

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
19 SEP 1957
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1957:30

Jordbruksdepartementet

SOU
1957:30
A

STRÖÄNGAR

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

ÅR 1957

Stockholm 1957

Statens offentliga utredningar 1957

Kronologisk förteckning

---

1. Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. Statsrådets tryckeri, Helsingfors. 28 s. H.
2. JO och kommunerna. Kihlström. 80 s. Ju.
3. Fullföljdsbegränsning i skattemål. Idun. 146 s. Fi.
4. Oljelagring. Kihlström. 117 s. H.
5. Krigsskada å egendom. Idun. 188 s. H.
6. Statens institut för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. Victor Petterson. 191 s. I.
7. Förbättrad pensionering. Idun. 260 s. S.
8. Jordbruks förstärkande med skog. Kihlström. 416 s. Jo.
9. Örlogsvarvens organisation m. m. Victor Petterson. 320 s. Fö.
10. Balanserad expansion. Bilagor. Marcus. 197 s. Fi.
11. Fordringspreskription m. m. Idun. 198 s. Ju.
12. Stommaterial från jord- och stenindustrin. Idun. 234 s. S.
13. Den statliga indirekta beskattningen. Kihlström. 423 s. Fi.
14. Beroende uppdragstagare. Beckman. 139 s. S.
15. Församlingslag. Idun. 413 s. E.
16. Remissyttranden över allmänna pensionsberedningens betänkande om förbättrad pensionering. Idun. 424 s. S.
17. Markvård och erosionsskydd. Idun. 82 s. Jo.
18. Trafiksäkerhet. II. Idun. 493 s. K.
19. Biskopval. Gummesson. 129 s. E.
20. Utredning med förslag till ny veterinärtaxa m. m. Statens Reproduktionsanstalt. 80 s. Jo.
21. Förenklad byggnadslagstiftning. Kihlström. 292 s. K.
22. Remissyttranden. — Balanserad expansion. Marcus. 331 s. Fi.
23. Kanslister i administrativ tjänst. Kihlström. 123 s. C.
24. Den Akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. Haeggström. 223 s. E.
25. Statliga betongbestämmelser. Del 2 a. Idun. 23 s. K.
26. Statliga företagsformer IV. Statens vattenfallsverk. Idun. 159 s. Fi.
27. Ärkebiskopval. Biskopsvalkommitténs betänkande. Del 2. Gummesson. 47 s. E.
28. Lärarutbildningen på det husliga området. Idun. 304 s. E.
29. Mönstring och registrering av sjöfolk. Idun. 310 s. H.
30. Ströängar. Kihlström. 156 s. Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STRÖÄNGAR

Betänkande med förslag
om
fortsatt indragning till kronan av ströängar samt
reglering i övrigt av ströängsförhållandena
inom
Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker
avgivet den 26 juli 1957

av

Harald Malmberg

Innehåll

<i>Skrivelse till Konungen</i>	5
--	---

Lagförslag

Förslag till lag om ströängar	9
Förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige	18

Utredning och motiv

<i>Kap. I. Nybyggessanläggningen</i>	
Lappmarksreglementet	19
Utängarnas rättsliga läge enligt lappmarksreglementet	22
<i>Kap. II. Avvittringen</i>	
Avvittringsstadgan av år 1873	23
Resultatet av avvittringen	27
Utängarnas rättsliga läge efter avvittringen	29
Skifte å avvittringsletter	33
<i>Kap. III. Verkställd indragning till kronan av ströängar</i>	
Motiven för ströängsindragningarna	35
Tilläggsavvittringen	37
Lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande	38
Utfallet av ströängsindragningarna	39
<i>Kap. IV. Ströängarnas nuvarande rättsliga ställning</i>	
Ströängar återgångna till kronan på annat sätt än genom indragningsåtgärder	45
Vid tilläggsavvittringen behandlade ströängar	45
Vid ströängsindragningen enligt 1921 års lag behandlade ströängar	48
Ströängar för vilka bestämmelserna om indragningsåtgärder ej gällt	49
<i>Kap. V. Indragna ströängar å allmänningskogar och samfällda husbehovsskogar i Västerbottens läns lappmark</i>	50
<i>Kap. VI. Ströängar å kronomark i Norrbottens läns lappmark ovan odlingsgränsen</i>	63
<i>Kap. VII. Ströängar å allmänningskogar i Norrbottens läns lappmark</i>	74
<i>Kap. VIII. Ströängar å enskild fastighets mark</i>	81
<i>Kap. IX. Ströängar som vid tidigare indragningsåtgärder bibehållits till fastigheterna</i>	84
<i>Kap. X. Metoden vid bestämmandet av ersättning i pengar för ströängar vid fortsatt indragning</i>	92

Kap. XI. Ej uttagna ersättningar för avstådda ströängar	104
Kap. XII. Utarrendering av indragna ströängar	108
Kap. XIII. Detaljmotivering till lagförslagen	
Förslaget till lag om ströängar	111
Förslaget till lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige	145
Kap. XIV. Kostnadsberäkningar	147
Förkortningar	151
Noter	154

konungatjänsten tillika för tillstånd av en obotlig sjukdom i Västerbotten-
 län och lappmark. Enligt bestämmelserna skulle ströängar beläna såväl
 kronmark som allmogensmark och samtliga lappmarksköpare i lapp-
 mark till kronan. Lagarna äro följande: den af Västerbottens läns lappmark samt
 andra lappmark i Norrbottens läns lappmark, varvid dock
 är en del af lappmarkerna som äro utlagda till kronan
 i lappmarksköparens förmån. Enligt lagen skulle endast ströängar i kron-
 mark belänas. Lagen af den allmogensmarken indragning av ströäng
 beläna som endast i lappmark.

Enligt lagen för tillstånd för kronmarken av ströängsindragningen
 enligt bestämmelserna i lagen af den 22 juni 1921.
 Lagen af ströängsindragningen i kronmarken i lappmark har följande
 lydelse: "Lagen af den allmogensmarken indragning av ströängs-
 indragningen i lappmark."

Den 10 januari 1922 antogs i riksdagen (förordningsparlamentet)
 lagen af Västerbottens läns lappmark för att verkställas i lappmark i lapp-
 marken av sådan art som är följande: att till staten enligt
 lagen af kungörelsen indragning ströängar beläna med den allm-
 ogensmark eller samtliga lappmarksköpare och den

TILL KONUNGEN

I skrivelse till kungörelsen af den 10 januari 1922 antogs i riksdagen och
 den 10 januari 1922 antogs i riksdagen (förordningsparlamentet)
 lagen af Västerbottens läns lappmark för att verkställas i lappmark i lapp-
 marken av sådan art som är följande: att till staten enligt
 lagen af kungörelsen indragning ströängar beläna med den allm-
 ogensmark eller samtliga lappmarksköpare och den

Landsstyrelsen i Västerbotten för följande i skrivelse den 23 december
 till kungörelsen af den 10 januari 1922 antogs i riksdagen (förordningsparlamentet)
 lagen af Västerbottens läns lappmark för att verkställas i lappmark i lapp-
 marken av sådan art som är följande: att till staten enligt
 lagen af kungörelsen indragning ströängar beläna med den allm-
 ogensmark eller samtliga lappmarksköpare och den

Kungörelsen af den 10 januari 1922 antogs i riksdagen (förordningsparlamentet)
 lagen af Västerbottens läns lappmark för att verkställas i lappmark i lapp-
 marken av sådan art som är följande: att till staten enligt
 lagen af kungörelsen indragning ströängar beläna med den allm-
 ogensmark eller samtliga lappmarksköpare och den

**Indragning till staten av ströängar i Västerbottens och Norrbottens läns
 lappmarker har skett enligt kungörelsen den 30 december 1916 angående
 tilläggsavvittring samt lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till**

kronan. Kungörelsen gällde för trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens läns lappmark. Enligt densamma skulle ströängar belägna å såväl kronomark som allmänningssskogar och samfällda husbehovsskogar indragas till kronan. Lagen avsåg övrig del av Västerbottens läns lappmark samt områdena nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark, varvid dock även den del av Jukkasjärvi socken, som ligger ovan odlingsgränsen, ingick i lagens tillämpningsområde. Enligt lagen skulle endast ströängar å kronomark indragas. Ingen av författningarna medgav indragning av ströäng belägen inom enskild fastighets område.

Erforderliga förrättningar för genomförandet av ströängsindragningen enligt båda författningarna voro avslutade år 1933.

Frågor ha sedermera väckts angående ytterligare reglering av ströängsförhållandena i de båda länens lappmarker. I detta hänseende har följande förekommit.

Den 10 februari 1933 anbefalldes Kungl. Maj:t (jordbruksdepartementet) länsstyrelsen i Västerbottens län att verkställa utredning i fråga om åvägbringande av sådana bestämmelser, som möjliggjorde att till staten enligt 1916 års kungörelse indragna ströängar bleve förenade med den allmänningsskog eller samfällda husbehovsskog, varå ängarna vore belägna.

I skrivelse till Konungen i juli 1933 anhöllo byamännen i Randijaur och fem andra byar i Jokkmokks socken och Norrbottens län, att åtgärder måtte vidtagas för indragning av ströängar inom kronomark även ovan odlingsgränsen i länet. Ortsmyndigheterna hördes över byamännens ansökning, varefter lantmäteristyrelsen i utlåtande den 16 mars 1938 framlade vissa förslag till lösning av den utav byamännen väckta frågan. Styrelsen tog i utlåtandet upp spørsmålet om ordnandet av ströängsförhållandena jämväl å allmänningsskogarna i Norrbottens län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län lämnade i skrivelse den 23 december 1941 utredning i den av Kungl. Maj:t i beslutet den 10 februari 1933 upptagna frågan om vissa ströängar å allmänningssskogar och samfällda husbehovsskogar i detta län.

Slutligen har den år 1935 tillsatta skogslagskommissionen i sitt betänkande (SOU 1937:29) understrukit behovet av åtgärder för införlivning med allmänningsskogarna i båda länen av de därå belägna kronan och enskilda tillhöriga ströängarna.

Kungl. Maj:t (jordbruksdepartementet) uppdrog den 8 februari 1946 åt f. d. generaldirektören Lennart Berglöf att, enligt föredragande statsrådets närmare bestämmande, verkställa utredning och avgiva förslag rörande ovan omförmälda frågor. Berglöf höll under 1947 möten i de av de båda länens lappmarkssocknar, som helt eller delvis ligga ovan odlingsgränsen. Ortsbefolkningen samt lappfogdar, representanter för allmänningsstyrelser och domänverket m. fl. framförde därvid sina synpunkter på de frågor ut-

redningen skulle avse. Berglöf avled den 3 februari 1953 utan att ha hunnit fullgöra uppdraget.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 oktober 1953 tillkallade statsrådet och chefen för justitiedepartementet i skrivelse den 17 november 1953 undertecknad f. d. generaldirektör Harald Malmberg att såsom sakkunnig inom justitiedepartementet verkställa utredning angående myrslogarna i vissa delar av Kopparbergs län jämte därmed sammanhängande frågor. Kungl. Maj:t fann därefter, på föredragning av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, den 4 december 1953 gott förordna, att det med bemyndigandet den 23 oktober 1953 avsedda utredningsuppdraget skulle utvidgas att omfatta jämväl slutförandet av den Berglöf tidigare anförtrodda utredningen rörande indragning av ströängar. Till utredningsmannen ha därvid från jordbruksdepartementet överlämnats till ärendet hörande handlingar samt vid 1947 års möten förda protokoll och vissa av Berglöf gjorda sammanfattningar av vad som tidigare förekommit i ärendet.

Jämlikt bemyndigandet den 23 oktober 1953 har statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 21 november 1955 förordnat ledamöterna av riksdagens andra kammare f. d. handlanden Uddo Jacobson och skogsinspektoren Harald Larsson att såsom experter biträda vid utredningen i ströängsfrågorna.

I enlighet med vad som tidigare i ärendet förekommit samt chefens för jordbruksdepartementet bestämmande har utredningen funnits böra avse en allsidig undersökning av ströängsförhållandena i de båda länens lappmarker jämte förslag till lösning av därvid framkomna spörsmål.

Sedan det uppdrag i ströängsfrågorna, som enligt det förestående anförts undertecknad, numera slutförts, överlämnas härvid förslag till

lag om ströängar; samt

lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Lagförslagen åtföljas av betänkande innehållande utredning och motiv samt kostnadsberäkningar.

Förslag till de bestämmelser, vilka som en följd av den föreslagna lagstiftningen eller utredningsmannens förslag i övrigt kunna vara erforderliga och böra utfärdas i administrativ ordning, ha icke i detta sammanhang upprättats. Behovet av sådana har emellertid i varje särskilt fall angivits i betänkandet.

Vid utarbetandet av den föreslagna lagtexten jämte därtill hörande detaljmotivering har assessorn i Göta hovrätt C. U. V. Lundvik varit utredningsmannen behjälplig.

Underdånigst

HARALD MALMBERG

Stockholm den 26 juli 1957.

LAGFÖRSLAG

Förslag till Lag om ströängar

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Med ströäng förstås i denna lag en vid avvittningen inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark under viss fastighet tills vidare behållen slätteräng, belägen utanför det för fastigheten eller, där fastigheten hörde till by, för byn utlagda egentliga ägoområdet.

Vad i lagen sägs om ströäng skall äga motsvarande tillämpning på del av sådan äng.

2 §.

Med fastighet förstås i denna lag vad som enligt gällande bestämmelser skall redovisas i fastighetsregister såsom särskild fastighet så ock genom sämjedelning utbruten andel av sådan enhet.

Vad i lagen är stadgat om ägare av fastighet skall, där fastigheten utgöres av icke skatteomfört nybygge, tillämpas å innehavaren.

Om fortsatt indragning av ströängar

3 §.

Ströäng, som icke tidigare skilts från fastighet till vilken ängen hörde och återgått till kronan, skall efter vad i denna lag stadgas indragas till kronan.

Vad i första stycket sagts skall dock icke äga tillämpning å ströäng, som vid tilläggsavvittring eller förrättning enligt lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan undantagits från indragning och icke är belägen inom kronan tillhörig, under dess omedelbara disposition stående fastighet.

4 §.

Indragningen skall icke omfatta ströäng, som efter ändring i fastighetsindelningen utgör fastighet för sig eller ingår i fastighet å vars mark ängen är belägen eller som hör till fastighet varå ej bedrivs jordbruk.

Indragningen skall ej heller omfatta ströäng, som är belägen å mark,

vilken vid avvitrningen eller eljest utlagts till enskilt ägoområde för by eller fastighet inom Västerbottens läns lappmark.

5 §.

Har ströäng blivit odlad och kan den för framtiden med fördel brukas som åker eller har ströäng, ehuru den icke blivit odlad, avgörande betydelse för uppehållande av jordbruket å den fastighet till vilken ängen hör, skall ängen undantagas från indragning, om det yrkas av fastighetens ägare.

6 §.

Har ströäng tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, skall utöver vad ovan stadgats gälla, att ängen ej må indragas med mindre kronan inom tre år från det denna lag trätt i kraft hos överlantmätaren begär att ängen skall indragas och ägaren ej bestrider det vid sammanträde som nedan sägs.

Besväras ströäng som avses i första stycket av servitut, vilket icke skall gälla oberoende av indragning, må ängen ej indragas utan så är att innehavaren av servitutet medger det eller det är uppenbart att indragningen icke kan lända till förfång för den fastighet till vars förmån servitutet gäller.

7 §.

Är ströäng som indrages belägen i omedelbar närhet av äng, som efter vad i 5 eller 6 § stadgats icke skall indragas, må ock den förra ängen undantagas från indragning, om så prövas nödigt för vinnande av lämplig ägoanordning.

8 §.

Prövas indragning av ströäng försvåra verkställandet av pågående jorddelningsförrättning, som berör den fastighet till vilken ängen hör, skall med indragningen anstå till dess hindret undanröjts.

9 §.

För ströäng som indrages skall, där ej annat följer av vad nedan sägs, utgå ersättning, bestämd efter den myckenhet hö, som ängen beräknas kunna i befintligt skick i medeltal årligen lämna, på följande sätt:

avkastning i kilogram för hektar	ersättning i kronor för hektar
högst 200	110
mer än 200 och högst 400	260
» » 400 » » 600	420
» » 600 » » 800	650

Överstiger avkastningen 800 kilogram för hektar, bestämmes ersättningen till det belopp, ej understigande 650 kronor för hektar, som prövas skäligt.

Ingår i ströäng mark, som vid skifte betecknats såsom avrösningsjord, skall för den marken ersättning utgå med högst 100 kronor för hektar. För mark, som vid skifte betecknats såsom impediment, utgår icke ersättning.

Skall ströäng, som tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, nu indragas, ersättes mark, som sägs i andra stycket här ovan, efter markens värde. Finnes därå eller å ängen i övrigt växande skog, skall särskild ersättning utgå för skogen.

10 §.

Hör ströäng till två eller flera fastigheter gemensamt, skall ersättningen fördelas mellan fastigheterna efter den grund de hava del i ängen.

11 §.

Fråga om indragning av ströäng och om ersättningens storlek prövas vid förrättning av lantmätare och två gode män, vilka av lantmätaren utses bland dem som inom lappmarkerna äro valda till gode män vid lantmäteriförrättningar.

12 §.

Förrättningar avseende ströängar, som höra till fastigheter i samma by eller annat därmed jämförlikt skifteslag, skola, såframt hinder icke möter, sammanföras till gemensam handläggning.

Sammanträde under förrättning skall hållas å lämplig plats i den ort, där den fastighet till vilken ströängen hör är belägen.

13 §.

Om tid och plats för första sammanträdet under förrättning skall lantmätaren utfärda kungörelse, vilken i god tid förut anslås å anslagstavlan i den kommun, där den fastighet till vilken ströängen hör är belägen, och införes i den eller de ortstidningar, i vilka underrättelser om sammanträden med kommunens fullmäktige skola intagas. Härjämte skall lantmätaren minst tre veckor före sammanträdet genom tjänsteskrivelse eller annorledes till sammanträdet kalla den, vilken enligt senaste mantalslängd eller eljest tillgängliga uppgifter är ägare till fastigheten. Där fråga är om ströäng som tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, skall ock känd innehavare av servitut, vars rätt kan vara beroende av förrättningen, kallas till sammanträdet.

Är den som skolat kallas å okänd ort eller så fjärran, att han ej kan bevaka sin rätt vid förrättningen, och är icke någon förordnad eller eljest vederligen behörig att för honom tala och svara, skall lantmätaren för för-

ordnande av god man i god tid göra sådan anmälan, som avses i 18 kap. 4 § föräldrabalken. Har anmälan innehållit uppgift om tid och plats för första sammanträdet, behöver särskild kallelse till sammanträdet ej avsändas till gode mannen.

Hör ströäng till fastighet, som står under allmän myndighets vård och inseende, skall iakttagas vad i 3 kap. 2 § lagen om delning av jord å landet är för motsvarande fall stadgat.

I kungörelse och kallelse skola angivas den fastighet, till vilken ströängen hör, samt den fastighet, å vars mark ströängen är belägen. Kungörelse och kallelse skola tillika innehålla anmaning att vid sammanträdet förete tillgängliga åtkomsthandlingar samt kartor och lantmäterihandlingar, som därvid kunna lända till upplysning, ävensom, där fråga är om ströäng som tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, handlingar rörande servitut, som må besvära ängen och icke skall gälla oberoende av indragning.

14 §.

Vid förrättningen skola de för laga skifte i 2 kap. 4, 9 och 11 §§, 3 kap. 4 § första, andra och tredje styckena, 5 §, 6 § första stycket, 7—9 och 13 §§ samt 18 kap. 3 § lagen om delning av jord å landet meddelade föreskrifterna i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Därest förrättning uppskjutes från ett sammanträde till annat, skall, där ej vid det förra tillkännagivits tid och ställe för det senare, lantmätaren därom i god tid genom tjänsteskrivelser eller på annat sätt, varom överenskommelse träffats vid sammanträde, underrätta dem, som inställt sig vid förrättningen.

15 §.

Uteblir fastighetsägare eller innehavare av servitut från lagligen kungjord förrättning, utgör det ej hinder för förrättningens företagande. Är fråga om ströäng, som tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, och kommer fastighetsägaren icke tillstådes då första sammanträdet skall hållas, skall dock ny tid utsättas för sammanträdet, där han ej bevisligen erhållit del av kallelse till sammanträdet å sådan tid att han kunnat inställa sig.

16 §.

Vill fastighetsägare bestrida framställd begäran om indragning av ströäng, som tidigare undantagits från indragning efter vad i 3 § andra stycket sägs, eller ock yrka att ströäng undantages från indragning enligt 5 §, skall han göra det vid första sammanträdet under förrättningen vid äventyr att hans bestridande eller yrkande eljest lämnas utan avseende.

17 §.

Yppas tvist om rätten till ströäng och har frågan betydelse för förrättningens behöriga verkställande, skall den underställas ägodelningsrättens prövning. I underställt mål skola föreskrifterna i 21 kap. lagen om delning av jord å landet rörande underställning enligt 3 kap. 12 § samma lag äga motsvarande tillämpning.

18 §.

Skall ströäng indragas allenast till viss del, skall gräns mot återstående del av ängen utstakas samt utmärkas å marken och å karta.

19 §.

Vid förrättning må besiktning verkställas å marken allenast om särskilda skäl äro därtill. Erforderliga uppgifter om ströängs areal skola, om ej särskilda omständigheter föranleda till annat, hämtas från skifteshandlingar eller, om skifte ej skett, avvitringsakten.

20 §.

Sedan alla vid förrättningen förekommande frågor blivit behörigen utredda samt erforderlig utmärkning å marken av ny gräns verkställt, skola förrättningsmännen vid sammanträde meddela beslut i saken. Beslutet skall för var fastighet innehålla besked, huruvida ströäng skall indragas eller undantagas från indragning, om den ersättning som bestämts, om den tid, då indragen ströäng skall avträdas till kronan efter vad i 26 § sägs, och om vad som skall iakttagas för fullföljd av talan mot förrättningen. Beslutet skall ock innehålla uppgift om den fastighet inom vilken indragen ströäng är belägen.

Sedan beslutet meddelats, förklaras förrättningen avslutad.

21 §.

Före utgången av januari månad under året efter det då förrättningen avslutades skall lantmätaren utgiva eller med posten avsända ett exemplar av förrättningsakten till ägaren av den fastighet till vilken ströängen hör eller, där ägarna äro flera eller förrättningen avsett ströängar hörande till flera fastigheter med skilda ägare, till den av dem, som ägarna, eller där de ej åsämjas, förrättningsmännen utsett att mottaga och förvara akten. Hos den som mottagit akten äger envar, som vid förrättningen fört eller ägt föra talan, rätt att granska akten och taga avskrift av den.

Inom samma tid skall lantmätaren översända ett exemplar av förrättningsakten till länsstyrelsen.

Från de exemplar av förrättningsakten, som enligt denna paragraf skola utgivas, må uteslutas handling, som utan olägenhet kan undvaras av mottagaren.

22 §.

Länsstyrelsen skall granska förrättningsakten i vad däri upptagna beslut röra kronan som inlösare. Förekommer anledning att kronan bör föra talan mot förrättningen, skall länsstyrelsen översända akten jämte eget yttrande till kammarkollegiet, som har att besluta om fullföljd skall ske.

23 §.

Talan mot indragningsförrättning må föras genom besvär hos ägodelningsrätten i den domsaga, där den fastighet till vilken ströängen hör är belägen. Besvären skola ingivas till ägodelningsdomaren senast den 30 juni under året efter det då förrättningen avslutades.

Före besvärstidens utgång skall lantmätaren insända förrättningsakten till fastighetsregisterföraren. Hava besvär anförts, skall ägodelningsdomaren ofördröjligen och sist inom en vecka härom underrätta registerföraren samt infordra förrättningsakten från denne.

I fråga om förfarandet i målet och talan mot däri meddelat beslut skall, där ej annat följer av vad nedan sägs, gälla vad beträffande avslutad jorddelningsförrättning är stadgat. Talan för kronan såsom inlösare föres i målet av kammarkollegiet.

Har jäv mot lantmätare eller god man ogillats, skall beträffande fullföljd av talan vad för sådant fall är stadgat i lagen om delning av jord å landet äga motsvarande tillämpning.

24 §.

Talan må ej föras mot ägodelningsrättens utslag beträffande den ersättning som skall utgå för indragen ströäng.

25 §.

Då beslut om indragning av ströäng vunnit laga kraft, skall ängen anses avskild från den fastighet till vilken ängen hört och vara fri från all rätt, som dittills besvärat den. Servitut, som tillkommit genom expropriation eller vid jorddelningsförrättning och som för sin utövning besvärar indragen ströäng, samt med sådant servitut jämförlig rättighet skola dock gälla oberoende av indragningen, och må annat servitut så ock nyttjanderätt äga bestånd till dess ängen avträdes till kronan.

Rätt som upphör i ströängen skall orubbad gälla i återstoden av den besvärade egendomen.

26 §.

Indragen ströäng skall avträdas till kronan, då ett år förflutit från det indragningsbeslutet vann laga kraft. Är ängen av särskild betydelse för den fastighet till vilken ängen hört, må vid förrättningen på yrkande av fastighetens ägare bestämmas, att ängen skall avträdas vid senare tidpunkt än

nysst är sagd dock sist då fem eller, där ängen befinnes vara av sådan beskaffenhet som sägs i 5 §, femton år förflutit från det indragningsbeslutet vann laga kraft.

27 §.

Finnes lada å ströäng som indrages, må den av ägaren bortföras. Har den ej bortförts inom två år efter det ängen avträddes, tillfaller den kronan utan lösen.

28 §.

Ströäng, som avses i 4 § eller undantagits från indragning efter vad i 5 eller 7 § sägs, skall icke vidare vara underkastad förbehåll om rätt för kronan att återtaga ängen.

Den rätt, som må tillkomma innehavaren av icke indragen ströäng, att av kronan erhålla virke till nödiga hägnader, hässjor och lador skall gälla tills vidare.

Om utfående av ersättning för indragen ströäng

29 §.

Ersättning för ströäng, som indragits enligt denna lag, särskild ersättning för skog därunder inbegripen, skall, där ej annat följer av vad nedan sägs, användas för bekostande av sådan förbättringsåtgärd, som är ägnad att höja jordbrukets bärighet å den fastighet till vilken ängen hört.

Till dess åtgärden verkställes eller ock beslut eljest meddelats om utbetalning, skall ersättningen inestå för fastighetens räkning utan att vara underkastad preskription. Ersättningen utbetalas av lantbruksnämnden till den som vid tiden för utbetalningen är ägare av fastigheten.

30 §.

Sedan indragningsbeslutet vunnit laga kraft, skall lantbruksnämnden, på framställning av ägaren av den fastighet till vilken ängen hört, efter samråd med denne bestämma den förbättringsåtgärd som skall verkställas för ersättningen.

När åtgärden verkställes, skall lantbruksnämnden utbetala ersättningen. Nämnden må ock utbetala ersättningen efter hand i mån av verkställda åtgärder eller lämna förskott.

31 §.

Överstiger ersättningen icke trehundra kronor, må lantbruksnämnden utbetala ersättningen utan att förbättringsåtgärd verkställs.

Befinnes möjlighet saknas att på lång sikt uppehålla jordbruket på den fastighet, till vilken ströängen hört, och bedömes därför nyttan av förbättringsåtgärd icke svara mot kostnaden, må lantbruksnämnden ock eljest

utbetala ersättningen utan att förbättringsåtgärd verkställts. Besväras fastigheten av sökt eller beviljad in-teckning för fordran eller för rätt till av-komst eller annan förmån eller kan fastigheten enligt 11 kap. 2 § jorda-balken i ägarens hand häfta för fordran eller annan rättighet som nyss är sagd, må dock, om ersättningen överstiger trehundra kronor, den icke utbetalas, med mindre fastighetens ägare styrker, att innehavare av sådan rätt lämnat medgivande därtill.

Vad i denna paragraf är stadgat om utbetalande av ersättning skall icke äga tillämpning, därest fastigheten utgöres av icke skatteomfört nybygge.

32 §.

Är fastighet, till vilken indragen ströäng hört, utarrenderad, ankommer det utan hinder av arrendeavtalet på ägaren att göra framställning som i 30 § sägs och verkställa den förbättringsåtgärd som lantbruksnämnden be-stämmer. Har ägaren icke inom två år från det indragningsbeslutet vann laga kraft gjort sådan framställning eller har han icke inom skälig tid verk-ställt av nämnden bestämd åtgärd, må nämnden, om så prövas skäligt och lämpligt, på framställning av arrendatorn och efter ägarens hörande för-klara arrendatorn berättigad att i ägarens ställe verkställa åtgärden och uppbära ersättningen.

33 §.

Innestår för fastighets räkning ersättning, som bestämts vid tilläggs-avvittring eller förrättning enligt lagen den 22 juni 1921 om ströängars in-dragande till kronan att utgå i mån av verkställt odlingsarbete, må lant-bruksnämnden på ansökan av fastighetens ägare medgiva, att ersättningen användes för annan förbättringsåtgärd, som är ägnad att höja jordbrukets bärighet å fastigheten. Under de förutsättningar, som angivas i 31 §, må nämnden ock medgiva, att ersättningen utbetalas utan att förbättringsåtgärd verkställts.

Vid ansökan skall fogas intyg av länsstyrelsen om storleken av det be-lopp som innestår för fastighetens räkning.

Är fastigheten utarrenderad, skall vad i 32 § är sagt äga motsvarande tillämpning; den tid av två år, som där är stadgad, skall dock räknas från det denna lag trädde i kraft.

Bifalles ansökan, som avses i denna paragraf, skola bestämmelserna i 30 och 31 §§ äga motsvarande tillämpning; dock skall ersättningen utbetalas av länsstyrelsen och har fastighetens ägare eller arrendator att med intyg av lantbruksnämnden styrka att han äger utfå ersättningen.

Om sammanförande av indragen ströäng med omgivande mark

34 §.

Då beslut om indragning av ströäng vunnit laga kraft, skall ängen, om

den ligger inom kronan tillhörig, under dess omedelbara disposition stående fastighet, anses sammanförd med fastigheten.

35 §.

Överlåter kronan indragen ströäng till ägare av fastighet å vars enskilda mark ängen är belägen, skall ängen, då lagfart beviljas å fånget, anses sammanförd med fastigheten. Ingår fastigheten i allmänningsskog, skall ängen tillika anses införlivad med skogen.

Är indragen ströäng belägen inom område, som är gemensamt för två eller flera fastigheter, och överlåter kronan ängen till ägarna av dessa fastigheter så att envar erhåller samma andel i ängen som han har i området, skall ängen, då lagfart beviljas å fånget, anses sammanförd med fastigheterna och tillagd det skifteslag som området utgör.

Vad i denna paragraf är stadgat skall icke äga tillämpning, om ströängen är belägen inom sämjedelningslott, om fastighet som ovan sägs utgöres av icke skatteomfört nybygge eller om, sedan ängen indragits till kronan, annan tidigare sökt lagfart å fång till ängen.

36 §.

Har kronan vid överlåtelse av indragen ströäng förbehållit sig den rätt att råda över vatten och det fiske, som kunna höra till ängen, skall förbehållet gälla mot envar.

Om förrättningskostnad m. m.

37 §.

Kostnaderna för indragningsförrättningar samt för lantbruksnämnds åtgärder enligt denna lag skola bestridas av allmänna medel.

38 §.

Över lantbruksnämnds beslut enligt denna lag må klagan föras genom besvär hos lantbruksstyrelsen. Talan mot styrelsens beslut föres hos Konungen genom besvär.

39 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller av myndighet, som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

Genom lagen upphävas kungörelsen den 30 december 1916 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark samt lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan ävensom de stadganden, som innefatta ändring i eller tillägg till dessa författningar; dock skola bestämmelserna om utfående av ersättning för indragen ströäng

m. m. och om avvikelse från fastställd odlingsplan alltjämt äga tillämpning i den mån annat icke blivit bestämt i den ordning 33 § här ovan stadgar.

Förslag

till

Lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige

Härigenom förordnas, att i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skall införas en ny paragraf, betecknad 28 a, av nedan angiven lydelse.

28 a §.

Förorsaka *fjällapps* eller *skogslapps* renar å trakt, där sådana lappar jämlikt 2 eller 3 § äga uppehålla sig med sina renar, skada å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda på ströäng, som efter indragning till kronan kommit i annan ägares hand, skall grödans ägare själv stå skadan, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959 men skall icke äga tillämpning, där ströängen före nämnda dag efter indragning till kronan kommit i annan ägares hand.

UTREDNING OCH MOTIV

KAPITEL I

Nybyggesanläggningen¹

Lappmarksreglementet

Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker utgöra de delar av vårt land, där jordens uppodling och därmed förenad fast bosättning av en jordbrukande befolkning senast kom i gång. Trots tid efter annan av samhällsmakten gjorda försök² att, med löfte om vissa privilegier, uppmuntra till inflyttning i lappmarkerna och nybyggens upptagande därstädes hade nybyggesanläggningen ännu i början av 1700-talet gått endast sakta framåt³. Omkring år 1740 trädde, i samband med det då vaknande intresset för jordbruket i vårt land, nybyggespolitiken åter i förgrunden. Som en följd härav utfärdades Kungl. reglementet den 24 november 1749 »för dem, som antingen redan bo och bygga i Lappland, eller ock hädanefter, till Landets uppbrukande derstedes, sig nedsätta vilja»⁴. Tillkomsten av detta reglemente, kallat lappmarksreglementet, hade till följd, att upptagandet av nybyggen på allvar kom i gång i lappmarkerna. Reglementet, som icke blivit genom författning upphävt, låg till grund för nybyggesupplåtelse i lappmarkerna intill dess avvitrningen vid tiden omkring senaste sekelskifte genomförts. De sista nybyggesupplåtelseerna förekommo år 1918 i Norrbottens läns lappmark. Numera finnas icke några kronomarker, varå nybyggesupplåtelse enligt reglementet kunna ske.

Den s. k. odlingsgränsen, som tillkom genom Kungl. brev den 13 december 1867⁵, var avsedd att skilja mellan den egentliga fjällbygden och den till odling tjänliga delen av lappmarkerna. Nybyggesanläggningar ovan odlingsgränsen blevo genom det Kungl. brevet förbjudna. Detta förbud, som tillkom främst för att skydda lapparnas intressen men jämväl för att hindra nybyggare att slå sig ner i för jordbruk enligt dåtida mening otjänliga trakter, kunde dock icke helt hållas. Förutom de före 1867 ovan odlingsgränsen anlagda nybyggena tillkommo nämligen under årens lopp ett stort antal nya bosättningar även ovan denna gräns. Odlingsgränsen har senare blivit i detalj fastställd⁶.

Då lappmarksreglementet är grundläggande för bedömandet av den rätt, varmed nybyggarna kommo att innehava den av dem intagna marken och detta särskilt med avseende å de i skogsmarkerna spridda utängarna, torde en redogörelse för reglementets innehåll i vissa delar böra här intagas. Begreppet ströängar tillkom först senare eller genom avvitrningen.

Den som ville i Lappland sig »husligen» nedsätta å någon tjänlig plats och där upptaga ett nybruk skulle söka tillstånd härtill av landshövdingen. Denne skulle låta undersöka, om jordmånen vore duglig och huruvida den tilltänkta uppodlingen lände annan till förfång, samt i ärendet meddela utslag och i samband därmed bevilja vissa frihetsår. Efter frihetsårens utgång skulle nybyggena »Geometrice aftagas och skattläggas». Detta skulle ske

icke just efter de Gränsor och Råmärken, som vid första utsyningen uppgifvits, utan till det Mantal, som de ägors beskaffenhet, hvilka åboerne vilja hafva och utan andras förfördelande kunna få under hemmanen, befinnes svara före.

Äldre nybyggare ägde icke i sådan omfattning erhålla till odling tjänlig mark, som han begärde men ej kunde hinna uppbruka, att icke även en nybyggare, som slagit sig ned eller ville bygga bredvid honom, kunde få så mycket jord att han där hade sin bärgning. Upparbetat åker- eller ängsland kunde emellertid icke fränkännas äldre nybyggare och tilläggas annan utan med hans goda vilja och mot betalning. I fråga om vad som härvid skulle anses upparbetat föreskrefs:

Ej må någon räkna sig hafva uppodlat och nedlagt arbete å sådane ställen, hvarest han upprest en eller annan höstack, hässja eller lada, till inrymmande av det hö och foder, som sjelfve naturen, utan dikning och rothuggning, gifver. Men för uppodlad må den trakt och lägenhet anses, som igenom kärrens och mossars uppdikande samt träns barkande och rothuggande gjorts nyttig och brukbar till Åker och Äng. I följe deraf äger ock ingen större rätt till Hö- och Skogmyror, hvaraf en nybyggare kan hafva tillfälle och nödigt, sig i första början af Nybyggets inrättande att betjäna, än så vida brist vara kan på andre närbelägnare och till röjning duglige platser, och ingen annan Nybyggare tillkommer, som slika myrar bättre betarfva torde.

Reglementet hade ej några bestämmelser om nybyggarnas rätt att begagna skogen. Det torde dock ha ansetts självfallet, att nybyggarna å kronomarken ägde taga skog till husbehov. Under 1800-talets senare hälft⁷ tillkommo emellertid bestämmelser, enligt vilka innehavaren av ett nybygge ägde rätt att inom visst avstånd från gården erhålla utsyning av virke.

Enligt reglementet borde envar nybyggare, så mycket möjligt vore, »bi-behållas» vid fiske till sitt husbehov. Därjämte ägde nybyggaren rätt till jakt inom en halv mil från hemvistet.

Genom reglementet tillförsäkrades nybyggarna, om de förhölle sig enligt reglementet och visade flit och arbetsamhet vid jordbruket, de fri- och rättigheter som tidigare förordningar och reglementet tillade dem.

Enligt vad ovan nämnts skulle nybyggena efter frihetsårens utgång enligt vissa regler geometrice avtagas och skattläggas. Därmed torde ha förståtts, att den i nybyggesutslagen angivna tilldelningen av mark var av provisorisk natur och att nybyggena sedermera skulle få till gränserna bestämda områden och enligt denna tilldelning skattläggas. Detta skedde

dock icke på sätt i reglementet förutsatts, utan den slutliga områdesbestämningen fick tillsvidare anstå för att verkställas genom avvitrningen. Emellertid blevo nybyggena efter frihetsårens utgång och före avvitrningen provisionellt skattlagda⁸.

Vid ett nybygges tillkomst tillgick i allmänhet så, att nybyggaren själv åt sig utvalde någon plats där han ville slå sig ner. Det för honom vid valet av stället mest avgörande lärer ha varit, att han i trakten fann god tillgång på naturliga ängar, s. k. utängar, gott fiske, gott förråd av skog, i synnerhet tall, samt mark lämplig till odling, allt i nämnd ordning (Læstadius, s. 85). Sedan syn hållits å platsen, blev nybygget, om hinder ej förelåg, av länsstyrelsen upplåtet genom utslag, varvid i regel i skogarna spridda utängar i stor omfattning inbegrepos i upplåtelsen.

Nybyggena utgjorde till en början och långt fram i tiden jordbruk av mycket primitiv karaktär. Någon mindre teg bröts i det mest frostfria läget, där kornet kunde väntas mogna och giva den egentliga brödfödan samt även något rovor och potatis kunde fås. Hushållningen byggdes huvudsakligen — förutom på jakt och fiske — på boskapsskötsel, varvid foderbehovet för de långa vintrarna så gott som helt baserades på höskörd från de till varje nybygge talrikt intagna, å kronomarkerna kringspridda samt ofta en eller två mil från bosättningen belägna utängarna. Ängarna utgjorde nybyggenas förnämsta naturtillgång, men höets insamlande å dessa ängar innebar dock ett tidsödande och tungt arbete. Från början av juli till slutet av september var en nybyggare och hans familj i arbete med slåttarn å de spridda utängarna. De flesta ängarna voro upptagna å myrar och gåvo liten avkastning per tyenhet. För att växtkraften i dessa ängar någorlunda skulle kunna bibehållas, bärgades ängarna endast vartannat eller vart tredje år. En eller två somrars avkastning fick ruttna ner och gödsla till följande års skörd. Mera givande ängar, som dessutom kunde bärgas varje år, funnos dock. Dessa utgjordes av naturliga sidvallsängar uppkomna genom uppslamning, bäckängar tillkomna genom röjning utmed mindre vattendrag samt s. k. lappvallar, varmed torde förstås primitivt uppbrutna hårdvallsängar. I vissa fall förbättrade nybyggarna avkastningen från de bättre ängarna genom uppdämnings- och översilningsanordningar. Höet hässjades och hässjorna kringgärdades till skydd mot skada av kringströvande renar. En stor del av vintern åtgick för höets hemforsling.

Lappmarksreglementet skulle äga tillämpning även på de bosättningar, som skett före reglementets tillkomst. I det sammanhang, varom nu är fråga, torde emellertid anledning saknas att skilja mellan nybyggen som tillkommit enligt lappmarksreglementet och tidigare förordningar.

Utängarnas rättsliga läge enligt lappmarksreglementet

De upptagna nybyggerna blevo av krononatur. De kommo att innehavas av nybyggarna i stort sett med samma besittningsrätt som tillkom åbo i fråga om kronohemman enligt därför gällande bestämmelser⁹. Rätten till de å kronomarkerna spridda utängarna avsågs emellertid enligt reglementet skola vara en annan och sämre än den, som tillerkändes nybyggarna ifråga om de egentliga inägorna. Av reglementets bestämmelser torde nämligen med full tydlighet framgå, att utängarna lämnades nybyggarna i syftet att med höavkastningen stödja jordbruket, medan detta ännu befann sig på ett mera primitivt stadium. Meningen har uppenbarligen varit att, sedan för ett nybygges bestånd tillräcklig mark brutits och odlats vid gården, bruket av utängarna skulle upphöra och ängarna — även om de till en början avstodos till ett annat nybygge — slutligen återfalla till kronan, varvid något vederlag till nybyggaren icke skulle utgå. Sådant skulle enligt reglementet tillerkännas nybyggaren endast för den händelse han måste avstå mark, varå verkligt odlingsarbete var nedlagt, något som så gott som aldrig torde ha varit fallet i fråga om utängarna. Visserligen ägde innehavaren av ett nybygge, i likhet med åbo å kronohemman, rätt att under vissa villkor få sitt nybygge omfört till skatte, varigenom nybygget blev ett skattehemman och innehavaren förvärvade äganderätt till fastigheten¹⁰. Men en sådan skatteomföring, som för ifrågavarande nybyggen skulle ske utan skattelösens erläggande¹¹, kan dock icke anses hava medfört någon ändring i rätten till utängarna¹². Innehavarna av ej skatteomförda nybyggen ha brukat benämnas åbor.

KAPITEL II

Avvittringen

Avvittringsstadgan av år 1873

Den slutliga regleringen av hemmanen och nybyggena i lappmarkerna skedde genom avvittringen. För Lule lappmark hade utfärdats en stadga om avvittring den 13 december 1850. Arbetena enligt denna blevo väl påbörjade men icke fullföljda. Avvittringen kom i stället att grundas på stadgan den 30 maj 1873 om avvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker¹³. Med avvittringen åsyftades i första hand att från kronans marker utbryta anlagda nybyggen och hemman. Det gällde med andra ord att byta den osäkra eller provisoriska rätt nybyggarna och hemmansägarna hade mot en bestämd rätt till särskilda å marken avgränsade områden i in-ägor och skog.

Av stadgan och därtill hörande tilläggsbestämmelser följer här den sammanfattning, som syntes erforderlig för bedömandet av de vid utredningen uppkomna frågorna.

Enligt stadgan skulle avvittringen vara av två slag, eller allmän avvittring och särskild avvittring, den senare även kallad efteravvittring.

Genom den *allmänna avvittringen* skulle från kronans marker nödiga områden tilldelas hemman och nybyggen, varvid för dessa ränta och mantal skulle fastställas (slutlig skattläggning). Vidare skulle, i de delar så icke redan enligt särskilda beslut skett, avgöranden träffas om bildandet av kronoparker och om utbrytning av mark åt sågverk i ersättning för privilegierad stockfångst. Enligt stadgans 7 § förbehölls kronan rätt till större strömfall samt till flottning i vattendragen. Nödiga områden till upplagsplatser och vägar för kronans virke liksom utmål för strömfallen skulle vidare undantagas. Stadgan innehöll i övrigt icke några bestämmelser om de vid avvittringen utbrutna fastigheternas rätt till vattenområden utanför desammas stränder, och ej heller något om dessa fastigheters rätt till jakt och fiske efter avvittringen. Några sådana bestämmelser torde ej heller varit behövliga, då principen för avvittringen torde varit den, att en därigenom utbruten fastighet skulle, i den del icke annat bestämdes vid avvittringen, äga de rättigheter som tillkomma byar och hemman enligt lag inom rågångarna, samtidigt som tidigare rättigheter utanför dessa utsläcktes¹⁴.

Innehavare av hemman eller nybygge var pliktig att, för beredandet av så lämpligt skifte belägenheten medgåve, med sina inägor, i den mån de ej komme att falla inom hemmanets eller nybyggets blivande skogsområde, vid avvitrtingen ingå i ägoutbyte med annan delägare eller med kronan. Därjämte kunde mark som, utan att vara odlad, innehades av hemmansägare eller nybyggare (härmed torde närmast ha avsetts utängarna), såvitt den ej för hemmanets eller nybyggets bestånd erfordrades, för beredande av lämpligt skifte frånhändas innehavaren utan vederlag.

Vid avvitrtingen skulle ränta och mantal fastställas för hemman och nybyggen. Närmare bestämmelser om denna slutliga skattläggning gåvos i en den 30 maj 1873 utfärdad förordning angående skattläggningsmetod för Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker (SFS 1873 nr 32, s. 4). Enligt denna metod skulle hemmantalet bestämmas efter inägornas uppskattade avkastning. All åkerjord och odlingsmark ävensom äng och annan slåttermark (alltså även utängarna) skulle uppskattas efter den höavkastning som ägorna ansågos kunna årligen giva i medeltal. Räntan skulle beräknas efter visst värde för lass hö eller 10 centner och bestämmas i öre riksmünt. När räntan uppgick tillhopa till 640 öre, skulle hemmanet eller nybygget åsättas 1 mantal och, när räntan blev högre eller lägre, större eller mindre mantal i förhållande därefter.

Avvittringsstadgan innehöll föreskrifter om bevarandet av lapparnas rättigheter¹⁵.

Avvittringen skulle verkställas genom särskilda lantmåteriförrättningar och i regel företagas sockenvis. Varje socken skulle alltså utgöra ett avvittringslag. Den slutliga prövningen av de vid förrättningarna uppgjorda avvittringsförslagen tillkom länsstyrelsen, som hade att därom meddela utslag.

Betydelsefulla tilläggsbestämmelser rörande avvitrtingen utfärdades under arbetenas gång. De viktigare äro följande.

Ehuru bestämmelserna om odlingsgränsen rätteligen bort medföra att avvitrting icke skulle ske i avseende å områdena ovan denna gräns, kom avvitrtingen, enligt särskilda Kungl. Maj:ts beslut, dock att omfatta jämväl dessa områden¹⁶.

Redan lappmarksreglementet intog den ställningen till utängarna, att deras behållande till nybyggena skulle vara begränsat intill dess nybygget hunnit den grad av uppodling att ängarna kunde avstås. Avvittringsstadgan hade, som ovan angivits, liknande innebörd. Icke odlad mark, som innehades till nybygge eller hemman, kunde enligt stadgan för beredande av lämpligt skifte frånhändas innehavaren utan vederlag, dock under den förutsättningen att marken ej erfordrades för hemmanets eller nybyggets bestånd. Det blev vid avvitrtingen uppenbart, att endast ett fåtal av de från gårdarna spridda utängarna kunde inrymmas inom de för hemman och

nybyggen avsedda skogsskiftena samt att bibehållandet till fastigheterna av övriga utängar icke var förenligt med lämpligt skifte. Något egentligt odlingsarbete torde sällan varit nedlagt å utängarna. De flesta utängarna voro därför vid avvittringen att räkna till icke odlad mark. Avvittringsstadgans villkor för ängarnas återtagande utan vederlag — eller att utängarna ej längre erfordrades för fastigheternas bestånd — visade sig emellertid icke kunna anses uppfyllt. Utvecklingen av jordbruket och uppodlingen vid gårdarna hade gått betydligt långsammare än som förutsatts.

Utängar, som föllo inom de för vederbörande hemman och nybyggen eller by vid avvittringen utbrutna ägoskiftena, ingingo automatiskt i fastigheterna. Beträffande åter de utängar, som kommo att ligga spridda inom kronans behållna skogsvidder, fann Kungl. Maj:t redan i fråga om den först började avvittringsförrättningen, som avsåg Arvidsjaurs socken, i skrivelse till länsstyrelsen den 12 juli 1878¹⁷ nödigt förklara:

att de flera eller färre inom kronoparks område belägna spridda ängslägenheter, hvilka tillhöra ett hemman eller ett nybygge, må, utan att från kronoparken genom uppdragna rågångar afskiljas, varda, innan de kunna mot annan mark utbytas, tills vidare under hemmanet eller nybygget bibehållna och under tiden såsom endast ett skifte beräknas.

Vidare medgavs i skrivelsen, att det virke, som till behövliga hägnader, hässjor och hölador vid dessa ängslägenheter åtginge, finge tillsvidare, efter anvisning av revirförvaltaren, kostnadsfritt avhämtas från kronoparken.

Under avvittringens fortgång gjordes av Kungl. Maj:t för övriga delar av lappmarkerna i vad nu är fråga ordagrant samma förklaring och medgivande som i fråga om Arvidsjaurs socken¹⁸. Beslutet för Karesuando socken avsåg dock ängar å »kronomark». Besluten i övrigt gällde enligt ordalagen, liksom för Arvidsjaurs socken, ängar å »kronopark».

Rörande förarbetena till Kungl. skrivelsen den 12 juli 1878 kan följande förtjäna antecknas. Länsstyrelsen hade, enligt Arvidsjaurs sockenmäns vid avvittringssammanträde fattat beslut, hos Kungl. Maj:t föreslagit, att hemman och nybyggen i socknen skulle få vid avvittringen behålla sina utängar å kronoparkerna samt för dem tillerkännas rätt till skogsutsyning. Styresmannen för avvittringen ansåg i avgivet yttrande, att ängarna borde behållas endast tillsvidare. De kunde behövas för anläggning av skogstorp och boställen för skogsarbetare. Då tiden kom för anläggning av dylika lägenheter å kronans skogar, skulle nybyggarna föga hålla på sina utängar, när de då hunnit upparbeta jord som vore dem närmare och gäve bättre avkastning. — Skogsstyrelsen ansåg sig, då hemman och nybyggen för det dåvarande icke kunde undvara utängarna, böra tillstyrka förslaget, men ville dock framhålla önskvärdheten av att ett medgivande om ängarnas bibehållande bleve gällande endast tillsvidare, på det att kronoparkerna, när i framtiden en intensivare skogsskötsel kunde komma att införas, ej måtte för all framtid finnas belastade med intagor och tjänst-

barheter, som då kunde vara olägliga. Det torde vara på de sålunda av de hörda myndigheterna angivna skälen som bibehållandet av ängarna av Kungl. Maj:t medgavs att gälla endast tillsvidare.

I 1873 års stadga sänkades bestämmelser om avsättandet av viss del av hemmanens och nybyggenas vid avvitrtingen beviljade skogsanslag till gemensam allmänning. En sådan allmänningssbildning skedde likväl enligt delägarnas frivilliga överenskommelser vid avvitrtingen inom socknarna i Norrbottens läns lappmark, där för varje socken $\frac{1}{4}$ av skogsanslaget avsattes såsom allmänning för delägarna. Senare blev avsättandet av allmänningar obligatoriskt¹⁹. Inom de socknar, där avvitrtingen år 1906 ännu icke faststälts, skulle sålunda fastigheterna av skogsanslaget tilldelas enskilt endast vad som erfordrades för husbehovet, men återstoden avsättas till gemensam allmänning inom avvitrtingslaget. Även viss del av husbehovsskogen kunde enligt en år 1909 tillkommen kungörelse²⁰ utläggas som gemensam för två eller flera brukningsdelar (samfälld husbehovsskog).

I Norrbottens läns lappmark fick odlingsgränsen ingen betydelse för indelningen i avvitrtingslag. I Västerbottens läns lappmark verkställdes avvitrtingen däremot i två etapper, kallade den nedre avvitrtingen, som avsåg lappmarken i huvudsak nedom odlingsgränsen, och den övre avvitrtingen, som avsåg fjällbygden.

Den allmänna avvitrtingen i Norrbottens läns lappmark fastställdes sockenvis under 1880- och 1890-talen, dock i fråga om Karesuando socken först år 1915. Även den nedre allmänna avvitrtingen i Västerbottens läns lappmarker fastställdes under 1880-talet och 1890-talets första år. Den övre allmänna avvitrtingen i Västerbottens läns lappmark (fjällbygden) fastställdes däremot först åren 1916, 1917 och 1918. Beträffande sistberörda avvitrting gjorde länsstyrelsen, i enlighet med beslut vid 1916 års riksdag²¹, i fastställelseutslagen det förbehåll att hemmansägare eller nybyggare skulle vara skyldig att, i den mån så genom tilläggsavvitrting bestämdes, till kronan mot ersättning avstå slätterängar (ströängar) utanför hemmanens eller nybyggenas egentliga ägoområden.

Enligt avvitrtingsstadgan kunde även efter den allmänna avvitrtingens fullbordande nybyggen upptagas, upplåtas och skattläggas på de vid den allmänna avvitrtingen odisponerade kronomarkerna eller de s. k. kronoöverloppsmarkerna. Dessa nybyggen skulle genom särskilda avvitrtingsåtgärder eller *efteravvitrting* utbrytas i tillämpliga delar enligt stadgans föreskrifter för den allmänna avvitrtingen. Vid efteravvitrting inom socken, där allmänning avsatts vid den allmänna avvitrtingen, skulle, enligt 1909 års kungörelse, avsättas dels allmänning för de vid efteravvitrtingen utbrutna nybyggena, dels ock, för att dessa nybyggen skulle få delaktighet i den vid allmänna avvitrtingen inom socknen avsatta allmänningen, vissa områden av nybyggarnas skogsanslag att sammanföras med socknens allmänning. Efter-

avvittring kom att verkställas endast i vissa av lappmarkssocknarna i Norrbottens län. Den sista efteravvittringen fastställdes av länsstyrelsen år 1918 och, efter anförda besvär, av Kungl. Maj:t år 1921.

Resultatet av avvittringen

Det närmaste resultatet av avvittringen var, att nybyggen och hemman ävensom vissa godkända lägenheter ovan odlingsgränsen (inhysingslägenheter eller frälsetorp) blevo ur kronomarkerna utbrutna, varvid vissa delar av nybyggenas och hemmanens skogsanslag avsattes till allmänningar, samt att kronans återstående marker blevo antingen indelade till kronoparker eller hänfödda till kronoöverloppsmarker eller ock utbrutna åt sågverk i ersättning för privilegierad stockfångst. I övrigt avsattes vid avvittringarna för kronans räkning strömfäll och strömfällsutmål samt därutöver för allmänna behov områden till vägar, båtplatser, kyrkplatser, upplagsplatser m. m. Vid avvittringen blevo enstaka hemman och nybyggen utbrutna för sig. Hemman och nybyggen, som lågo i samlade bebyggelser, betraktades som byar och fingo vid avvittringen gemensam skogsmark. Uppdelningen inom byarna mellan hemman och nybyggen har därefter skett genom laga skiften, varvid i vissa fall, enligt medgivande i 1909 års kungörelse, skiftet skett som ett led i avvittringen. De vid avvittringen tillskapade skogsallmänningarna blevo av tre slag: sockenallmänningar, nybyggarnas särskilda allmänningar samt samfällda husbehovsskogar. Den officiella benämningen på de två förstnämnda är numera allmänningsskogar.

Nybyggena voro före avvittringen, i den del de ej dessförinnan skatteomförts, av krononatur, ett förhållande som ej ändrades genom avvittringen. Emellertid äger även efter avvittringen åbon å ett nybygge rätt att få nybygget omfört till skattehemman. Denna skatteomföring pågår ännu allt eftersom ansökningarna därom inkomma och föreskrivna villkor uppfyllts. Åtskilliga nybyggen kvarstå under kronotitel, beroende därpå att föreskrivna arbeten ej fullgjorts eller att innehavaren ej funnit anledning söka skatteomföring eller ej äger rätt därtill (bolag och övriga juridiska personer)²². Någon skillnad föreligger emellertid numera icke emellan ägarens av ett skattehemman och innehavarens av ett ej skatteomfört nybygge rätt att nyttja fastighetens ägor²³. Detta gäller jämväl i skogligt avseende. Nybyggena ha efter frihetsårens utgång och före skatteomföringen ofta benämnts krononyhemman. I fastighetsredovisningsavseende äro ej skatteomförda nybyggen och skatteomförda sådana båda att anse som hemman, de förra under titeln krono under enskild disposition, de senare under titeln skatte. De utgöra var för sig i övrigt likställda fastigheter.

De ovan åberopade förklaringarna angående bibehållandet tillsvidare åt hemman och nybyggen av utängar, som icke inrymdes inom fastigheternas

vid avvitrtingen utbrutna ägoskiften, kommo att tillämpas i vidare utsträckning än vad ordalydelsen i de Kungl. breven och skrivelserna angav. Förklaringarna gällde — med undantag för Karesuando socken — utängar å kronopark, men bestämmelserna tillämpades vid avvitrtingen även för utängar å kronoöverloppsmark. Att i berörda hänseende vid avvitrtingens verkställande och fastställande skillnad ej gjordes mellan olika slag av kronomark torde få anses naturligt. Det kan ifrågasättas om något annat avsetts. I den fortsatta lagstiftningen har ej heller någon skillnad gjorts mellan vid avvitrtingen för hemman och nybyggen bibehållna utängar å kronopark och å kronoöverloppsmark.

Emellertid gavs åt bestämmelserna en ännu mer vidsträckt tillämpning, i det att även utängar, som kommo att ligga inom de vid avvitrtingen avsatta allmänningarna, blevo bibehållna åt de hemman och nybyggen under vilka de hörde. Även utängar belägna å de vid avvitrtingen utbrutna stockfångstskogarna samt å de för hemman och nybyggen för sig eller byvis eller såsom samfällda husbehovsskogar utlagda skogsskiftena blevo vid avvitrtingen bibehållna åt de hemman och nybyggen, som innehade ängarna. Jämväl dessa utvidgningar ha sin förklaring. Kungl. Maj:ts medgivanden om ängarnas behållande grundades därpå, att hemmanen och nybyggena fortfarande behövde ängarna för att överhuvud kunna bestå. Det hade då varit orättvist och med visshet för befolkningen oförståeligt, om vissa fastigheter skulle berövats sina utängar endast därför att ängarna, av skäl som sammanhänge med ägoarronderingen i skogsmarken, kommit att ligga inom annan mark än kronopark. I samband med prövning och fastställelse av avvitrtingsförslagen gjordes, så vitt kunnat utredas, ej heller någon erinran mot avvitrtingsåtgärderna i denna del.

De utängar, som hemmanen och nybyggena vid avvitrtingen fingo tillsvidare behålla utanför sina gränser, redovisades i avvitrtingshandlingarna för varje fastighet särskilt. Dessa utängar ha i språkbruket kommit att kallas *ströängar*, vilken benämning uppkom vid avvitrtingen. Till ströängar äro givetvis icke att räkna sådan till fastighet hörande utäng, som kom att ligga inom mark, vid avvitrtingen utbruten för den by till vilken fastigheten hörde. Med ströäng får alltså förstås utäng eller ängslägenhet, som fastighet vid avvitrtingen enligt därvid skedd redovisning fick tillsvidare behålla utom sina vid avvitrtingen tillkomna gränser eller utom gränserna för den by, till vilken fastigheten hörde, eller alltså utanför fastighetens eller byns vid avvitrtingen erhållna egentliga ägoområde.

Omfattningen av de vid avvitrtingen under hemman och nybyggen som enklaver inom främmande mark behållna utängarna eller ströängarna framgår av följande uppgifter²⁴.

Ströängar

	Areal, hektar
<i>å kronomark</i>	
Västerbottens län	51 853
Norrbotiens län (cirka)	60 000
<i>å allmänningsskogar</i>	
Västerbottens län (fjällbygden)	6 235
Norrbotiens län	10 193
<i>å samfällda husbehovsskogar</i>	
Västerbottens län (fjällbygden)	617
<i>å enskilda områden</i>	
Västerbottens län	4
Norrbotiens län	226
Summa hektar (avrundat tal)	129 000

Till kronomark räknas i förestående tabell och i det följande jämväl de för privilegierad stockfångst utbrutna s. k. stockfångstskogarna, då de numera äro återgångna till kronan och likställda med kronopark.

Vid avvittringen och skattläggningen uppskattades avkastningen från ströängarna till 25 835 lass hö om 10 centner (425 kilogram) för varje lass. Enligt vad som senare framkommit hölls uppskattningen av vissa skäl i underkant. Ovan lämnade sifferuppgifter äro emellertid ägnade att visa vilken betydelse det innebar för hemmanen och nybyggerna att, då odlingen vid gårdarna vid tiden för avvittringen ännu var föga betydande, ängarna fingo tillsvidare behållas.

Utängarnas rättsliga läge efter avvittringen

Ovan har ansetts, att utängarna enligt lappmarksreglementet upplåtits endast med en tillsvidare gällande rätt. I enlighet härmed hade nybyggare och hemmansägare skyldighet att, då ängarna ej längre behövdes, avstå rätten till desamma utan ersättning. Genom avvittringen har rätten till utängarna undergått vissa förändringar. De utängar, som vid avvittringen kommo att ligga inom nybyggets eller hemmanets egna rågångar, tilldelades dessa fastigheter och fingo givetvis samma karaktär som fastighetens övriga vid avvittringen erhållna ägor inom rågångarna. Detsamma gäller de utängar, vilka kommo att ligga inom skogsmark vid avvittringen utlagd för by, till vilken nybygget eller hemmanet hörde. Vad åter angår rätten till de vid avvittringen utanför fastigheterna eller de egna byarnas gränser tillsvidare bibehållna utängarna, d. v. s. ströängarna, må följande anföras²⁵.

Vad först angår rättens *stabilitet* må erinras, att även vid avvittringen ströängarna tilldelades eller rättare behöllos för fastigheterna i syftet att med ängarnas naturliga avkastning understödja jordbruket, dock endast så

länge detta stöd var erforderligt. De Kungl. brev och skrivelser, enligt vilka ströängarna vid avvitrtingen skulle få behållas till hemman och nybyggen, stadgade även uttryckligen, att bibehållandet skulle gälla tillsvidare innan ängarna kunde mot annan mark utbytas. Kronan kan därför icke anses ha vid avvitrtingen avhänt sig den rätt den hade enligt lappmarksreglementet att återtaga ängarna.

Det nya har dock genom förklaringarna vid avvitrtingen inträffat, att kronan icke äger återtaga ströängarna på annat sätt än genom byte mot vederlag i mark. Förklaringarna kunna vidare icke anses ha inneburit annat än ett uppskjutande till framtiden av vidare avvitrtingsåtgärder i fråga om ströängarna. När dessa åtgärder skulle för ängarna återupptagas var det följaktligen avvitrtingsstadgans normer och icke skiftesstadgans regler om ägoutbyten som skulle tillämpas. Härav följer, att kronan måste anses ha förbehållit sig rätt att bestämma såväl tiden, när ängarna skola mot annan mark avträdas, som ock vad mark som därvid skulle givas i vederlag. Den enskilde ströängsinnehavaren tilldelades icke rätt att mot kronans bestri- dande erhålla sådant ägoutbyte²⁶.

Normerna för ägoutbyte voro reglerade i 19—21 §§ avvitrtingsstadgan. Dessa bestämmelser ha ifråga om ströängar å kronomark år 1917 ersatts av särskilda ägoutbytesregler²⁷, men även enligt dessa regler skall bytet ske medelst avvitrtingsförfarande och kronan ensam ha vitsord att föranstalta om bytet. Enligt avvitrtingsstadgans normer om ägoutbyte skulle sådant verkställas efter måttet av höavkastningen. Och enligt 1917 års kungörelse skulle till grund för värderingen av ströängar läggas den stadigvarande behållna avkastningen ägorna kunde anses årligen giva. Vid ägoutbyten skulle enligt kungörelsen särskild ersättning utgå för försättandet av vederlagsmarken, där den utgjordes av odlingsmark eller röjningsland, i behörigt skick.

I fråga om stabiliteten av rätten till ströängarna torde enligt det anförda få anses obestridligt, att kronan äger, när den finner så lämpligt, återtaga ströängarna men mot *fullgott vederlag i mark* samt att återtagandet var avsett att ske genom ägoutbyten enligt avvitrtingsstadgans normer. Det sagda torde gälla samtliga ströängar, oberoende av om de kommit att ligga inom kronomark eller annan mark. Det har emellertid ansetts i viss mån tivelaktigt, om kronan äger rätt att återtaga ströängar inom allmänningsskogar, samfällda husbehovsskogar och enskilda fastigheter. Denna detaljfråga behandlas närmare i kap. VII och VIII.

Angående ströängsrättens *innehåll* må först antecknas att ströängarna vid avvitrtingen, oberoende av om de kommit att ligga inom kronomark eller annan mark, ingingo i de för hemman och nybyggen redovisade area- lerna. Avkastningen från ströängarna inräknades vidare i den hömängd, enligt vilken hemmanets eller nybyggets öretal och mantal vid den slutliga

skattläggningen fastställdes. Härav torde visserligen följa, att rätten till ströängarna kom att utgöra en integrerande del av de genom avvittringen utbrutna hemmanen och nybyggena. Men därav synes dock enligt utredningsmannens mening icke kunna anses avgjort med vilken rätt — äganderätt eller nyttjanderätt för slätter — ströängarna avsågos att tillsvidare höra till dessa fastigheter. Det sätt på vilket frågan om ströängarna vid avvittringen löstes var dock av provisorisk natur och innebar, såsom redan ovan erinrats, ett uppskjutande av avvittringen av ängarna, som därför rätteligen äro att anse som icke slutligen avvittrad mark.

Vid tillkomsten av den första författningen om ströängars indragande till kronan eller kungörelsen om tilläggsavvittring den 30 december 1916 synes man ha utgått ifrån att rätten till ströängarna innehöll endast en nyttjanderätt till slätter. Vederbörande statsråd var (prop. 1916, nr 166, s. 156 och 157) av den mening, att innehavarnas rätt till ströängarna var så prekär, att vid deras indragning till kronan icke samma principer kunde göras gällande, som då fråga vore om utbyte av mark vilken besattes med äganderätt.

Kolonisationskommittén (s. 34—36) fann vid förarbetena till 1921 års lag om ströängars indragande till kronan, att innebörden av medgivandena om ströängarnas bibehållande var i viss mån dunkel, men ansåg att den rätt varmed ströängarna tilldelades fastigheterna dock icke kunde likställas med den rätt hemmansägarna och nybyggarna erhöllo till annan genom avvittringen dem tilldelad mark. Väl avsåde sig — fortsatte kommittén — kronan rätten att under vissa förhållanden påfordra ängarnas återlämnande utan vederlag, men å andra sidan övergåvos icke helt de grundsatser, som kommit till uttryck i lappmarksreglementet. Innehavet gällde endast tillsvidare, till dess kronan kunde finna med sin fördel förenligt att tillbyta sig ängarna, låt vara mot fullgott vederlag. Kommittén framhöll vidare, såsom jämväl ovan skett, att bestämmelserna om ängarnas bibehållande icke hade inneburit annat än avvittringsåtgärdernas uppskjutande i fråga om ströängarna.

Lagrådet gjorde i sitt yttrande den 4 mars 1921 över förslaget till 1921 års lag om ströängars indragande till kronan följande uttalande²⁸:

Den rätt, med vilken de s. k. ströängarna innehafts, har, såsom av den förebragta utredningen framgår, från början varit synnerligen svag. Sedermera har emellertid genom medgivande från kronans sida denna rätt i viss mån vuxit sig starkare. Man synes nu få betrakta den såsom en äganderätt, inskränkt i så måtto att kronan är, där så anses lämpligt, berättigad att återtaga ströängarna mot vederlag i annan mark.

I betänkandet den 28 december 1951 angående vissa fiskerättsliga förhållanden i lappmarkerna, SOU 1952:13, företrädes en annan mening än den av lagrådet ovan antydda, då utredningsmannen (Berglöf) där anför²⁹:

Såsom framgår av de Kungl. Maj:ts brev, enligt vilka hemman och nybyggen medgåvos att även efter avvittringens genomförande behålla insynade ängar un-

der fastigheterna, var, i anslutning till lappmarksreglementets stadganden, den rätt, varmed ängarna skulle få innehavas, en nyttjanderätt, begränsad att omfatta allenast grässkörden samt att på kringliggande kronomark taga virke till hässjor och lador för det å ängen skördade grässets uppsättande och förvaring.

För belysandet av spörsmålet kan erinras, att i lagstiftningen tolererats, att ströängar fått avsöndras eller på annat sätt fått bilda fastigheter för sig (lagarna 1921: 379 och 380).

Spörsmålet blir alltså huruvida, med hänsyn särskilt därtill att avvittningsåtgärderna få anses uppskjutna i fråga om ströängarna, hemmansägarnas och nybyggarnas rätt till ängarna står kvar i vad som avsågs enligt lappmarksreglementet och alltså innehåller endast en nyttjanderätt eller en rätt att nyttja ängarna till slätter, eller huruvida rätten till ängarna, med hänsyn till vad som förekom vid avvittningen och skattläggningen, kan anses ha kommit att innehålla äganderätt eller för innehavarna full rådighet över ängarna.

Vid tillkomsten av den första författningen om ströängars indragande till kronan eller kungörelsen om tilläggsavvittring den 30 december 1916 synes man ha utgått från att rätten till ängarna endast var en nyttjanderätt. Till spörsmålet om ströängsrättens innehåll torde man vid tillkomsten av 1921 års lag om ströängars indragande till kronan däremot icke tagit någon bestämd ställning. Vederlaget för avstådda ströängar skulle emellertid liksom vid tilläggsavvittringen utgå endast efter ängarnas höavkastning. Det torde ej heller vid nu ifrågasatta bestämmelser om en fortsatt ströängsindragning vara nödigt att intaga en bestämd ställning. Det gäller däremot att vid fastställandet av normerna för vederlagets bestämmande tillse, att innehavarna av ströängar erhålla en enligt grunderna för de vid avvittningen avsedda ägoutbytena likvärdig ersättning.

Hemman och nybyggen erhöilo vid avvittningen tillsvärdare viss rätt å omgivande kronopark till virke för ströängarnas nyttjande. Medgivandet om denna virkesrätt var givetvis av natur att kunna av kronan när som helst återtagas. Sådant återtagande har ej skett. Hemman och nybyggen ha vid avvittningen tilldelats skogsmark efter sina skattetal, i vilka öretalen för ängarna ingå. På ströängsrätten belöpande skogsmark ligger alltså inom hemmanens och nybyggenas vid avvittningen erhållna egna skogsanslag. Den särskilda virkesrätten för ströängarna å omgivande kronomark är därför endast en förmån härutöver av provisorisk natur.

Medgivandena om bibehållandet av ströängarna liksom ock om viss rätt till utsyning av virke för ängarnas brukande avsåg enligt ordalydelsen — utom för Karesuando socken — kronopark. Då emellertid, såsom tidigare anförts, vid de fastställda avvittningarna ströängar behöllos jämväl å kro-noöverloppsmark, torde medgivandet om virkesrätten få anses gälla jämväl de ströängar som kommit att omgivas av sådan mark. Enligt vad som upp-

lysts har denna mening jämväl i praxis vunnit tillämpning. För övrigt skulle, utan en sådan tillämpning, de å kronoöverloppsmarkerna behållna ströängarna icke kunnat brukas och bibehållandet vid avvitrtingen av dessa ströängar varit meningslöst. Enligt vad i orterna inhämtats ha jämväl innehavare av de ströängar, som vid avvitrtingen kommo att omgivas av allmänningssskogar och samfällda husbehovsskogar, fått åtnjuta utsyning av nödigt virke å kringliggande mark vid ängarnas nyttjande.

Skifte å avvitrtingslotter³⁰

Vid de laga skiften, som skedde i samband med avvitrtingen, begagnades avvitrtingskartorna och ströängarna delades som skifteslagets annan mark utan särskild gränsbestämning kring ängarna. Jämväl vid primära laga skiften enligt skiftesstadgan blevo ströängarna i regel såsom annan skifteslagets mark intagna i skiftesmassan. Vid bestämmandet av gränserna för ströängarna vid laga skiften enligt skiftesstadgan förekom, att gränserna utstakades enligt avvitrtingskartornas visning. Med hänsyn till dessa kartors små skalor och mindre grad av noggrannhet blev resultatet av utstakningen föga lyckligt, utom annat på det sätt att ströängslägenheterna, mot vad som vid avvitrtingen avsetts, i vissa fall kommo att omfatta jämväl avrösningsjord. Efter hand utbildades dock den praxis, att ängarna upp-mättes och kartlades sådana de vid tiden för skiftet hävdades å marken, även om gränser och lägen icke överensstämde med avvitrtingskartornas visning. Det tillsågs emellertid, att den sammanlagda areal, som redovisats i avvitrtingshandlingarna för skifteslagets samtliga ströängar, icke överskreds. Om gränserna kring ströängarna å kronomark träffades därefter föreningar mellan skiftesdelägarna och kronan. Dessa föreningar skulle prövas och fastställas av myndighet^{30a}. Stundom ha delägarna vid skiftena uttryckligen förklarat sig avstå från mera värdelösa ängar å kronomark. I vissa fall ha ängarna, utan sådant uttryckligt förklarande men ock utan tillkännagivande om deras bibehållande som samfällda för skifteslaget, blivit vid skiften utelämnade. De ströängar som sålunda icke medtagits och redovisats vid laga skiftena torde få anses ha återgått till kronan och införlivats med omgivande kronomark.

Vid laga skiftena inträffade ej sällan att vissa delägare icke fingo någon del av ströängarna, under det att andra erhöilo sin huvudsakliga ängstill-delning såsom ströängar. Vidare har i en del fall ströängarna avsatts som för skifteslaget gemensamma.

Vid sekundära kvotdelningar eller hemmansklyvningar enligt skiftesstadgan ha som regel ströängarna medtagits i delningsmassan och fördelats. Vid laga skiften, primära och sekundära, enligt jorddelningslagen ha ströängarna behandlats på liknande sätt som vid motsvarande förrättningar enligt skiftesstadgan. Det har vidare ansetts tillåtligt, att strö-

ängar genom ägostyckning, avsöndring eller avstyckning skiljas från fastigheterna (lagar den 22 juni 1921, nr 379 och 380 samt promulgationslagen till jorddelningslagen, 11 §). Enligt ett utlåtande av lantmäteristyrelsen (utlåtande nr 638 U år 1952) skulle ströäng även kunna ingå i ägoutbyte enligt jorddelningslagen, såvida kronans fastighetsförvaltande organ önskade begagna denna möjlighet till reglering i stället för ägoutbyte enligt avvitringsstadgan.

Verkställda jorddelningsförrättningar kunna, såsom framgår av det förestående, icke ha medfört någon ändring i den rätt till ströängarna som gällde efter avvitringen. Genom dessa jorddelningar ha emellertid i vissa fall ängarna ändrats och fixerats till läge och gränser. Därjämte få vissa ströängar redan i samband med laga skiftena anses ha återgått till kronan. Slutligen ha skiftena medfört en omfördelning av ströängarna, så att exempelvis vissa fastigheter, som vid avvitringen haft ströängar, fått innehavet härav minskat eller blivit utan ströängar och erhållit annan mark i stället och att andra fått sina ströängsinnehav utvidgade. Även genom sekundära jorddelningsåtgärder kunna ströängar ha överflyttats från en fastighet till en annan. Ströängsinnehavet är alltså, där jorddelningsförrättning skett, beroende av tilldelningen vid förrättningen och icke endast av redovisningen vid avvitringen.

KAPITEL III

Verkställd indragning till kronan av ströängar

Motiven för ströängsindragningarna

Vid avvittningen antogs att befolkningen genom odling invid gårdarna ganska snart skulle göra sig oberoende av ströängarna. En dylik utveckling uteblev emellertid i stor utsträckning, beroende till viss del på inrotad vana hos befolkningen. Vistelsen i skogarna under sommaren och ströängsslåttern hade kommit att ingå i livsrytmen. Därjämte torde dåtida brist på kommunikationer och lappmarkernas avskilda läge ha förorsakat, att upplysning om utvecklingen på jordbrukets område och om nyare metoder först sent kunde där spridas. Befolkningen saknade jämväl i allmänhet ekonomiska resurser att övergå till ett nytt jordbrukssystem. Nackdelarna av utängsbruket voro tidigt och före avvittningen föremål för uppmärksamhet. Den bekante L. L. Laestadius anförde redan år 1824, att det för nybyggaren säkerligen skulle bättre löna mödan att uppoffra några dagsverken på att odla en myr, som låg så till sägandes bakom stugväggen, och där få den ypperligaste åkerjord och valläng än att fara ett par mil till skogs efter ett lass uselt myrhö. »I sanning», skrev Laestadius vidare, »om man beräknar det myckna besvär och de många dagsverken som erfordras, innan ett lass sådant hö blivit inbärgat och framforslat till ladugården, så skall man med förundran finna, att på sin höjd dubbelt så många dagsverken behövas till att ånyo uppröja en äng, vilken årligen med en tiondels mindre möda kunde giva ett dubbelt bättre lass vallhö» (Laestadius, s. 75). Emellertid var Laestadius långt före sin tid, och frågan om en avveckling av ströängsbruket var ej mogen att lösas ens mot slutet av 1800-talet. Frågan om en sådan avveckling och framtvingandet av ett nytt jordbrukssystem togs av statsmakterna på allvar upp till övervägande först under 1900-talets andra årtionde. Till en början var det hänsynen till renskötseln som gav impulsen till att frågan togs upp. Det omvittnades att ströängsbruket utgjorde ett allvarligt hinder mot en rationell renskötsel. Från lappväsendets sida föreslogs år 1913, att ängarna skulle återtagas av kronan³¹.

Sedermåra kom intresset för en i statlig regi driven anläggning av kolonat i lappmarkerna att verka pådrivande. Ägoblandningen mellan kronans egna odlingsområden å kronomarkerna och ströängarna ansågs utgöra ett hinder mot nyodling och anläggande av nya jordbruk. Arbetena för ge-

nomförandet av de kolonisationsförsök, som enligt riksdagens beslut år 1911 och följande år skulle sättas i verket, ansågos icke kunna börjas med mindre möjlighet bereddes kronan att disponera över ströängarna i den omfattning de voro tjänliga för uppodling.

I fråga om ströängarnas förhållande till skogsbruket anfördes i detta sammanhang följande. Å kronans skogar i lappmarkerna erfordrades en omfattande dikning för att hindra försumpningar och öka den skogsproduktiva arealen. Sådana arbeten försvårades avsevärt genom ströängarnas förekomst. De spridda ängarna medförde vidare svårigheter för bevakningen inom kronans skogar.

Vad slutligen angår angelägenheten för jordbruket av ströängsbrukets upphörande framfördes under diskussionerna följande. Ströängsbruket innebar en primitiv och ytterligt extensiv jordbruksmetod, som med de redan då alltmer stegrade arbetskostnaderna var högst oekonomisk. Det övervägande antalet ströängar bestode av smärre starrängar, som ej kunde slås oftare än vart annat eller vart tredje år och gävo ett mindervärdigt foder. Även om utvecklingen i stort sett av sig självt måste antagas komma att gå i riktning mot myrslåtternas övergivande, skulle det dock, med hänsyn till befolkningens vanor och ringa företagsamhet i förening med bristande ekonomiska resurser, taga en rundlig tid, innan ströängsbruket mera allmänt bleve utbytt mot bruket av odlad jord. Ett ingripande från det allmännas sida vore därför i hög grad påkallat. Det vore vidare en statlig angelägenhet att driva fram ett mera rationellt jordbrukssystem i lappmarkerna. Visserligen borde jordbruket i lappmarkerna även i framtiden inriktas på huvudsakligen foderproduktion, men denna borde företrädesvis baseras på odlad jord nära gårdarna, varigenom skörden kunde drivas upp högst betydligt på samma gång som kostnaderna för bärgning och hemforsling av höet betydligt nedbragtes. Ett övergivande av ströängsbruket och nyodling vid eller nära gårdarna skulle innebära ett betydande framsteg i utvecklingen och komma att i avsevärd grad bidra till befolkningens välfärd.

Redan riksdagarna 1909 och 1911—1914 anvisade medel för inlösen av ströängar å kronomarkerna. Dessa medelsanvisningar motiverades av kolonisationsintresset. Möjligheten kom att utnyttjas endast i ett fåtal fall. I lag den 5 juni 1909 (SFS 1909 nr 53, s. 7) föreskrevs att, där avvittningen ännu icke var avslutad, innehavare av hemman eller nybygge skulle vara skyldig att mot byte avstå mark för renskötselns behov. Lagen kom emellertid i tillämpning endast i några få fall. Genom kungörelsen den 5 juni 1917 infördes särskilda bestämmelser till komplettering av avvittningsstadgans regler om ägoutbyten i avseende å ströängar. Det visade sig att även betingelserna för denna utvägs anlåtande sällan vore för handen. Kolonisationsnämnden nödgades i stället att genom köp förvärva ett mindre antal ströängar för anläggande av kolonat. Genom 1916 års kungörelse

om tilläggsavvittring och 1921 års lag om ströängars indragande tillskapades däremot möjligheter för en verksam reglering av ströängsförhållandena. Vid dessa båda författningars tillkomst hade en motivförskjutning skett därhän, att ströängarnas indragning främst motiverades av jordbruksintresset eller alltså av nödvändigheten att förmå och hjälpa jordbrukarna att övergiva det oekonomiska ströängsbruket.

Tilläggsavvittringen

Vid fastställandet av avvittringen inom fjällbygden i Västerbottens län hade, enligt vad i Kap. II anförts, för att underlätta en ströängsindragning det förbehåll gjorts, att hemmansägare eller nybyggare skulle vara skyldig att, i den mån genom tilläggsavvittring bestämdes, till kronan mot ersättning avstå sina ströängar. Bestämmelserna om den sålunda avsedda ströängsindragningen tillkommo genom kungörelsen den 30 december 1916 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark³². Kungörelsen gällde de delar av sagda lappmark, där avvittringen fastställts år 1916 eller därefter (den övre avvittringen), alltså fjällbygden eller i huvudsak områdena ovan odlingsgränsen. Kungörelsens innebörd var, att de hemmansägare och nybyggare, som vid den allmänna avvittringen i berörda trakter fått sig tillsvidare tillagda ströängar, skulle vara pliktiga att, i den mån genom tilläggsavvittring bestämdes, till kronan avträda ängarna. Ersättning för avstådda ängar skulle utgå medelst av kronan bekostad men av ströängsinnehavaren utförd odling å fastigheternas egna ägor eller å mark, som från kronans områden eller från indragen ströäng tilldelades fastigheterna. Kronan skulle bekosta odling av så stort område som, med beräkning av viss storlek å höskörden, kunde i avkastning lämna samma myckenhet hö, som beräknades i medeltal årligen kunna skördas å de avstådda ängarna. Odlingsersättningen skulle utbetalas allt eftersom odlingsarbetet fortskred. En femtedel kunde dock utbetalas i förskott. Ersättningen skulle ej vara underkastad preskription utan innestå så länge arbetena ej slutförts. Under stadgandet om obligatorisk indragning inbegreps icke till åker uppodlade ängar eller ängar som eljest befunnos vara av särskild betydelse för fastigheterna. Vissa ängar kunde alltså bibehållas för fastigheterna. Kungörelsen ägde tillämpning å ströängar belägna ej endast å kronomarkerna, dvs. kronoparker och kronoöverloppsmarker, utan även å allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogar. I vissa fall skulle för tidigare utfört odlingsarbete och för mistad avkastning ersättning utgå direkt i penningar. Tilläggsavvittringen skulle verkställas vid förrättningar å envar fastighet av en i särskild ordning tillsatt avvittringsnämnd men prövas av länsstyrelsen, som hade att genom utslag avgöra ärendet. Indragna ängar skulle avstås inom vissa bestämda tidsperioder.

Vid kungörelsens tillkomst diskuterades, huruvida bestämmelserna om

den föreslagna tilläggsavvittringen borde ha natur av civillag eller ekonomisk författning. För det förra alternativet anfördes av ett ämbetsverk, att egenskapen av expropriation framträdde i alldeles särskild grad därigenom, att det gällde frånträdandet av mark utan ersättning för markvärdet men för avkastningen, vilken ersättning till största delen ej finge lyftas förr än i mån av verkställt arbete. Emellertid var föredragande statsrådet av den åsikten³³, att bestämmelserna borde utfärdas under form av ekonomisk författning. Innehavarens rätt till ströängarna syntes enligt statsrådets mening vara så prekär, att vid deras föreslagna indragning icke samma principer kunde göras gällande som då fråga vore om utbyte av mark, vilken besuttes med äganderätt. I fråga om 1916 års kungörelse må slutligen antecknas, att i densamma, 2 § 3 mom. enligt 1921 års lydelse, intagits en föreskrift, enligt vilken vid tilläggsavvittring bibehållen ströäng, om den befundes framdeles för tillgodoseende av nomadlapparnas intressen böra indragas eller bleve behöflig för utnyttjande av kronans vattenrätt eller eljest för allmänt ändamål, skulle av innehavaren avträdas. Om dylikt avträdande skulle Konungen förordna, varvid de i kungörelsen givna föreskrifterna i tillämpliga delar skulle lända till efterrättelse.

Lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande

Den genom 1916 års kungörelse beslutade indragningen av ströängar avsåg endast fjällbygden i Västerbottens län. Bestämmelser om en allmän ströängsindragning inom de båda lappmarkerna tillkommo, enligt förslag av kolonisationskommittén i betänkande av år 1919³⁴, genom lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan³⁵. Enligt denna lag skulle ströängar, vilka hemman och nybyggen i de båda lappmarkerna vid avvittring fått sig tillsviðare tillagda å *kronomark*, efter ty i lagen stadgades indragas till kronan. Från tvångsindragning skulle dock redan odlade ängar samt ängar, som från fastigheterna med fördel kunde brukas till årlig slätter, vara undantagna.

Lagen ägde tillämpning beträffande dels de trakter inom Västerbottens läns lappmark, vilka icke skulle bliva föremål för tilläggsavvittring, dels ock trakterna *nedom* odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. Från sistnämnda regel gjordes dock i lagen det undantaget att hela Jukkasjärvi socken, som skäres av odlingsgränsen, skulle falla inom lagens tillämpningsområde. Lagen avsåg icke ströängar inom allmänningsskogar och enskilda fastigheter. Samfällda husbehovsskogar finnas icke inom de trakter, varom i lagen var fråga.

Vederlag för ströängarna skulle, liksom vid tilläggsavvittringen, utgå medelst bekostande av odling av mark, som beräknades kunna giva lika stor höavkastning som de avstådda ängarna. I första hand skulle odlingsområde utses inom fastighetens egentliga område, men även till fastigheten

hörande ströäng eller ock kronomark eller från annan fastighet indragen ströäng kunde uttagas till odlingsområde. Det skulle liksom vid tilläggsavvittringen tillkomma hemmansägarna och åborna själva att i enlighet med uppgjord plan verkställa odlingsarbetet. Ersättning för odlingen skulle utbetalas i mån av fullgjort arbete, dock så att en femtedel kunde gäldas i förskott. Ersättningen skulle, utan att vara underkastad preskription, inestå för fastighetens räkning till dess arbetena utförts och avsynats. Ströängar hörande till fastighet, varå ej idkades självständigt jordbruk, eller till hemmanslott, som bestod uteslutande av en eller flera ströängar, skulle även indragas men mot vederlag i pengar. Även i vissa andra fall eller för tidigare utfört arbete och för mistad avkastning kunde ersättning utgå direkt i pengar.

Frågan om ströängars indragande och bestämmande av vederlag för dem samt utseende av odlingsområde skulle handläggas vid förrättning å varje fastighet av en i särskild ordning tillsatt ströängsnämnd. Besvär över nämndens beslut skulle anföras hos ägodelningsrätt. Indragna ströängar skulle i regel avträdas till kronan fyra år från det beslutet om indragningen vunnit laga kraft.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag hade framförts en viss betänksamhet mot att, för tillgodoseende av intresset att framdriva ett mera rationellt jordbrukssystem inom lappmarkerna, tillgripa en tvångslagstiftning av förslaget innehåll. I propositionen angående lagen ansåg föredragande statsrådet³⁶, att dessa betänkligheter syntes honom icke vara av den allvarliga art att de borde vinna beaktande. Det löfte, som i sammanhang med avvittringen möjligen kunde anses ha givits ströängsinnehavarna om att ängarna skulle utbytas mot annan mark, kunde enligt statsrådets mening icke gärna föranleda till att statsmakterna, då nu fullgott vederlag i annan form bjödes, skulle känna sig förhindrade att genomföra en reform, som bleve till avsevärd nytta för ströängsinnehavarna själva. Även lagrådet var i sitt utlåtande över lagförslaget inne på denna fråga och anförde därom: Ifrågavarande lagstiftning avsåge att giva kronan rätt att mot huvudsakligen annat vederlag än mark återbekomma ströängarna; den vore således av en karaktär i viss mån analog med expropriationslagens. Med hänsyn till den stora vikt ströängarnas återbördande till kronan av allt att döma hade för ifrågavarande landsdelars utveckling, kunde, fortsatte lagrådet, någon betänklighet mot denna lagstiftning icke anses föreligga, för så vitt den ekvivalent, som erbjödes ströängsinnehavarna, verkligen motsvarade vad de finge avstå³⁷.

Utfallet av ströängsindragningarna

Tilläggsavvittringen kom i gång först år 1922 och avslutades år 1932. De sista förrättningarna för ströängsindragning enligt 1921 års lag företogs

år 1933. Siffermässigt visas resultatet sammandragsvis av följande upp-
gifter³⁸.

Indragna ängar	Bibehållna ängar	Beslutade odlings- områden	Beslutade ersätt- ningar för odling i vederlag för in- dragna ängar	Direkt i pengar beslutade ersätt- ningar för utan odlingsskyldighet indragna ängar m. m.
hektar	hektar	hektar	kronor	kronor
22 298	4 852	<i>Tilläggsavvittringen</i>		—
		1 110	1 265 751	
		<i>Ströängsindragningen enligt 1921 års lag Västerbottens län</i>		
26 503	4 047	1 168	1 300 452	290 476
		Norrbottnens län		
38 955	10 365	1 904	1 872 911	177 260
87 756	19 264	4 182	4 439 114	467 736

Antalet registerfastigheter, för vilka odlingsområden utlades, är 4 035. Odlingsområden utanför fastigheternas egna områden uttogos i mycket få fall.

Av arealen ströängar i Västerbottens läns lappmarks fjällbygd blev 82,1 % indragen till kronan. För nedre delen av samma läns lappmark är motsvarande tal 86,8 %. Av de ströängar, vilka skulle vara föremål för behandling i Norrbottens läns lappmark, blev 79,0 % av arealen indragen.

Totalt skulle, sedan de beslutade odlingarna verkställts, en areal av 87 756 hektar i skogarna spridda ängar hörande till 4 035 fastigheter komma att ersättas med och koncentreras till odlade områden nära gårdarna, i vart fall så nära som förhållandena medgäve, om 4 182 hektar eller 4,8 % av de avstådda ströängarnas areal.

Enligt Sveriges officiella statistik (Jordbruk och boskapsskötsel 1922) var år 1919 åkerarealen i Västerbottens läns lappmark 10 511 hektar och i Norrbottens läns lappmark 5 156 hektar eller i de båda lappmarkerna tillsammans 15 667 hektar. Genom de beslutade ersättningsodlingarna skulle åkerarealerna komma att ökas i Västerbottens läns lappmark med 2 278 hektar eller 21,7 %, i Norrbottens läns lappmark med 1 904 hektar eller 36,9 % och i båda lappmarkerna med 4 182 hektar eller 26,7 %.

De anförda siffrorna torde visa, att ströängsindragningen skulle komma att, sedan nyodlingarna verkställts, innebära en genomgripande omläggning och rationalisering av jordbruket i lappmarkerna.

De indragna ströängarna äro numera avträdda till kronan. Uppgifter ha inhämtats från länsstyrelserna om de ersättningar för nyodlingar som t. o. m. år 1953 utbetalats. Av dessa uppgifter har följande sammanställning gjorts.

	<i>Ersättningar för nyodling i kronor</i>		
	beslutade	utbetalade	innestående
Tilläggsavvittringen	1 265 751	908 102	357 649
Ströängsindragningen enligt 1921 år lag			
Västerbottens län	1 300 452	1 216 958	83 494
Norrbottens län	1 872 911	1 631 307	241 604
Summa	4 439 114	3 756 367	682 747

Efter år 1953 ha utbetalningarna avsett obetydliga belopp. Samtliga direkta ersättningar i pengar eller kronor 467 736 äro utbetalade.

Med ledning av de ovan återgivna uppgifterna kan den vid tilläggsavvittringen beslutade nyodlingen beräknas ha blivit verkställd till 71,7 %. De vid ströängsindragningen enligt 1921 års lag bestämda nyodlingarna kunna på samma sätt beräknas ha fullgjorts i Västerbottens län till 93,6 % och i Norrbottens län till 87,1 %.

Nyodlingen har alltså hunnit längst eller till 93,6 % i Västerbottens läns lappmark nedom odlingsgränsen. Att för vissa fastigheter odlingen här ej fullgjorts kan bero av oföretagsamhet eller brist på arbetskraft, exempelvis för äldre jordägare eller dödsbon. Resultatet bör emellertid anses som synnerligen gott. Nyodlingen har verkställts så nära fullständigt som man rimligen kunnat räkna med.

Enligt förestående har nyodlingen i Norrbottens läns lappmark verkställts till 87,1 %. En orsak till att nyodlingen här ej helt fullgjorts har uppgivits ligga i bristen på arbetskraft, särskilt under andra världskriget och då skedda militära inkallelser. I de fall då odlingsarbetet icke upptogs under 1920-talet och 1930-talets första år utan blev uppskjutet, torde vidare de ändrade konjunkturerna med goda arbetsförtjänster utanför jordbruket ha medfört, att jordägarna ej ägnat sig åt odlingsarbetet. De vid ströängsindragningen beslutade ersättningarna ansågos giva betydligt mindre arbetsförtjänster. Vidare torde intresset för nyodling överhuvud ha saknats hos de jordägare, som icke bebo sina fastigheter utan inneha dem endast för skogens skull. Resultatet 87,1 % torde dock anses som gott.

Uppgifterna för Västerbottens läns fjällbygd visa, att odlingen där utförts till 71,7 %. Odlingsarbetets fortgång växlar i de skilda socknarna. Sålunda äro motsvarande tal för Vilhelmina socken högst eller 81,4 % och för Dorotea socken lägst eller 55,2 %. I Västerbottens fjällbygd har

odlingen alltså icke verkställt i samma omfattning som i de övriga delarna av lappmarkerna. Anledningarna därtill torde vara desamma som ovan framhållits för Norrbottens läns lappmark. Härtill kommer att, enligt vad som uppgivits, odlingsområden i vissa fall utlagts å svårödlad mark eller å alltför grunda myrar eller på stora avstånd från gårdarna, vilket avhållit vederbörande jordägare från att sätta odlingsarbetet i gång. Möjligheten att få ett vid tilläggsavvittringen utsett mindre lämpligt odlingsområde förflyttat (K Br d. 15 febr. 1929) har icke begagnats i någon större utsträckning. Med hänsyn till omständigheterna torde resultatet likväl även i fjällbygden få anses gott.

Ett annat sätt att få ett uttryck för nyodlingens omfattning är att begagna vissa från länsstyrelserna erhållna uppgifter angående antalet fastigheter, för vilka odlingsersättningen helt eller delvis eller icke till någon del utbetalats. Dessa uppgifter, som avse tiden t. o. m. 1953, ha sammanställts och visa, att för 3 306 fastigheter (81,9 %) odlingsersättningen blivit helt utbetald, att för 606 fastigheter (15 %) samma ersättning utbetalats endast delvis samt att för 123 fastigheter (3,1 %) ingen del av ersättningen uppburits³⁹. Ett utnyttjande av dessa uppgifter torde beträffande omfattningen av den verkställda nyodlingen giva liknande resultat som ovan framtagits på ett annat sätt.

Gemensamt för de tre områdena gäller enligt vad som i orterna upplysts, att någon ytterligare odling som en följd av ströängsindragningarna näppe-ligen torde komma att ske. Detta odlingsarbete torde sedan några år tillbaka få anses så gott som avslutat, vilket också framgår av nedan lämnade uppgifter om de obetydliga belopp som numera årligen utbetalas.

Statens sammanlagda utgifter för tilläggsavvittringen och ströängsindragningen enligt 1921 års lag ha t. o. m. budgetåret 1955/56 utgjort⁴⁰: för tilläggsavvittringen kronor 1 181 312 och för ströängsindragningen enligt 1921 års lag kronor 4 056 946, tillsammans kronor 5 238 258. Härav utgöra omkring 1 miljon kronor kostnaderna för förrättningsverksamhet, avsyningar o. d. Anslag erfordras fortfarande för odlingsersättningar samt för avsyningar o. d. Medelsförbrukningen de fyra senaste budgetåren har varit för tilläggsavvittringen respektive 1 426, 2 899, 187 och 844 kronor och för ströängsindragningen i övrigt 1 186, 4 811, 244 och 1 548 kronor.

Ovan gjorda uttalanden om betydelsen för jordbruket av den i de båda länen företagna indragningen av ströängar äro grundade på de vid utredningen framkomna sifferuppgifterna. Av intresse torde vara att få även den jordbrukande befolkningens egen uppfattning redovisad. Material härför föreligger i protokollen för de möten som under utredningens gång hållits i orterna samt i yttranden nu avgivna av kommunalnämnderna. En kort sammanfattning av detta material må här göras.

Det allmänna omdömet är att åtgärderna varit till stor nytta för jord-

bruket. Från så gott som alla socknar förekomma uttalanden såsom följande. Befolkningen var synnerligen belåten. Indragningen medförde en kraftig uppräckning och rationalisering av jordbruket. Även om jordägarna till en början voro tveksamma, så voro nu alla nöjda med vad som skett. Ströängsindragningen hade väckt odlingslusten. I många fall hade odlats åtskilligt mera än vad det bestämda odlingsområdet omfattade. Ströängsindragningen var i stort sett en ren välsignelse för bygden, ty det var en välgärning för jordägarna att slippa springa omkring på blötmyrarna. Ströängsindragningen var det bästa handtag som från det allmänna givits dessa bygder. Åtgärderna hade ökat jordbrukets lönsamhet i stor utsträckning. Ströängsindragningen hade medfört en allmän höjning av jordbrukarnas standard.

Emellertid förekomma också anmärkningar och anmälningar av missnöje, varvid följande anförts. Förrättningsmännen voro alltför medgörliga, då det gällde att pröva frågan om vilka ängar som skulle få behållas. Jordägarna, som ofta fingo igenom sin önskan att behålla vissa ängar, ångrade sig nu och skulle vilja ha även de behållna ängarna indragna. Vid brist på odlingsmark blevo i många fall även uppenbart onyttiga ängar behållna, enär författningarna icke medgåvo att ersättning gavs för annan förbättring å innehavarnas jordbruk än för nyodling. Enligt en annan anmärkning blevo odlingsområden ofta utlagda för långt från gårdarna och utan väg samt på mark, som visat sig vara icke odlingsvärd (dålig och grund myr) eller i förhållande till ersättningen alltför svårödlad (stenbunden). Det göres därvid gällande, att de av Kungl. Maj:t bestämda maximala odlingsersättningarna för hektar voro för låga, varför förrättningsmännen i stor utsträckning nödgades utlagga odlingsområden å lättödlad men mindre värdefull myrmark i stället för å fastmarksjord. En del dylika ej lämpliga myrodlingar hade visserligen utförts men senare måst nedläggas, andra hade ännu icke utförts och komme icke att utföras.

Slutligen har från något håll anmärkts, att ströängsinnehavarna fingo avstå ängarna endast för slåttervärdet och att de, då skog fanns å ströängarna, ej fingo ersättning härför. Även har framhållits, att ströängsinnehavarna utan ersättning blevo av med den rätt till utsyning av skog till hässjevirk o. d., som tillkom dem vid ängarnas nyttjande.

Ovan har redovisning lämnats för den verkställda ströängsindragningens betydelse för jordbruket. Vad angår åtgärdernas inverkan för skogsbruket och renskötseln må följande anföras. Av de indragna ströängarna ligger en areal av cirka 82 000 hektar inom kronans skogar. Uppenbart torde alltså vara, att åtgärderna medfört en betydelsefull ökad möjlighet för rationell skogsvård å dessa skogar. Stora fördelar för renskötseln ha också vunnits, då ängarna icke vidare skulle skördas och tidigare anledningar till irritation mellan jordbruk och renskötsel försvinna. Av representanter för

lappväsendet har meddelats, att indragningen på många håll medförde en verklig uppryckning av renskötseln.

Det är slutligen värt anteckna, att fördelarna för skogsbruket och renskötseln ernåddes oberoende av om förbättringarna för jordbruket genom nyodlingen kommo till stånd eller ej.

Såsom slutomdöme om de verkställda ströängsindragningarna torde med stöd av den nu verkställda utredningen kunna sägas, att åtgärderna varit till erkänd nytta för både jordbruk, skogsvård och renskötsel samt att statsmakternas syfte blivit i görligaste mån uppfyllt. Åtgärderna kommo att innebära en betydelsefull och av jordbrukarna synbarligen högt skattad rationalisering av jordbruket i lappmarkerna. De viktigaste anmärkningarna gå ut på, att alltför många ströängar blevo bibehållna till fastigheterna samt att olämpliga odlingsområden å myrmark blevo i vissa fall utlagda. Det kan dock därvid erinras, att vid tiden för åtgärdernas verkställande många jordägare ännu icke voro beredda att övergiva ströängsbruket och att nutida maskinella hjälpmedel med därav följande förbilligad teknik för odling av i och för sig god men svårödlad fastmark icke funnos tillgängliga. För övrigt skulle enligt författningarna helst torvmark utväljas till odlingsområde för nedbringande av kostnaderna. Denna bestämmelse kan enligt nutida mening anses mindre lycklig, men förrättningsmännen hade att följa densamma.

KAPITEL IV

Ströängarnas nuvarande rättsliga ställning

Ströängar, återgångna till kronan på annat sätt än genom indragningsåtgärder

Å kronomark liggande ströängar, som vid laga skiften utelämnats, få anses ha återgått till kronan och sammanförts med omgivande kronomark. Till kronan genom köp återförvärvade ängar ha genom avsöndring eller avstyckning skilts från vederbörande hemman och blivit särskilda fastigheter i den mån de icke blivit rättsligen sammanlagda med omgivande kronomarksfastighet. Till kronan genom åtgärder enligt lagen den 5 juni 1909 eller kungörelsen den 5 juni 1917 återgångna ströängar ha, liksom mark vilken ingått i ägoutbyte enligt vanliga regler, sammansmält med kringliggande kronomarksfastighet.

Vid tilläggsavvittringen behandlade ströängar

De enligt kungörelsen om tilläggsavvittring till kronan avträdda ströängarna skulle, om de låge å kronopark, tilläggas denna, men i annat fall betraktas som kronoöverloppsmark (26 §). Därmed torde ha avsetts, att ängarna, i den mån de låge å kronopark eller kronoöverloppsmark, ej endast i avseende å brukningen utan jämväl i fastighetsrättsligt avseende skulle sammansmältas med kringliggande kronomark och få den karaktär denna hade. Bestämmelsen innebar vidare, att de till kronan indragna ängar, som lågo å allmänningsskog eller å samfälld husbehovsskog, skulle få karaktären av kronoöverloppsmark. De kommo alltså att utgöra kronolägenheter liggande som enklaver inom enskild mark. Då avvittringen genom indragningen var slutförd i fråga om dessa ströängar, torde desamma utan någon inskränkning tillhöra kronan. Till desamma får alltså, där ängarna ligga vid vatten, anses höra rätt till vattenområde och fiske däri enligt vanliga regler, för så vitt icke annat bestämts vid avvittringen (avvittringsstadgans 7 §).

Kungörelsen innehåller icke någon direkt bestämmelse om tilläggsavvittringens inverkan i fall då indragen ströäng hörde till hemman, som hade att på grund av in-teckning eller eljest svara för fordran eller rättighet. Härom må emellertid anföras följande. Där i vederlag för avstådd ströäng

odlingsområde utanför hemmanets gränser utlagts, har detta område (24 §) tillagts hemmanet och därmed kommit att svara för samma in-teckningar och gravationer som hemmanet. Om odling bestämts att ske inom hemmanets egna gränser, har sedan odlingen verkställts hemmanet därmed ökat i värde motsvarande den avstådda ströängens. Innan odlingsarbetet utförts kvarstår rätten till ersättning för odlingen som en fastigheten tillhörig förmån (20 §). Slutligen skulle indragen ströäng inom kronopark tilläggas denna (26 §), varmed torde ha förståtts, att ängen i fastighetsrättsligt avseende skulle sammansmälta med kronoparken. Med beaktande tillika av tilläggsavvittringens karaktär och den rätt, med vilken ängarna enligt den allmänna avvittringen innehades, samt det vid dess fastställande gjorda villkoret om kronans rätt till indragning torde avsikten med bestämmelserna få anses ha varit, att de genom tilläggsavvittringen till kronan indragna ströängarna, vare sig de låge å kronomark, allmänningsskog eller samfällid husbehovsskog, skulle vara fria från de penningin-teckningar och fordringsrätter ävensom annan rätt, som dittills kunnat besvära desamma (jfr motsvarande bestämmelser i 1921 års lag, 50 §).

Kungörelsen innehåller vidare ej några bestämmelser om det rättsliga läget för ängar, vilka jämlikt kungörelsens stadgande vid förrättningarna prövats icke skola indragas utan bliva bibehållna till hemman och nybyggen. Genom tilläggsavvittringen var emellertid den i fråga om utängarna uppskjutna avvittringen slutförd. Annan till kronans förmån gällande rätt kan icke anses bestå än den i kungörelsen (2 § 3 mom.) intagna bestämmelsen om skyldighet för ströängsinnehavare att tåla avståede till kronan av behållen ströäng för tillgodoseendet av vissa allmänna behov. Bestämmelsen i fråga torde emellertid icke kunna anses som annat än en grund för ett eventuellt blivande tvångsavrådande. De för hemman och nybyggen behållna ängarna måste därför i allt övrigt anses hava fått samma karaktär som fastigheternas övriga ägor (jfr 1921 års lag, 51 §, och kolonisationskommittén, s. 91. Se även NJA, 1944, s. 133, justitierådet Santesson's särskilda yttrande, s. 138, samt Berglöf, s. 25 ö).

Kungörelsen saknar vidare bestämmelse om den virkesrätt, som vid avvittringen och i praxis tillsvidare tillerkänts innehavare av ströäng å kronomark. Uppenbart torde vara, att innehavaren av en ströäng, som genom tilläggsavvittring återgått till kronan, icke har kvar någon dylik rätt till utsyning av skog. För bibehållna ängar synes emellertid, till dess beslut om återtagande av virkesrätten meddelats, innehavaren fortfarande, givetvis endast i den mån ängarna brukas till slätter, få anses äga rätt till utsyning å omgivande kronomark (jfr 1921 års lag, 52 §, och kolonisationskommittén, s. 91). Denna mening tycks också i praktiken ha blivit erkänd.

Av betydelse kan slutligen vara frågan huruvida bibehållna ängar blivit likställda med slutligen avvittrad mark även i så måtto att, där de ligga vid vatten, till desamma hör vattenområde utanför stränderna. Detta spörsmål

har varit föremål för utredning och domstols prövning i ett mål rörande hemmanet Bertejaur nr 1 i Sorsele socken (NJA, 1944, s. 133). Hemmanet, som skatteomförts år 1923, hade varit föremål för tilläggsavvittring, fastställd år 1929. Genom tilläggsavvittringen blevo vissa av hemmanets ströängar indragna till kronan, under det att andra bibehöllos under hemmanet, bland dem två som, omgivna av oavmätt kronoöverloppsmark, lågo vid sjön Bertejaur. Denna sjö skulle enligt avvittringsutslaget behållas som kronoöverloppsmark. Målet gällde rätten till fisket i sagda sjö utanför de tvenne behållna ströängarna. Ströängarnas ägare blev av allmän åklagare instämmd för olaga fiske i vattenområdet utanför ströängarna. Hovrätten för Övre Norrland yttrade i utslag den 18 augusti 1941: Genom att ifrågavarande ströängar vid tilläggsavvittringen förklarats skola bibehållas under hemmanet Bertejaur hade ängarna kommit att tillhöra hemmanets ägare med full äganderätt. Med äganderätten till ängarna, som gränsade till sjön Bertejaur, hade — då i de med avseende å tilläggsavvittringen gällande bestämmelserna icke stadgats, att undantag för sådant vattenområde finge ske, och i förevarande fall något undantag ej heller skett — följt äganderätten till den del av vattenområdet i sjön som vore närmast ängarnas strand. Enär följaktligen rätten att fiska på de med åtalet avsedda områdena av sjön Bertejaur tillkomme ägarna av hemmanet Bertejaur nr 1, prövade hovrätten rättvist fastställa det slut häradsrättens utslag innehölle såväl i ansvarsfrågan som i ersättningsfrågan. (Häradsrätten hade på andra skäl funnit, att yrkandena om ansvar för olaga fiske och ersättning för den fångade fisken ej lagligen kunde bifallas.) Talan i målet för kronans del fullföljdes av justitiekanslersämbetet. Kungl. Maj:t fann i utslag den 12 februari 1944 ej skäl att göra ändring i hovrättens utslag. Det kan förtjäna antecknas, att lagen den 18 juni 1926 (nr 322) om rätten till vissa vatten i övre delen av Västerbottens län icke åberopades som stöd för det slut, till vilket domstolarna kommo.

Målet gällde vid tilläggsavvittring behållen ströäng å kronoöverloppsmark. Anledning torde saknas att fränkänna hovrättens och Högsta domstolens mening gällande verkan jämväl beträffande vid tilläggsavvittring behållen ströäng inom kronopark samt allmänningsskog och samfälld husbehovsskog.

Enligt domskälen i det åberopade rättsfallet torde alltså såsom allmän regel få anses gälla, att med ströäng, som vid tilläggsavvittring förklarats skola bibehållas under hemman eller nybygge, följer rätt till vatten utanför ströängens strand för så vitt icke förbehåll skett för kronan. Sådana förbehåll gjordes icke vid tilläggsavvittringen. Emellertid torde de förbehåll för kronan, som vid den allmänna avvittringen med stöd av 7 § avvittringsstadgan gjorts beträffande vissa strömfall med utmål och dammfästen, fortfarande gälla oberoende av tilläggsavvittringen. Till bibehållen ströäng utmed dylikt strömfall läser därför icke höra rätt till vatten.

Vid ströängsindragning enligt 1921 års lag behandlade ströängar

De enligt 1921 års lag mot vederlag i odlingsersättning indragna ängarna skulle »tilläggas kringliggande kronomark» (48 §) och bliva »fria från all rätt som i avseende å dem förut tillkommit annan» (50 §). Med den först nämnda bestämmelsen torde ha avsetts, att ängarna ej endast i fråga om brukningen utan jämväl i fråga om fastighetsindelningen skulle ingå i kronomarksfastigheten. Till bestämmelsen i 50 § återkommer utredningsmannen i detaljmotiveringen, kap. XIII, under 25 § av förslaget till lag om ströängar.

Då indragning skedde mot vederlag direkt i pengar gällde (59 ff §§) särskilda regler om den ändring i fastighetsindelningen, som därigenom åstadkoms, samt om skydd för innehavare av fordringsinteckning m. m.

Till fastighet bibehållna ströängar skulle (51 §) sedermera ej vara underkastade indragning, varmed förstods att de i allo blivit likställda med annan fastigheten tillhörig mark⁴¹. Fastighet, som tillkommit genom jordavsöndring och bestod uteslutande av en eller flera ströängar, skulle (4 §) icke indragas till kronan. Dessa lägenheter ha dock genom ströängsindragningen (13 § 2 st.) fått samma rättsliga ställning som bibehållna ströängar⁴². De ha alltså kommit att innehavas med full äganderätt. Därest tilläventyrs en sådan lägenhet avsöndrats från ett ej skatteomfört hemman, lär dock lägenheten icke kunna ha fått en högre rätt än som tillkommer stamfastigheten. Den för ströängar vid avvitrningen medgivna särskilda virkesrätten gäller tillsviðare även för bibehållna ängar (52 §)⁴³.

Frågan huruvida med de ströängar, som bibehållits enligt 1921 års lag, följer rätt till vidliggande vattenområde regleras icke i lagen. Förbehåll för kronan om vattenrätt gjordes icke vid indragningsförrättningarna. Det torde emellertid få antagas, att Högsta domstolens ovan relaterade mening har gällande verkan även beträffande de enligt 1921 års lag bibehållna ströängarna. Till dessa ängar skulle alltså höra rätt till vatten och grund utanför desamma stränder enligt vanliga regler. Liksom i fråga om tilläggsavvitrningen torde dock de med stöd av 7 § avvitringsstadgan för kronan gjorda förbehåll om strömfall gälla. Till bibehållen ströäng utmed dylikt strömfall lär därför icke höra rätt till vatten. För nu ifrågavarande delar av lappmarkerna gälla i fråga om vattenfördelningen icke några sådana särbestämmelser, som enligt ovan åberopade lag den 18 juni 1926 skola tillämpas för den övre delen av Västerbottens läns lappmark. Inskränkning i bibehållen ströängs rätt till vatten torde därför jämväl kunna vara beroende av den tolkning som i varje särskilt fall kan givas åt redovisningen vid avvitrningen.

Ströängar för vilka bestämmelserna om indragningsåtgärder ej gällt

De ströängar, för vilka 1916 års kungörelse eller 1921 års lag ej gällde, stå givetvis kvar i det rättsläge de erhöllo genom avvittningen. Till denna kategori höra: *inom Västerbottens läns lappmark* endast ängar å enskild fastighets mark (någon allmänningsskog eller samfälld husbehovsskog finnes icke inom den del av länets lappmark där 1921 års lag gällde) och *inom Norrbottens läns lappmark* ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen (någon samfälld husbehovsskog finnes icke inom Norrbottens läns lappmark).

Län	Lappmark	Ströängar	Antal
Västerbotten	Lappmark	Ängar å enskild fastighets mark	1
Norrbotten	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Svealand	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Gästrikland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Småland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Östergötland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Södermanland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Västergötland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Bohuslän	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1
Halland	Lappmark	Ströängar dels å kronomark i övre delen av samma lappmark och dels å allmänningsskogar och enskilda fastigheter ovan och nedom odlingsgränsen	1

KAPITEL V

Indragna ströängar å allmännings-skogar och samfällda husbehovsskogar i Västerbottens läns lappmark

Tilläggsavvittringen gällde ströängar ej endast å kronomarkerna utan även å allmännings-skogarna och de samfällda husbehovsskogarna i Västerbottens läns lappmark. Om allmännings-skogarna och därå liggande vid tilläggsavvittringen indragna eller för hemman och nybyggen behållna ströängar ha följande uppgifter sammanställt.

	Allmän- nings- skogar	Indragna ströängar	Behållna ströängar
Arealer i hektar			
Dorotea övre allmännings-skog (Allmännings-skogen nr 1) i Dorotea socken	4 611	251	19
Vilhelmina övre allmännings-skog (Allmännings-skogen nr 1) i Vilhelmina socken	47 338	2 403	172
Tärna och Stensele allmännings-skog i Tärna och Stensele socknar (Allmännings-skogen nr 1 i Tärna socken och Allmännings-skogen nr 2 i Stensele socken)	45 89 7	2 564	51
Sorsele övre allmännings-skog (Allmännings-skogen nr 1) i Sorsele socken	29 238	358	417
Summa		5 576	659

Arealerna för allmännings-skogarna äro hämtade från Skogslagskommissionen, SOU 1937:29. Övriga arealuppgifter äro lämnade av överlantmätaren.

Allmännings-skogarna äro numera, enligt beslut av lantmäteristyrelsen, upptagna i jordregistret som särskilda fastigheter under de benämningar som ovan angivits inom parenteser. Allmännings-skogarna tillhöra ägarna av de fastigheter, för vilka desamma vid avvittringen avsatts eller med vilka, enligt vad vid jorddelningsförrättning bestämts, delaktighet i allmänningen blivit förenad. Delaktigheten kan jämväl ha avlösts från viss fastighet. För skogarna gäller lagen den 18 april 1952 om allmännings-skogar i Norrland och Dalarna, SFS 1952:167. De förvaltas av allmänningssdelägarna

och en av dessa vald allmänningsstyrelse enligt av Kungl. Maj:t för envar allmänningsskog fastställt reglemente.

De samfällda husbehovsskogarna äro enligt avvittningshandlingarna till antalet 31. Envar av dessa skogar är en samfällighet för vissa grupper av fastigheter. Andel i desamma tillkommer fastigheterna efter mantal eller efter vad vid jorddelningsförrättning kan ha bestämts. De förvaltas av delägarna själva i samråd med skogsvårdsstyrelsen. Vissa uppgifter om dessa skogar ha nedan sammanställts.

Socken	Samfällda husbehovsskogar			
	Antal samf. husbehovsskogar	Skogarnas totalareal, hektar	Indragna ströängar, areal, hektar	Behållna ströängar, areal, hektar
Vilhelmina	4	5 033	172	12
Tärna	21	15 310	279	131
Sorsele	6	1 529	20	3
Summa	31	21 872	471	146

Totalarealerna äro hämtade från Skogslagskommissionen, SOU 1937:5. Övriga uppgifter äro lämnade av överlantmätaren.

De indragna ströängarna ligga som spridda enklaver inom allmänningsskogarna och husbehovsskogarna men tillhöra, såsom tidigare anförts, utan någon inskränkning kronan.

Vid förarbetena till 1916 års kungörelse om tilläggsavvittring var fråga uppe om de till kronan indragna ströängarnas förenande med kringliggande allmänningsskog eller samfällad husbehovsskog. I propositionen rörande kungörelsen⁴⁴ anförde föredragande statsrådet, att det framdeles torde böra tagas under överbägande, om icke sådana bestämmelser borde åvägabringas, som möjliggjorde ängarnas förenande med vederbörande allmänning och samfällda husbehovsskog. Härvid borde emellertid enligt statsrådet tillses, att sådana villkor föreskreves, att ängarna icke kunde bliva till hinder för renskötseln i orten. I sådant hänseende kunde tänkas bestämmelse om att ängarna ej finge begagnas annat än för skogsbörd och sålunda ej skulle få upplåtas såsom slätterlägenheter. 1916 års riksdag⁴⁵ instämde med statsrådet och anförde vidare. Riksdagen insåge väl de svårigheter som från renskötselns synpunkt måste med nuvarande lagstiftning möta för ängarnas förenande med allmänningarna och husbehovsskogarna, i det att då kunde inträffa att renägare skulle se sig förpliktade att till ägare av allmänning eller samfällad husbehovsskog utbetala ersättning för skada å marker, vilka blivit till dem skänkta. En av de fördelar man velat genom indragningen av ängarna vinna skulle härigenom genom statens eget åtgörande gå förlorad. Med hänsyn till departementschefens uttalande vore emellertid riks-

dagen förvissad, att åtgärder snarast möjligt vidtoges för att utan olägenhet för statens intressen förevarande fråga bragtes till lösning.

Redan vid påbörjandet av arbetena med tilläggsavvittringen eller år 1923 anhöllo delägarna i Vilhelmina allmänningsskog i framställning till Kungl. Maj:t, att ängarna å allmänningsskogarna icke skulle indragas till kronan. Det vore, erinrades i framställningen, ur flera synpunkter olämpligt att kronan skulle komma att med äganderätt disponera dylika spridda enklaver inom allmänningsskogarna. Framställningen föranledde ej annan åtgärd än att Kungl. Maj:t, sedan tilläggsavvittringen genomförts, den 10 februari 1933 uppdrog åt länsstyrelsen i Västerbottens län att verkställa utredning i fråga om de indragna ströängarnas förenande med den allmänning eller samfällda husbehovsskog, varå de vore belägna.

Allmänningsstyrelserna och statliga myndigheter, som hördes av länsstyrelsen, tillstyrkte allmänt att åtgärder vidtoges för ängarnas förenande med allmänningsskogarna och husbehovsskogarna. Det framhölls, att ägoblandningen utgjorde ett svårt hinder för rationell skogsvård och medförde komplikationer ifråga om jakten och fisket. Allmänningsstyrelserna motsatte sig bestämt, att förenandet skulle ske genom byte av mark. De ansågo att ängarna borde avstås av kronan utan vederlag eller i vart fall mot en låg penningersättning, då ängarna icke hade något värde för kronan eller av kronan kunde utnyttjas. Den dåvarande lappfogden meddelade, att från lappväsendets sida hinder mot förenandet av ängarna med allmänningsskogarna eller husbehovsskogarna ej förelåg, dock under förutsättning att överlåtelsen förbands med det villkoret, att rätt till ersättning för av renar åstadkommen skada icke skulle kunna förekomma. Från domänverkets sida anfördes, att ängarna kunde komma att medföra olägenheter i flera avseenden vid skogarnas skötsel, varför en reglering av ägoblandningen vore oundgängligen nödvändig.

Vid överlämnandet till Kungl. Maj:t den 23 december 1941 av den begärda utredningen anförde länsstyrelsen i huvudsak följande. Frågan borde bedömas icke uteslutande ur ekonomisk synpunkt. Påtagligt hade kronan icke haft något större intresse av ströängarnas återtagande. Härtill komme, att det måste anses mindre lämpligt, att kronan vore ägare till ifrågavarande ängslägenheter. Det vore också i sin ordning, att statsverket finge göra vissa uppoffringar för att åvägabringa en reglering av äganderättsförhållandena i hithörande avseende. Med hänsyn till markens belägenhet och ringa avkastningsförmåga torde, ansåg länsstyrelsen, det verkliga värdet av den mark, som skulle anhändas kronan, ej vara av nämnvärd betydelse. En värdering å ort och ställe skulle åsamka statsverket kostnader vida överstigande den vinst, som därmed skulle ernås. Länsstyrelsen ansåg slutligen önskvärt och nödvändigt att bestämmelser tillkomme, som möjliggjorde ängarnas förenande med vederbörande allmänningsskog eller husbehovsskog, men fann det skäligt att någon ersättning lämnades för överlåtelsen.

Ströängarnas brukande till slätter utgjorde emellertid ett hinder mot en rationell renskötsel. Därför vore det önskvärt, att ängarna ej finge användas annat än till skogsbörd och sålunda ej upplåtas som slätterlägenheter. Det hade dock under senaste dåliga foderår (alltså före 1941) visat sig, att dylika ängar varit en värdefull tillgång, som i största utsträckning måst tagas i anspråk för anskaffande av nödigt foder åt hästar, får och kor. Då sådana förhållanden även framdeles kunde inträffa, ansåg länsstyrelsen slutligen, att något förbud mot lägenheternas nyttjande för slätter ej borde stadgas.

Vid de under år 1947 hållna mötena med ordsbefolkningen behandlades jämväl denna fråga. Allmänna meningen var att kronans ströängar borde förenas med allmänningsskogarna och husbehovsskogarna. Allmänningsdelägarna önskade, att dessa enklaver skulle försvinna, så att skogarna kunde skötas rationellt. Tanken på ägoutbyte med mark som vederlag avvisades även nu. Frågan ansågs böra lösas genom att allmänningsdelägarna förvärvade ängarna.

Även vid möten med allmänningsstyrelserna, som av den nuvarande utredningsmannen höllos under år 1954, vitsordades allmänningsdelägarnas och ägarnas av husbehovsskogarnas intressen av att den rådande ägoblandningen undanröjdes och att ströängarna bleve förenade med omgivande mark. Allmänningsstyrelserna syntes beredda att erlægga ett skäligt pris för ängarna. I övrigt framfördes liknande synpunkter som ovan redovisats.

Av sifferuppgifterna ovan framgår, att den sammanlagda arealen kronan tillhöriga ängslägenheter inom *allmänningsskogarna* i Västerbottens läns lappmark är 5 576 hektar. Ängarna, som alltså upptaga en avsevärd areal, ligga utspridda som enklaver med oregelbundna gränser inom allmänningsskogarnas områden. Som regel är det icke möjligt att å marken återfinna ängarna med den form och det läge avvitringskartorna visa (se härom Rodhe, s. 145 och 146). Kronan har därför i fråga om de flesta av ängarna ringa möjlighet att bevaka sin rätt. Även om ängarna kunde till gränserna igenkännas å marken, torde bevakningen av desamma, med hänsyn till deras spridning och antal, ej vara praktiskt eller ekonomiskt möjlig. I detta sammanhang må vidare framhållas, att lantmåteriförrättningar, varigenom gränserna för ängarna skulle bestämmas och utsättas å marken, näppeligen kunna komma ifråga, då kostnaderna för sådana förrättningar skulle bli alltför höga i förhållande till ängarnas värde.

För en rationell skogsvård å allmänningsskogarna utgöra ängsenklaverna, såsom av allmänningsstyrelserna erinrats, ett svårt hinder. Åtskilliga ängar kunna visserligen på grund av läge och andra omständigheter icke lämpeligen bli föremål för skogsdikning, men deras förekomst innebär likväl en oformlighet och ett intrång samt hindrar kringliggande försumpad marks

avvattning. Överhuvud torde vara uppenbart att, bortsett från frågorna om bevarandet av lapparnas rättigheter och i vissa fall kronans vattenrätt, något intresse för kronan icke kan föreligga att behålla ängarna. För erhållandet av ordning och reda i äganderättsförhållandena med därav beroende frågor om jakträtt och fiskerätt och framför allt för beredandet av ökad möjlighet till lämplig skogsvård å allmänningsskogarna, måste en förening av ströängarna med kringliggande allmänningsskogar anses i högsta grad påkallad. Detta ansågs uppenbart redan då tilläggsavvittringen beslöts vid 1916 års riksdag. Vad som då verkade återhållande var, att förenandet av ängarna med allmänningsskogarna befarades kunna medföra förfång för renskötseln. Förfånget ansågs ligga däri, att de renskötande lapparna skulle, i den mån ängarna begagnades till slätter, kunna avkrävas ersättning för skada åstadkommen av renarna å växande eller avskuren gröda.

Den nuvarande lappfogden har i yttrande till utredningsmannen den 17 februari 1955 anfört följande. Då allmänningsskogarna till huvudsakliga delen lågo ovan odlingsgränsen, vore renägarna ersättningsskyldiga endast för höskador som inträffade under juni—augusti månader. Under dessa sommarmånader uppehöll sig emellertid endast enstaka renar i dessa skogar. Lappfogden hade aldrig hört talas om att renar där förorsakat skador under sagda tid av året. Han kunde därför icke tänka sig, att det för renskötseln kunde bli till skada om kronans ströängar förenades med allmänningsskogarna. Det vore vidare sedan några år endast i ringa omfattning som hö bärgades å ströängarna. Enligt lappfogdens mening skulle renägarna erhålla tillräckligt skydd, om kronan vid överlåtelse av ängarna till allmänningsdelägarna uppställde som villkor, att den som använde sådan äng till slätter icke hade rätt till ersättning för av renar vållad skada, att, om ängarna inhägnades, som stängsel ej finge användas taggtråd samt slutligen att stängsel icke finge uppföras så, att av ålder brukad renflyttningsväg avstängdes.

Allmänningsskogarna ligga så gott som helt ovan odlingsgränsen. De indragna ströängarna disponeras därför praktiskt taget helt av länsstyrelsen⁴⁶, som i vissa fall, med stöd av 56 § renbeteslagen och särskilda bemyndiganden, kan mot avgift upplåta äng eller ängar till enskild för slätter. Enligt vad som upplysts förekommer emellertid dylik slätter å allmänningsskogarna numera i ringa omfattning. En allmänningsstyrelse (Tärna — Stensele) har uttalat följande, som torde gälla för ängarna å samtliga allmänningsskogar. Även om, skriver allmänningsstyrelsen, utarrendering av länsstyrelsen förekommer, så använder sig knappast någon numera av dessa arrenden i det att med nuvarande löne- och arbetskostnader en jordbrukare icke kan skaffa sig foder från dessa ströängar. Det blir, fortsätter allmänningsstyrelsen, billigare att köpa hö från annan ort, varför endast vid en mera allmänt förekommande och katastrofartad missväxt inom större om-

råden av landet ströängar numera kunna tillfälligtvis komma till användning i begränsad omfattning.

Under åberopande av den lämnade utredningen och vad ovan i övrigt anförts finner sig utredningsmannen böra föreslå, att åtgärder nu vidtagas för överförandet av ifrågavarande till kronan indragna ströängar till omgivande allmänningsskogar. Beträffande villkoren och formerna för dessa åtgärder får utredningsmannen anföra följande.

Bestämmelserna i 27 och 28 §§ renbeteslagen torde icke hindra att, sedan ängarna överförts till allmänningsskogarna, de renskötande lapparna i vissa fall skulle bliva skyldiga ersätta av renar förorsakade skördeskador å ängarna. För att utesluta en sådan ändring i vad som nu gäller skulle, då ströängsbruket numera så gott som upphört, ligga närmast till hands att förknippa överförandet med villkoret att ängarna överhuvud icke finge användas för slätter eller odling. Tiden torde dock icke vara mogen för en sådan bestämmelse. Möjlighet torde fortfarande böra hållas öppen för ängarnas användning till slätter vid större missväxt å de odlade vallarna. Därvid bör emellertid tillses, att de renskötande lapparnas intressen genom överlåtelsen icke kunna lida skada. Detta torde, enligt utredningsmannens mening, lämpligen och enklast kunna ske genom en bestämmelse innebärande att, om sådan äng användes till slätter eller dylikt, den som begagnar ängen skall vara pliktig att själv stå skada som av renar förorsakas å växande eller avbärgad gröda. Därest en bestämmelse av nyss antytt innehåll meddelas, torde icke kunna väntas att, såsom 1916 års riksdag befärad, överförandet kunde innebära intrång eller skada i de renskötande lapparnas rättigheter eller föranleda intressekonflikter mellan jordbruk och renskötsel. Lapparnas flyttningvägar äro redan skyddade genom bestämmelser i 23 § renbeteslagen. Några särbestämmelser om beskaffenhet av hägnad, som kan uppföras kring ströäng eller höhässjor, torde näppeligen vara påkallade för det utdöende ströängsbruket.

Ytterligare ett villkor torde emellertid böra stadgas vid överförandet av ängarna till allmänningsskogarna. Till indragen ströäng som ligger vid vatten hör, enligt vad ovan anförts, rätt till vattenområde enligt vanliga regler. Detta förhållande får särskild betydelse, om ströängen ligger vid älv eller annat vattendrag och strömfallet icke enligt 7 § avvittringsstadgan förbehållits kronan. Därest det till en ströäng på dylikt sätt hörande vattenområdet skulle, sedan ängen överförts till allmänningsskogen, tagas i anspråk av kronan för vattenkraftens utnyttjande, böra allmänningsdelägarna skäligen icke äga rätt till ersättning för vattenkraften eller för skada som genom åtgärden kan åstadkommas å fisket inom vattenområdet, helst vid fastställandet av de vederlag allmänningsdelägarna komma att erlægga för ströängarna hänsyn näppeligen torde kunna tagas till det då ovissa värdet av vattenområdet. Svårigheterna i berörda hänseenden äro beroende av de

oklara gränserna å marken för ängarna samt ovissheten huruvida en fallhöjd utanför en ströäng överhuvud kan komma att användas. Närmast till hands skulle givetvis vara, att ifrågavarande ängar undantogs från överföring till allmänningsdelägarna och behölls av kronan eller att kronan lät avstycka och behöll vattenområdet. Detta förutsätter emellertid en inventering och ett bestämmande å marken av ströängarnas gränser, som skulle draga höga kostnader. Det kunde även bli så, att åtskilliga ängar behölls som särskilda fastigheter och kvarstode som sådana enklaver utan att de någonsin komme att utnyttjas av kronan. Med hänsyn till de särskilda förhållandena har utredningsmannen funnit sig böra föreslå, att kronans intresse bevaras genom att kronan vid överföring av indragna ströängar till kringliggande mark — utan att undantaga vattenområdet såsom sådant — förbehåller sig den rätt att råda över vatten och att däri fiska, som kan finnas höra till ängarna. Innebörden av förbehållet skulle bli, att kronan kan utan ersättning till allmänningsdelägarna utnyttja vattnet för vattenkraftsanläggning eller för vattenreglering samt att, om annan än kronan får tillstånd att utnyttja vattnet, rätten till ersättning härför tillkommer kronan. Kronan kan även utnyttja fisket. Med hänsyn till de i regel oklara gränsförhållandena torde emellertid fisket icke ha något värde för kronan. Det synes därför lämpligt att kronan i särskild ordning tills vidare medgiver allmänningsdelägarna rätt att utöva fisket. Det torde ej vara nödigt att förbehållet göres vid alla överföringar av indragna ströängar. Finnes icke älv eller annat vattendrag inom allmänningskogen behöver förbehållet uppenbarligen ej göras. I vissa fall kan det vara lämpligt att inskränka förbehållet till ängar, som må ligga vid visst vattendrag.

Utredningsmannen är väl medveten om att det föreslagna sättet för frågans ordnande icke stämmer med de normer, som i vanliga fall borde komma till användning. Förhållandena äro emellertid, som tidigare anförts, så säregna att anordningen syns kunna försvaras.

Genom uppdamning kunna vid vattenregleringar skada uppstå å ströängar. De ströängar, om vilka därvid kan vara fråga, ligga i regel invid sjöar. De äro redan nu beroende av vattenstånden och kunna i de flesta fallen ej avdikas och göras till skogsmark och ha därför ett lågt värde. Betydelsen av förbehåll jämväl i fråga om dylika skador torde icke vara sådan, att överförandet bör förenas med villkor härom.

Utredningsmannen övergår nu till frågan, hur överförandet av ströängarna till allmänningskogarna lämpligen bör genomföras. Allmänningsdelägarna ha bestämt motsatt sig, att överförandet av ströängarna skulle ske genom ägoutbyten med mark som vederlag. Deras motiv härför är, att de icke vilja avstå produktiv skogsmark och få allmänningskogarnas gränser ändrade. Visserligen gränsa samtliga allmänningsskogar till kronomark, men allmänningsdelägarnas inställning måste dock anses väl för-

ståelig. Hårtill kommer, att ett ägoutbytesförfarande skulle bliva omständligt och synnerligen kostsamt, icke minst därigenom att ängarna vid ägoutbyte enligt gällande bestämmelser måste gränsbestämmas å marken. Det måste vidare vara svårt att vid ägograderingen bestämma ängarnas värde i förhållande till värdet av produktiv skogsmark. Likvider skulle också bliva nödvändiga. Nu gällande jorddelningslag medgiver visserligen ägoutbyte, varvid vederlaget — i regel endast i begränsad omfattning — kan utgå i pengar; men ej heller sådant ägoutbyte torde annat än i undantagsfall vara praktiskt möjligt i föreliggande fall. Lösningen måste sökas efter en annan väg.

Den närmast till hands liggande lösningen är, att delägarna i varje allmänningsskog av kronan genom köp förvärva de inom skogen belägna indragna ströängarna. Om prissättningen vid en överlåtelse må framhållas följande.

Vid fastighetsvärdering i allmänhet söker man sig fram efter linjer som syfta till härledandet antingen av avkastningsvärdet eller av saluvärdet. Särskilt med hänsyn till föreliggande vanskligheter vid värderingar måste man emellertid ofta anlita kombinerade metoder. Då de mera värdefulla ströängarna vid tilläggsavvittringen bibehållas till fastigheterna, måste de ängar, varom nu är fråga, i regel utgöras av sank myrar eller delar av sådana. Allt bruk av dessa ängar till slätter är klart oekonomiskt. Det kan därför med fog göras gällande, att något egentligt avkastningsvärde icke föreligger. För fastställandet av ett saluvärde saknas material. Vid de fåtaliga köp av ströängar som kronan gjort ha i regel särskilda omständigheter förelegat och påverkat prissättningen.

Ängarna i fråga kunna icke av kronan utnyttjas och hava icke för kronan något uttagbart värde. Visserligen kan å vissa ängar eller i kanterna av desamma eller å holmar i ängarna skog ha vuxit upp. Kronan har emellertid näppeligen möjlighet att tillgodogöra sig denna skog utan föregående gränsbestämning, som blir alltför kostsam i förhållande till värdet. Om värdet av dylik skog kan därför vid en överlåtelse av ängarna endast en generell bedömning ske. Detsamma gäller jakten å eller fisket vid dessa ströängar. Kronan har, i den stora osäkerhet som råder i fråga om ängarnas läge och omfattning å marken, ej möjlighet att bevaka eller utnyttja dessa rättigheter.

Värdet av ängarna påverkas vidare av det geografiska läget. Därvid är att märka, att nu ifrågavarande allmänningsskogar, med undantag för vissa mindre skogstrakter inom Stensele och Sorsele socknar, äro belägna ovan odlingsgränsen samt särskilt att hela Dorotea allmänningsskog, så gott som hela Sorsele allmänningsskog och hälften av Vilhelmina och Stensele allmänningsskogar ligga ovan jämväl skogsodlingsgränsen.

I detta sammanhang kan framhållas, att enligt 1921 års lag vissa ängar skulle av kronan direkt lösas med penningar och att lagen (56 § andra

stycket) innehöll bestämmelser om de högsta markvärden som därvid finge användas. Ersättning fick ej i något fall för hektar räknat sättas högre än åttio kronor för ströängar, som i befintligt skick kunde brukas till årlig slätter, och tjugu kronor för ströängar, som ej kunde till sådan slätter brukas. De vid tilläggsavvittringen indragna ängarna torde överlag höra till det sist angivna slaget, varvid även är att märka att 1921 års lag avsåg ströängar nedom odlingsgränsen och att maximiprisen sattes vid en tid, då ängarna ännu hade ett avkastningsvärde som slätter.

Det kunde tilläventyrs göras gällande, att kronan vid nu ifrågasatta överlåtelse av indragna ströängar borde få igen de ersättningar kronan haft att vid tilläggsavvittringen utgiva i medeltal för hektar återtagen ströäng. Men det är att märka, att dessa utlägg icke voro avsedda att motsvara avkastningsvärdet utan byggdes på bruttovärdet och kostnaden för odling, dikning och första gödslandet av ny mark. Någon ledning för priset vid nu ifrågasatta överlåtelse kan därför icke hämtas från kronans kostnader vid återtagandet av ströängarna.

En värdering i detalj av ängarna genom besiktningar å marken lär, såsom redan länsstyrelsen i sin utredning år 1941 antydde, icke vara praktiskt möjlig. Kostnaderna för sådana åtgärder skulle bli alltför stora i förhållande till värdena. Vid överlåtelse torde därför enda möjligheten vara, att kronans vederbörande myndigheter och allmänningssstyrelserna, med beaktande av vad som kan finnas skäligt, överenskomma om ett enhetspris per hektar ströäng. Ett sådant pris, för vilket ängarnas värde främst ur skogsavkastnings- och skogsskötselssynpunkter torde vara bestämmande, kan givetvis växla mellan de skilda allmänningsskogarna.

Delägarna i allmänningsskog äga enligt 1952 års lag om allmänningsskogar inköpa mark för allmänningsskogens utvidgning. Därrest förvärvet skett för medel som härflutit från skogen, åligger det allmänningssstyrelsen att hos länsstyrelsen göra ansökan om markens införlivning med allmänningsskogen. Nu ifrågavarande förvärv av de till kronan indragna ströängarna torde komma att ske med dylika medel. Oberoende av med vilka medel förvärvet skett, bör dock, för att de av kronan överlåtna ängarna skola få samma karaktär som allmänningsskogen, en förutsättning vid överlåtelsen vara att införlivning sker.

För genomförandet av införlivning uppställer 1952 års lag i 11 § vissa villkor. Rörande ströängarnas förhållande till dessa villkor må antecknas följande. Även om ströängarna icke äro skogbärande eller i många fall ej heller tjänliga till skogsbörd, så måste vara uppenbart att de äro behövlige för allmänningsskogens skötsel (villkoret under 1). Genom avvittringen äro ströängarna skilda från omgivande mark. Indragna ängar å allmänningsskogarna äro att betrakta som kronoöverloppsmark. Rätteligen skulle denna kronoöverloppsmark, liksom den vid avvittringen tillkomna, såsom

ingående i fastighetsindelningen vara redovisad i jordregistret. Detta har ännu icke skett. Men hinder lärer icke föreligga mot att sådan redovisning nu verkställas på det sätt, att samtliga indragna ängar inom en allmänningsskog upptagas som en fastighet. Då inom vissa av allmänningsskogarna de indragna ströängarna ligga såväl ovan som nedom odlingsgränsen och därför höra under skilda myndigheters förvaltning och då vidare köpeskillningarna av samma anledning torde skola tillföras skilda fonder, torde ängarna ovan och nedom odlingsgränsen inom varje allmänningsskog böra upptagas som skilda fastigheter. Häremot synes hinder ej föreligga. Villkoren under 2) och 3) kunna alltså icke utgöra hinder för införlivning.

Villkoren under 4), 5), 6) och 7) gälla lagfart för allmänningsdelägarna å fånget och markens frihet från vissa rättigheter m. m. Med hänvisning till vad i kap. IV anförts lära även dessa villkor få anses uppfyllda.

Kungörelsen den 18 april 1952 (nr 169) innehåller ytterligare villkor ifråga om beslut om införlivning. Sålunda skall enligt punkterna 3) och 4) sökanden förete, utom annat, karta över den till införlivning föreslagna marken jämte utredning i vissa avseenden, bl. a. om markens fördelning å olika ägoslag, särskilt angivande i vilken omfattning marken är skogbärande eller tjänlig till skogsbörd. En sådan kartläggning och utredning skulla draga avsevärda kostnader och är i förevarande fall helt onödig. Redan därav att den förvärvade marken utgöres av inom allmänningsskogen belägna spridda ströängar torde framgå, att ansökningen i avsedda hänseenden är lagligen grundad. Vid införandet i jordregistret som en enhet av en grupp indragna ströängar kommer hänvisning i registret att ske till de förrättningar, enligt vilka ströängarna indragits, samt uppgift om ströängarnas beteckningar vid indragningen och deras arealer att i registret angivas. För bedömandet av införlivningsärendet lärer alltså icke erfordras andra än de i kungörelsens 1 §, andra stycket under 1) och 2) angivna handlingarna, nämligen köpehandling, gravationsbevis och utdrag av fastighetsregistret.

Något krav på rättslig sammanläggning av den förvärvade ströängsfastigheten med allmänningsskogen föreligger enligt gällande lag icke. Det är dock allmänningsdelägarna obetaget att, sedan förordnande om införlivningen meddelats, begära sådan sammanläggning. När överlåtelse av kronans ströängar till allmänningsdelägarna skett, kan det emellertid icke vara lämpligt att frågan om införlivning och sammanläggning lämnas öppen. Överlåtelsen har ju skett för att ströängarna skola ingå i allmänningsskogen och bliva likställda med denna. Frågan skulle kunna lösas på det sätt, att genom bestämmelse i överlåtelsehandlingen eller i lag allmänningsdelägarna ålades att, sedan lagfart erhållits, söka införlivning och sammanläggning. En sådan anordning skulle, särskilt om reglerna i kungörelsen den 18 april 1952 rörande karta och utredning ändrades på sätt ovan visats befoget, icke vara särskilt betungande. Emellertid håller utred-

ningsmannen före, att en ytterligare förenkling kan genomföras. Ströängarna få, enligt vad i kap. IV utretts, vid indragningen ansetts hava blivit fria från inteckningar och andra gravationer, som må hava åvilat dem. Det kan icke antagas att därefter någon åtgärd vidtagits, varigenom denna ställning ändrats, särskilt som dessa kronans ströängar icke varit intagna i fastighetsredovisningen utan utgjort icke redovisad kronöverloppsmark. Det kan visserligen göras gällande, att de indragna ströängarna icke blivit fria från eventuella före indragningen tillkomna och därå vilande sådana särskilda rättigheter, som bruka benämnas tvångsservitut. Frågan om dylika rättigheter beröres närmare under detaljmotiveringen i kap. XIII till 25 § i förslaget till lag om ströängar. I denna del må emellertid här erinras, att dylika rättigheter icke utgöra hinder mot sammanläggning och därför ej heller böra hindra sammanföring. De komma att gälla i allmänningsskogen men vara lokaliserade till ströängsområdet. Förenklingen synes kunna få innebära, att lagfarten för allmänningsdelägarna å ströängsfastighet, varom här är fråga, förklaras automatiskt medföra, att ströängsfastigheten skall anses vara införlivad och i fastighetsrättsligt avseende sammanförd med eller överförd till allmänningsskogen. Det må antecknas, att ett liknande sammanföringsinstitut redan tillskapats inom fastighetsrätten genom lagen den 18 april 1952 om sammanföring av samfällad vägmark med angränsande fastighet m. m. Efter sammanföringen komma, liksom om sammanläggning skett, ströängarna att svara för samma inteckningar och gravationer som kunna åvila allmänningsskogen. Ströängsfastigheterna i fråga komma givetvis att därefter avföras ur fastighetsregistren.

Vad härefter angår de inom *samfällda husbehovsskogar* belägna indragna ströängarna, som förekomma inom sådana skogar i Vilhelmina, Tärna och Sorsele socknar med en sammanlagd areal av 471 hektar, gäller i tillämpliga delar detsamma som ovan anförts om samma slag av ströängar å allmänningsskogarna. Samtliga dessa husbehovsskogar ligga ovan odlingsgränsen. Delägarna i de samfällda husbehovsskogarna ha uttryckt önskemål att få förvärva enklaverna. Ströängarna torde böra av kronan överlåtas till delägarna i husbehovsskogarna under enahanda förbehåll, som ovan föreslagits i fråga om indragna ströängar inom allmänningsskogarna. Hinder torde ej föreligga för de inom envar samfällad husbehovsskog liggande indragna ströängarnas upptagande i jordregistret enligt samma regler som ovan angivits i fråga om ströängarna å allmänningsskogarna. Köpare böra vara samtliga ägare av del i den samfällda husbehovsskogen, envar i förhållande till hans andel i samfälligheten. Under annat villkor bör överlåtelse ej ske. Överlåtelse bör emellertid icke äga rum så länge något av de hemman, till vilket hör del i den samfällda husbehovsskogen, innehaves av åbo och alltså ännu icke är skatteomfört. Om så finge ske skulle, där åborätten förver-

kades, tvist kunna uppstå om rätten till hemmanets andel i de förvärvade ströängarna. Gällande lag uppställer ej något krav på sammanläggning vid sådana förvärv, varom här är fråga, och medger för övrigt icke sammanläggning av del i område med fastighet. Det kan emellertid av flera skäl icke vara lyckligt, att en av delägarna i samfällad husbehovsskog förvärvad ströängsfastighet står kvar såsom särskild fastighet. Andelar i dylika samfällda fastigheter glömmas lätt vid arvskiften och försäljningar. En annan olägenhet är att lagen om förvaltning av bysamfälligheter m. m. icke äger tillämpning å sådan fastighet (jfr NJA, 1954, s. 193). Det kunde erinras, att möjlighet till sammanläggning i fall jämförliga med det förevarande, varom behov för hela landet länge förelegat, torde komma att tillskapas i den väntade nya fastighetsbildningslagen, varför det kunde få bero med frågan om ströängarnas fastighetsrättsliga överförande till de samfällda husbehovsskogarna. Emellertid synes hinder icke föreligga mot att låta lagfarten även i detta fall medföra, att den förvärvade ströängsfastigheten blir sammanförd med den för köparna samfällda husbehovsskogen eller rättare med de fastigheter som ha del i skogen. Ett villkor härför är givetvis att, såsom redan ovan sagts, förvärvarnas andelsrätter i husbehovsskogen och ströängsfastigheten äro desamma.

Med hänvisning till vad sålunda utretts och anförts finner sig utredningsmannen böra föreslå, att den ovan förordade överföringen av indragna ströängar till delägarna i allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogar sker genom överlåtelse på sätt och under villkor som ovan angivits.

Sedan principbeslut om överlåtelse av ifrågavarande ströängar blivit av statsmakterna fattat, kan gången vara följande. Kungl. Maj:t anmodar vederbörande myndigheter, länsstyrelsen för ströängar ovan odlingsgränsen och domänstyrelsen för ströängar nedom samma gräns, att upptaga förhandlingar med allmänningsstyrelserna och ägarna av samfällda husbehovsskogar om överlåtelse under de villkor som enligt ovanstående eller eljest finnas påkallade. Myndigheterna böra, innan förhandlingar igångsättas, anmoda överlantmätaren att lämna uppgifter om de skilda ströängskomplexens arealer och beteckningar vid indragningsförrättningarna samt att, därest så icke redan skett, vidtaga åtgärder för ströängarnas redovisning i jordregistret och att tillställa myndigheterna utdrag av registret. Vidare bör överlantmätaren utreda vilka fastigheter som ha del i samfällad husbehovsskog och huruvida bland dessa finnes fastighet som innehaves med åborätt. Utredningen om andelsförhållandena i sådan skog synes däremot icke erforderlig, när det får anses tillräckligt att i blivande köpehandling angives, att ströängarna förvärfas av envar delägare till samma andel som han har del i skogen. Slutligen bör vattenfallsstyrelsen yttra sig om de förbehåll om vattenrätt, som böra göras. Därefter kan, om överenskommelse om köpeskillingen kommer till stånd, köpeavtal träffas, varvid

varje överlåtet ströängskomplex — även om det, såsom är fallet i fråga om ströängarna å allmänningsskogarna, består av hundratals från många fastigheter indragna ströängar — behöver angivas endast med sin registerbeteckning. Träffade avtal torde böra underställas Kungl. Maj:t godkännande. Sedan sådant lämnats och köpeskillingen erlagts ha förvärvarna, enligt ovan framställda förslag, endast att söka lagfart, varefter, när denna beviljats, de förvärvade ströängarna, enligt vad ovan föreslagits, automatiskt ingå i allmänningsskogen eller den samfällda husbehovsskogen.

Allmäningsdelägarna och delägarna i de samfällda husbehovsskogarna ha uttalat farhågor för att förvärvet av ströängarna skulle för dem draga med sig dryga kostnader för lantmäteri och fastighetsbildningens genomförande i övrigt. Av vad ovan utretts och föreslagits torde emellertid följa, att dessa farhågor sakna fog. Kostnaderna för lagfart skulle bli köparnas enda särskilda utgift i berörda hänseende.

Ovan har avvisats tanken på ägoutbyte, varvid vederlag för de indragna ströängarna skulle utgå i mark eller i begränsad omfattning i pengar. Den i stället förordade vägen bygger på *frivilliga* överenskommelser mellan kronan och delägarna i allmänningsskogarna och de samfällda husbehovsskogarna. Det torde kunna antagas, att den vägen skall visa sig vara framkomlig. För den händelse överenskommelser om köp icke skulle kunna komma till stånd borde måhända redan nu övervägas huruvida genom införandet av något fastighetsreglerande institut överförande kunde ske genom en laga förrättning, avseende inlösen oberoende av överenskommelser om priset. Emellertid leder en undersökning av möjligheterna för ett dylikt institut in på frågor och principer, som höra samman med den väntade nya fastighetsbildningslagstiftningen. Därtill kommer, att användandet av ett dylikt nytt institut måste bliva både kostsamt och omständligt samt för ströängarna fordra särbestämmelser. Utredningsmannen har vid sådant förhållande ansett sig icke böra föra utredningen vidare i denna del. För övrigt torde få anses att, därest den anvisade enkla och föga kostnadskrävande vägen icke går att följa, intresset för ströängarnas förändring med skogarna i fråga därigenom visat sig icke vara större än att frågan därom tillsvidare må vila.

KAPITEL VI

Ströängar å kronomark i Norrbottens läns lappmark ovan odlingsgränsen

1921 års lag skulle icke tillämpas för större delen av trakterna ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. Åtgärder för indragning ha i anledning härav icke företagits beträffande ströängar hörande till fastigheter inom Karesuando socken och de fastigheter inom Gällivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar, vilkas samtliga ägor ligga ovan odlingsgränsen. Kolonisationskommittén hade i sitt förslag gått längre i återhållsamhet och föreslagit, att ströängar ovan odlingsgränsen överhuvud icke skulle indragas. Kommittén (s. 67) motiverade denna mening på följande sätt. De synpunkter, som framhållits beträffande ströängarnas betydelse för kolonisationen, gjorde sig icke gällande för trakterna ovan odlingsgränsen, då enligt gällande bestämmelser inga nya bosättningar där finge äga rum. För det dåvarande funnes knappast något behov av att med hänsyn till skogsvården taga i anspråk ströängar ovan odlingsgränsen. Icke heller syntes ur synpunkten av jordbrukets allmänna upphjälpande anledning föreligga att för nu ifrågavarande trakter genomföra en indragning av ströängar. Betingelserna för ett genomförande av mera rationella jordbruksmetoder i dessa trakter syntes, enligt kommittén, i stort sett åtminstone för det dåvarande icke föreligga.

Kolonisationskommitténs inställning till frågan om ströängar ovan odlingsgränsen rönt i remissvaren motsägelser. I propositionen (1921:199, s. 45 f) jämkade även föredragande statsrådet på kommitténs mening därhän, att även den del av Jukkasjärvi socken, som ligger ovan odlingsgränsen, fick ingå i lagens tillämpningsområde. Statsrådet ansåg, att för trakterna ovan odlingsgränsen i övrigt det åtminstone icke för det dåvarande vore att tillråda att genom de föreslagna åtgärderna söka förmå befolkningen att övergå till ett nytt jordbrukssystem. Ville man, anförde statsrådet, en gång i framtiden, när förhållandena kunde så påkalla, genomföra en reglering av ströängarna jämväl för de inom andra socknar än Jukkasjärvi ovan odlingsgränsen belägna fastigheterna, låte sig detta naturligtvis lätt göra.

Rörande de å kronomarkerna i Norrbottens län liggande ströängarna, som icke varit föremål för behandling enligt 1921 års lag, har överlantmätaren lämnat följande uppgifter hämtade från skiftesakterna eller avvittringshandlingarna.

	Areal ströäng- ar å krono- mark, hektar	Antal register- fastigheter, till vilka ströäng- arna höra
Arjeplogs socken	2570	107
Gällivare »	2966	79
Jokkmokks »	3224	85
Karesuando »	531	34
Summa	9291	305

Härtill komma ströängar å sådana skogsmarksområden som vid nu i arronderingssyfte verkställda eller pågående byten mellan kronan och skogsbolagen avstås till kronan eller som kunna ligga å av kronan eljest förvärvat skogsmark.

I skrivelse till Konungen i juli 1933 anhöllo byamännen i Randijaur och fem andra byar i Jokkmokks socken om åtgärder för indragning till kronan av ströängar även ovan odlingsgränsen i länets lappmark. Byamännen erinrade därvid om de synnerligen goda resultat, som till gagn för den jordbruksidkande befolkningen erhållits genom den då enligt 1921 års lag slutförda ströängsindragningen nedom odlingsgränsen.

En genomgång av de yttranden, som avgåvos i anledning av byamännens framställning, visar att samtliga hörda myndigheter livligt understödde densamma. Enligt vad myndigheterna upplyste fanns hos innehavarna av hemman och nybyggen ovan odlingsgränsen en allmän önskan om ströängsindragning, då ströängsbruket, enligt vad jordbrukarna då mera själva insåge, blivit alltmer oekonomiskt. Hushållningssällskapet uttalade, att en ströängsindragning ovan odlingsgränsen skulle bliva till en ovärderlig vinst för jordbrukets utveckling och folkförsörjningen i dessa trakter. Länsstyrelsen åberopade 1930 års lapputredning⁴⁷, som funnit att ett fortsättande av ströängsindragningen ovan odlingsgränsen skulle vara ett betydelsefullt medel för renskötselns underlättande. Även representanterna för skogsvården å kronomarkerna förordade, att ströängsindragningen utsträcktes till områdena ovan odlingsgränsen.

Den jordbruksidkande befolkningen har under år 1947 varit i tillfälle att vid möten i orterna framlägga sina synpunkter. Vid mötena framfördes som en allmän önskan, att ströängsfrågan reglerades på liknande sätt som skett nedom odlingsgränsen. Jordbrukarna önskade genom en indragning av ängarna få möjlighet att övergå till en intensivare jordbruksdrift.

Granskar man vad kolonisationskommittén år 1919 framförde som skäl för undantagandet av ströängar ovan odlingsgränsen från indragning, torde man finna, att kommitténs motiv icke längre äro bärande. Utvecklingen har medfört, att jordbruket ovan odlingsgränsen har en annan ställning och andra möjligheter än vid tiden för kommitténs uttalande. Erkänt är numera, att ett på foderväxtodling och boskapskötsel baserat jordbruk har

goda förutsättningar även ovan odlingsgränsen, vilken gräns — såsom landstingets förvaltningsutskott i sitt yttrande över Jokkmokksbornas framställning år 1938 uttalade — för övrigt icke är en verklig gräns för möjligheterna att driva jordbruk. Den avvaktande inställning till jordbrukets möjligheter ovan odlingsgränsen, som intogs vid tillkomsten av 1921 års lag, är enligt utredningsmannens mening överhuvud icke längre befogad. Detsamma gäller kolonisationskommitténs uttalande om betydelsen av en ströängsindragning för skötseln av kronans skogar ovan odlingsgränsen. Även för dessa kronoskogar har utvecklingen medfört, att de spridda ströängsenklaverna, som omfatta sammanlagt mer än 9.000 hektar, utgöra ett svårt hinder för rationell skogsskötsel. Domänstyrelsen har i en till utredningsmannen överlämnad promemoria, som återgives under kap. IX, redogjort för de svårigheter för skogsvården som de vid tidigare ströängsindragningar för fastigheterna bibehållna ströängarna medföra. Samtidigt har från styrelsen meddelats, att vad i promemorian anförts gäller jämväl de icke indragna ströängarna ovan odlingsgränsen.

I vissa avseenden är emellertid bakgrunden för en ströängsreglering nu icke fullt densamma som år 1921. Utvecklingen har medfört, att jordägarna i dessa trakter, utan att kunna avvakta de redan år 1933 begärda statliga åtgärderna, i stor utsträckning redan upphört att bruka ängarna. Med senare tidens ändrade konjunkturer och tillgång till arbete utanför jordbruket har ströängsbruket naturligt nog befunnits alltför oekonomiskt. I vissa trakter är det numera knappast någon som slår sina ströängar. I andra uppgives ströängsbruket ännu förekomma ehuru i obetydlig omfattning och därvid endast på särskilt goda ängar eller under speciellt torra och varma somrar som år 1955. Enligt uppgift från Karesuando socken skulle dock därstädes ännu många ströängar nyttjas. Nedläggandet av ströängsbruket har i allt fall hunnit därhän, att det allmännas intresse av att tvinga jordägarna att övergå till ett mera ekonomiskt jordbrukssystem kan sägas icke längre vara för handen i samma utsträckning som tidigare. Det skulle då måhända kunna göras gällande, att staten numera kunde låta utvecklingen ha sin gång och ströängsbruket utdö samt undgå de med en ströängsreglering följande kostnaderna. Ett dylikt resonemang kan dock, enligt utredningsmannens mening, ej vara hållbart. Vid avvitrningen förut-sattes att ströängarna skulle återtagas av kronan samt att detta skulle ske genom ägoutbyten och mot ersättning i mark. Visserligen tillkommer det kronan ensam att avgöra när återtagandet skall ske. Men tidpunkten för en reglering har i sakligt avseende länge varit inne ej minst i statens eget intresse för kronoskogarnas del och sådana omständigheter, som tidigare förmenades böra hindra ströängsindragning ovan odlingsgränsen, föreliggande icke numera. Enligt ovan redovisade förarbeten till 1921 års lag torde också statsmakternas avsikt varit att, då de angivna hindren ej längre föreläge, indragningen skulle fortsätta även ovan odlingsgränsen.

Även i ett annat avseende har bakgrunden för 1921 års indragningsbeslut ändrats. Ännu år 1938, då länsstyrelsen avgav sitt yttrande över Jokkmokkbyarnas framställning, ansågs det mycket betydelsefullt för renskötelsen att ströängarna å kronomarkerna bleve återtagna av kronan. Enligt av lappfogdarna lämnade upplysningar förekomma emellertid numera sällan några krav på ersättningar för höskador av renar, givetvis beroende av att jordbrukarna i stor utsträckning övergivit ströängsbruket. Betydelsen för renskötelsen av en ströängsreglering är därför numera icke lika stor som tidigare.

Vad ovan anförts i fråga om jordbruket och skogsvården torde emellertid vara tillräckligt avgörande för att visa behovet av en fortsatt ströängsindragning jämväl ovan odlingsgränsen. Överhuvud måste det anses som ett betydelsefullt allmänt intresse att, såsom vid avvittringen förutsattes, den därvid av den provisoriska anordningen med ströängarna tillskapade anmärkningsvärda ägoblandningen genom en fortsatt ströängsindragning eller, rättare uttryckt, genom fullföljandet av den i detta hänseende ofullbordade avvittringen bringas att upphöra.

Om alltså en fortsatt ströängsindragning avseende trakterna ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark anses böra ske, uppstår frågan efter vilken grund den lämpligen och skäligen bör verkställas. Man torde därvid lika litet som år 1921 kunna använda de vid avvittringen tänkta ägotbytena enligt avvittringsstadgans normer, ej ens i den form dessa normer erhållit genom kungörelsen den 5 juni 1917. Även om ägotbytesinstitutet enligt gällande jorddelningslag skulle vara tillämpligt, kan användandet därav ej heller ifrågakomma. Åtgärderna enligt bägge dessa metoder skulle bliva omständliga och kostsamma. De skulle också medföra försämring i kronomarkernas arrondering. En annan metod kunde vara att kronan träffade avtal med varje enskild fastighetsägare om överlåtelse av dennes ströängar. Det är emellertid ej tänkbart, att sådana överlåtelser avseende flera hundra fastighetsägare skulle kunna genomföras annat än i enstaka fall. (Medräknas de ströängar, som avses i kap. VII och VIII, gäller det omkring 1 000 fastighetsägare). Härtill kommer att avskiljandet samt frigörandet av de förvärvade lägenheterna från inteckningar och andra gravationer jämte sammanläggning skulle medföra ett kostnadskrävande och för kronan besvärligt arbete. Mot varje form av kontant ersättning gäller vidare den anmärkningen, att ersättningen ej med visshet skulle komma jordbruket och fastigheten till godo. För att vinna detta och få en allmän indragning till stånd torde den enda praktiskt tänkbara möjligheten vara att låta grunderna för återtagandet vara av liknande karaktär som vid tidigare indragningar. En lagstiftning om återtagandet av ängarna bör alltså vara tvingande för innehavarna, varvid kronan skall ha att lämna vederlag icke i mark utan i pengar, men på samma gång sörja för att ersättningen kommer den fastighet, till vilken ängarna hört, till godo. Lik-

som tidigare bör detta ske därigenom att ersättningen bestämmes att användas till förbättringsåtgärder å fastigheten och får utbetalas först efter hand som åtgärderna verkställas. Ehuru, såsom erinrades vid tillkomsten av 1921 års lag, en sådan anordning kunde anses ha en karaktär i viss mån analog med expropriation, torde dock betänklighet ej böra föreligga mot att även nu följa densamma under förutsättning att, såsom lagrådet uttalade, den ersättning, som erbjödes ströängsinnehavarna, verkligen motsvarar vad de få avstå.

Uppenbarligen innebar vederlaget enligt 1921 års regler en ersättning icke endast för avkastningsvärdet å ängarna, utan såsom avsett var också en förmån därutöver. Den hökvantitet, som ströängsinnehavaren sattes i tillfälle att gottgöra sig, blev densamma som de avstådda ängarna beräknades ha lämnat. Den kom emellertid att stå till disposition i gårdens närhet eller i allt fall å mark, som var mera närbelägen och samlad än ströängarna. Ströängsinnehavaren fick alltså efter nyodlingen samma kvantitet hö, men slapp de för ströängarna oproportionerligt stora bärgnings- och hemforslingskostnaderna. Han fick ersättning beräknad efter de avstådda ängarnas bruttoavkastning. Metoden innebar jämväl en annan förmån. De flesta ströängarna utgjordes av myrar. Höet från dessa uppgives i regel innehålla 40 % »förna» eller fjolårsgräs o. d. Givet är därför, att fodervärdet å hö från de odlade vallarna blev avsevärt högre än å hö från ströängar, i vart fall myrhö. Den antagna avkastningen från de bestämda odlingsområdena beräknades även jämförelsevis lågt.

Nu skulle, med hänvisning till det förhållandet att ströängsbruket i stor utsträckning nedlagts och att detsamma kan väntas att helt dö ut, kunna erinras, att ersättningen denna gång borde utgå, icke efter samma för ströängsinnehavarna förmånliga regler som gällde vid de tidigare indragningarna, utan endast efter avkastningsvärdet, vilket till följd av de stegrade arbetskostnaderna måste vara betydligt lägre. En sådan tankegång kan dock icke anses berättigad. Vid avvittringen förutsattes, att ströängarna skulle återtagas av kronan och att detta skulle ske medelst ägoutbyten enligt avvittringsstadgan, varvid vederlag skulle lämnas i mark. Det är därvid att märka, att enligt 20 § avvittringsstadgan bruttoavkastningen från ängarna skulle ligga till grund för markbytet. Enligt kungörelsen den 5 juni 1917, som för ifrågakvarande delar av lappmarken ännu är gällande, ha liknande för ströängsinnehavarna förmånliga villkor stadgats för sådana ägoutbyten. Vid beräkningen av en ströängs behållna avkastning skall enligt kungörelsen allenast själva bärgningskostnaden men icke kostnaden för det bärgade höets hemforsling avdragas från bruttoavkastningen. Därjämte skall, om odlingsmark går i byte mot ströäng, fastighetens ägare erhålla ersättning för vederlagsmarkens torrläggning, uppodling och första begödsling samt för mistad avkastning under den tid, som

åtgår till dess marken kan försättas i odlat skick. Lämnas röjningsland i vederlag skall liknande ersättning utgå.

Det anförda torde visa, att 1921 års regler i princip icke inneburo en nyhet utan byggde på den rätt till vederlag ströängsinnehavarna skulle ha genom de tidigare avsedda ägoutbytena. Med hänvisning härtill och då det för de av den fortsatta ströängsindragningen berörda jordbrukarna med fog skulle framstå som oförståeligt, om de, av den anledningen att kronan uppskjutit ströängsindragningen för deras delar av lappmarken, skulle få sig tillerkänt ett i princip sämre vederlag än det som kommit jordbruket i övriga lappmarksdelar till godo, torde anledning icke föreligga att vid den fortsatta ströängsindragningen frångå 1921 års lags princip för bestämmande av vederlagets storlek. Uppenbart är också, att jordbruket ovan odlingsgränsen väl är i behov av den förstärkning, som ett vederlag enligt dessa grunder kan medföra.

På grund av det anförda har utredningsmannen kommit till den mening att, såsom den jordbrukande befolkningen alltsedan år 1933 allmänt begärt, åtgärder nu böra vidtagas för en allmän och obligatorisk indragning till kronan av de å kronomark liggande ströängarna ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark samt att vederlaget för ängarna bör bestämmas efter i princip samma regler som gällde enligt 1921 års lag. Såsom kronomark bör därvid avses ej endast kronoparker, kronoöverloppsmarker och f. d. stockfångstskogar utan även annan kronan tillhörig och under dess omedelbara disposition stående mark såsom förvärvade hemman, förverkade och återgångna nybyggen samt nationalparker, strömfallsutsmål och andra kronolägenheter.

En fortsatt ströängsindragning bör vara allmän och syfta till att alla ströängar återtagas av kronan. Tidigare lagstiftning medgav eller tillämpades så, att alltför många ströängar bibehöllos till hemman och nybyggen. Hur det nu skall förfaras med dessa bibehållna ängar, som i stor utsträckning icke längre brukas och som jordägarna vilja avstå, innebär ett svårlöst problem (kap. IX nedan). Man bör nu se mera långsiktigt på frågan och utgå ifrån att ströängsbruket kommer att helt utdö. Från jordbrukarnas sida föreligger emellertid fortfarande en önskan att få behålla vissa bättre ängar, främst sådana som kunna avbärgas med slättermaskin och ligga nära boplatsen. Det finnes två sätt att lösa detta spörsmål. Enligt det ena skulle regeln vara den, att samtliga ströängar återtagas, varigenom kronomarkerna skulle göras helt fria från enklaverna ifråga. Skulle någon äng eller del därav vara odlad till åker och i detta skick vara värd att behållas eller, utan att vara odlad, vara av den beskaffenhet och godhet, måhända dränerad eller gödslad, och därtill så belägen att den kan med fördel årligen skördas samt har avgörande betydelse för bärkraften av innehavarens jordbruk, skulle innehavaren kunna berättigas bruka ängen ett visst antal år, exempelvis 10 eller 15 år, efter indragningen. Det andra sättet skulle

innebära, att även vid den nu ifrågasatta indragningen en möjlighet hölles öppen för innehavaren av en dylik betydelsefull ströäng att få densamma undantagen från indragning. Lämpligen torde möjlighet till användning av båda alternativen böra ordnas.

Enligt 1921 års lag kunde vederlaget för återtagna ängar utgå endast för bekostande av nyodling. Då mark lämplig för nyodling saknades, blevo ängar, som eljest uppenbarligen bort indragas, bibehållna eller ock avlägsna eller på annat sätt mindre lämpliga odlingsområden utstakade. Där sådana områden odlats har odlingen i åtskilliga fall numera blivit nedlagd. Berättigade erinringar ha framställts mot berörda ensidighet eller stelhet i 1921 års regler. Emellertid torde många jordbrukare i lappmarken numera önska att få sina jordbruk förstärkta ej endast genom nyodling utan även och hellre genom andra rationaliseringsåtgärder. Överhuvud torde det i flertalet fall för ett jordbruk i dessa trakter vara av större nytta att få en förbättrad kultur av den redan odlade jorden och bättre tekniska anläggningar för jordbrukets skötsel än att få ytterligare odlad jord. Det torde dock finnas jordbruk med så ringa tillgång till odlad jord, att nyodling som ersättning för ströängarna, särskilt när dessa ännu brukas, är det mest nödvändiga.

I sitt yttrande den 16 mars 1938 över Jokkmokksbyarnas år 1933 gjorda framställning om fortsatt ströängsindragning tog lantmäteristyrelsen upp ovan antydda fråga om en vidgad ram för användningen av ströängsersättningen. Styrelsen föreslog att, särskilt när lämpligt odlingsområde ej stod till buds, ersättningen skulle få användas till andra förstärkningsåtgärder såsom uppförande och förbättring av byggnader, gödselvarðsanläggning, brunnsgrävning, stenröjning, jordkörning på myrjord, betesförbättring, byggande eller iståndsättning av inre ägovägar samt dikning. De myndigheter som hördes över styrelsens förslag tillstyrkte allmänt detsamma. Befolkningen i orterna ha vid de under 1947 hållna mötena även anslutit sig till förslaget och därutöver betonat, att ersättningen borde få användas till förbättring även av alla slag av byggnader och fasta anläggningar.

Utredningsmannen föreslår, att vid den fortsatta ströängsindragningen vederlaget för avstådda ströängar skall kunna få användas till bekostande av alla slag av förbättringsåtgärder i fråga om fastighetens jordbruk. Närmast komma då i fråga samtliga de åtgärder för inre rationalisering, som äro avsedda i 10 § kungörelsen den 11 juni 1948 nr 342, sådan den lyder enligt kungörelsen den 11 maj 1956 nr 159, angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. Emellertid synes icke vara lämpligt att begränsa möjligheterna till åtgärder enligt sagda 10 § i kungörelsen. Vederlaget torde böra, allt efter förhållandena i varje särskilt fall, få användas till bekostande av alla slag av förbättringsåtgärder ägnade att höja jordbrukets bärighet. Även om det därvid i de flesta fallen torde bli

fråga om arbeten, som äro att hänföra till vad kungörelsen avser med inre rationalisering, bör vederlaget jämväl få användas för åtgärder beträffande bostadsbyggnader och för sådana förstärkningar, jämväl med skogsmark, som räknas till den yttre rationaliseringen.

Det har under utredningen ifrågasatts att vederlaget skulle få användas jämväl till åtgärder syftande till främjandet av rationellt skogsbruk å fastigheten. Vederlaget skulle därvid få användas till åtgärder i fråga om skogsåterväxten och beståndsvård samt skogsdikning jämte anläggning och förbättring av skogsvägar eller andra liknande arbeten. Utredningsmannen har dock icke funnit sig böra föreslå en dylik utvidgning. Ersättningsbeloppen torde icke komma att vara större, än att själva jordbruket väl är i behov av de förbättringsarbeten som därmed kunna bekostas. Härtill kommer att förslag i annat sammanhang (SOU 1957:8) föreligger om särskilda åtgärder för skogsbrukets upprustning och en samordnad skogsvård samt om vidgade möjligheter för statsbidrag härtill.

Systemet för den sålunda föreslagna fortsatta ströängsindragningen bör vara så inrättat, att arbetet med själva indragningsbesluten och ersättningsarnas fastställande i pengar för rimliga kostnader och jämförelsevis snabbt må kunna utföras i en löpande följd. Indragningsåtgärderna böra icke belastas med undersökning och beslut om vilka förbättringsarbeten, som i varje särskilt fall skola utföras. En uppdelning bör alltså ske mellan, å ena sidan, själva indragningsåtgärderna och, å den andra, dispositionen för skilda rationaliseringsåtgärder av de vid indragningen beslutade vederlagen i pengar. Den förstnämnda delen innebär en fastighetsbildningsåtgärd eller det sista ledet i avvitrningen och tillhör lantmäteriväsendet. Den andra delen tillhör den verksamhet som utövas av lantbruksnämnderna. En sådan uppdelning är naturlig med hänsyn till de båda förvaltningsgrenarnas verksamhet och medför därjämte den betydelsefulla fördelen, att — då ersättningarna icke böra vara underkastade preskription — rationaliseringsåtgärderna kunna begäras, till arten bestämmas och verkställas efter hand som fastighetsägaren eller åbon så önskar samt omständigheterna göra detta lämpligt.

Utredningsmannen föreslår alltså, att indragningsförrättningarna skola omfatta endast en prövning av frågan om vilka ströängar som skola indragas eller undantagas från indragning och ett fastställande av vederlaget i pengar jämte tidpunkten för de indragna ängarnas avträdande. Förslaget innebär vidare att, sedan indragningsbeslutet vunnit laga kraft, det skall tillkomma fastighetens ägare eller åbo att hos lantbruksnämnden göra ansökning om fastställande av de förbättringsåtgärder, som lämpligen böra utföras eller verkställas i fråga om fastigheten för det beslutade vederlaget. Av anordningen följer, att lantbruksnämnden vid sin prövning blir i tillfälle att överse fastigheten och att, där så kan finnas skäligt eller ytterligare rationaliseringsåtgärder samtidigt böra verkställas, inträda med det

ekonomiska stöd som nämnden enligt 1948 års kungörelse äger besluta om. Därest nämnden skulle finna, att fastigheten saknar möjlighet att på lång sikt bestå såsom självständig brukningsenhet och att sammanläggning med annan fastighet icke kan beräknas komma till stånd samt att av sådan anledning förbättringsarbete å fastigheten ej bör verkställas, bör det beslutade vederlaget kunna utgå direkt i pengar. Detta torde också böra kunna ske, om ersättningen utgör ett relativt obetydligt belopp. Förslaget medför slutligen, att det blir lantbruksnämnden som kommer att ha hand om disposition och utbetalning av de medel, vilka skola vid den fortsatta ströängsindragningen utgå i vederlag för återtagna ströängar.

Till frågan om den metod, enligt vilken ersättningen för ströängar skall vid den fortsatta ströängsindragningen bestämmas i pengar, återkommer utredningsmannen i kap. X.

I 1921 års lag funnos särbestämmelser om vissa slag av fastigheter, till vilka hörde ströängar.

Enligt 4 § skulle, därest fastighet som tillkommit genom jordavsöndring bestod uteslutande av en eller flera ströängar, dessa ströängar icke bliva föremål för indragning. Motivet härför var (kolonisationskommittén, s. 68 och 69), att dylika avsöndringar i regel brukades tillsammans med smärre jordbruksfastigheter såsom skogstorp och odlingslägenheter å kronomarkerna och ansågos böra behållas till stöd för dessa. Sådana avsöndrade lägenheter ha lagligen icke utan Kungl. Maj:ts medgivande kunnat tillkomma efter år 1917. Vid en nu å lantmäterikontoret gjord undersökning av de dit redovisade avsöndringsakterna ha några dylika lägenheter icke anträffats inom nu ifrågavarande delar av lappmarken. Skulle dylika lägenheter vid den fortsatta ströängsindragningen påträffas, bör de icke indragas. Detsamma bör gälla om ströäng tilläventyrs kommit att bilda fastighet för sig genom avstyckning.

Den andra åsyftade särbestämmelsen (56 och 57 §§) gällde sådana genom ägostyckning tillkomna hemmanslotter, som bestodo av skogsmark samt ej annan inägojord än ströäng eller endast av en eller flera ströängar. Innan frågan om behandlingen vid ägostyckning av ströängar år 1917 i lag reglerades, hade genom ägostyckningar, särskilt å skogsbolagens hemman, sådana fastighetsbildningar skett, varigenom hemmanets ströängar lagts icke till en inägolott utan till en skogslott eller ock utlagts som en eller flera särskilda lotter. Om berörda sätt att genom ägostyckning dela jordbruksfastigheter anförde kolonisationskommittén (s. 92—95) följande. Ägostyckningar å bolagshemman hade i allmänhet haft till syftemål att från inägojorden, vars bibehållande varit av mindre intresse för bolaget, avskilja så mycket som möjligt av skogsmarken. Då ströängarnas värde kunde synas ligga endast i den höavkastning de lämnade, föreföll det egen-

domligt, att ängarna icke tillagts inägotter. Bolagens önskan att låta ströängarna läggas till skogslott eller bilda särskild hemmanslott kunde emellertid, anförde kommittén vidare, möjligen vara motiverad av någon förhoppning att vid eventuellt ägoutbyte av ängarna i vederlag bekomma skogsmark.

Frågan om dessa ströängar reglerades i 56 och följande §§ i 1921 års lag på det sätt, att för desamma skulle vid indragningen som regel utgå icke ersättning för nyodling utan kontant ersättning för marken med i lagen bestämda maximibelopp för hektar.

Undersökning har verkställt å lantmäterikontoret rörande förekomsten av dylika styckningslotter i de trakter, varom i detta kapitel är fråga. Därvid har någon vid ägostyckning utlagd hemmanslott bestående av skogsmark, till vilken lagts ströängar inom kronomark, icke anträffats. Inom kronomark finnes enligt undersökningen endast en ägostyckningslott bestående uteslutande av ströängar.

Vid tiden för tillkomsten av 1921 års lag funnos inom lappmarkerna ansevärliga arealer sådana ströängar, som avses i 56 och 57 §§ i lagen, eller tillsammans i de båda lappmarkerna 6 703 hektar, därav i Norrbottens läns lappmark 4 670 hektar (kolonisationskommittén, tab. s. 92). Dessa ängar ha synbarligen i huvudsak legat inom de delar av lappmarken där 1921 års lag gällde. Problemet med dessa ängar har alltså för den fortsatta ströängsindragningen icke tillnärmelsevis samma betydelse som vid den tidigare. Visserligen finnes ett tredje slag ströängar, som ej höra samman med jordbruk, eller ströängar till fastigheter å vilka jordbruket nedlagts. Detta torde främst gälla vid ägostyckningar å bolagshemman bildade inägotter, som ej sålts till enskilda. Men arealen av dessa ängar torde icke vara betydande. Givet är att, om ifrågavarande tre slag av ängar även nu skulle indragas, ersättning icke kan få utgå enligt ovan föreslagna regler för ströängar som höra till fastighet, å vilken jordbruk idkas. Ersättningen borde utgå endast efter avkastningsvärdet. Motivet för att jämväl ifrågavarande ängar skulle enligt 1921 års lag indragas låg däri, att ängarna förekommo i så stort antal och omfattade avsevärda arealer. Införandet av bestämmelserna betecknades som en nödfallsutväg. Den ringa omfattning, vari sådana ängar förekomma i nu ifrågavarande del av lappmarken, gör att frågan om ängarnas indragning kommer i ett annat läge än år 1921. Ängarna i fråga äro icke flera än att kronans vederbörande myndighet bör kunna med ägarna överenskomma om överlåtelse i vanlig ordning, helst dessa ängar i regel tillhöra skogsbolag. För indragning av dessa ängar mot kontant ersättning skulle erfordras särskilda regler för värdering — för ägostyckningslotter som bestå endast av ströäng, jämväl av därtill hörande andelar i samfälligheter och allmänningsskogar — samt ängarnas frigörande från inteckningar och andra gravationer, nedsättning och fördelning

av lösenbelopp enligt expropriationslagens regler m. m. Saken kan icke anses värd sådana speciella lagregler. Utredningsmannen finner alltså att den i 1921 års lag använda nödfallsutvägen nu icke bör tillgripas. I stället föreslås att ströängar av ifrågavarande slag icke skola omfattas av den nu förordade fortsatta ströängsindragningen.

KAPITEL VII

Ströängar å allmänningsskogar i Norrbottens läns lappmark

Vid ströängsregleringen enligt 1921 års lag voro ängar å allmänningsskogarna uteslutna från indragning. Dessa ängar stå kvar i det rättsliga läge de erhöilo genom avvitrningen. Allmänningsskogarna, som samtliga ligga i Norrbottens län, äro: Arvidsjaur, Arjeplogs, Jokkmokks, Gällivare och Jukkasjärvi allmänningsskogar med till vissa av desamma efter första avsättningen gjorda tillägg samt nybyggarnas särskilda allmänningsskogar i Arjeplogs, Jokkmokks och Gällivare socknar. Även i Karesuando socken avsattes vid avvitrningen en allmänningsskog. Den har emellertid genom byte med kronan förflyttats och har därefter icke karaktären av allmänningskog (se nedan i kap. VIII). Kolonisationskommittén, på vars förslag ängarna å allmänningsskogarna uteslötos från indragning, motiverade utslutningen (s. 64 ff) på följande sätt. Följdriktigheten kunde synas kräva, att jämväl de å allmänningsarna belägna ängarna indroges. Den omständigheten att de till en fastighet hörande ängarna händelsevis varit så belägna att de vid avvitrningen kommit att falla inom skogsområde, som blivit avsatt till allmänning, borde, kunde det synas, icke ställa fastighetens innehavare i sämre ställning än som bereddades den, vilkens ströängar blivit förlagda å kronans marker. Emellertid hade kommittén funnit åtskilliga svårigheter vara förbundna med indragning av ängar inom allmänningsarna. Till en början kunde ifrågasättas, huruvida kronan kunde anses hava rätt att här ingripa och sätta sig i besittning av ängarna. Då det medgavs, att utängarna skulle få tillvidare bibehållas, hade detta enligt ordalydelsen i hithörande bestämmelser icke avseende å andra ängar än dem, som lågo på kronopark, fastän åt medgivandena gavs den vidsträckt tolkningen, att överhuvud ängar utom fastigheternas egentliga ägoområden, oberoende av var de vore belägna, bleve bibehållna under fastigheterna. Det vore ej fullt klart, huru de i sammanhang med förklaringen om ängarnas bibehållande givna stadgandena om ägoutbyten skulle tolkas. Medan det naturligtvis vore kronan, som ägde tillbyta sig ängarna på kronomarkerna, måste det däremot anses i viss mån tvivelaktigt, huruvida i fråga om ströängar å allmänningsrätten att påkalla ägoutbyten tillkomme kronan eller allmänningsdelägarna. Men även under antagande att kronan i detta fall vore rätt sakägare, torde de synpunkter som framhållits beträffande ströängar å kronans marker näppeligen vara tillämpliga i avseende å ängarna på all-

männingarna. Någon kolonisation å dessa senare vore åtminstone för det dåvarande icke ifrågasatt. Det vore för övrigt svårt att inse, hur ifrågavarande ängar skulle behandlas sedan de kommit i kronans hand. De skulle, i den mån de ej upplåtes till lägenheter, för kronan bliva ganska värdelösa. Enda sättet vore, att de ängar som därtill lämpade sig utarrenderades såsom slätter, men därvid måste tagas i betraktande det besvär och den kostnad, förvaltningen av dessa stundom långt ifrån kronoparkerna belägna ängar skulle åsamka kronan. Lämpligast vore, att ängarna i en eller annan form överlätes till ägarna av allmanningen. Då det väl icke kunde ifrågakomma, att detta skulle ske utan någon ersättning till kronan, kunde man, för den händelse att allmänningsdelägarna icke skulle vara villiga att med penningar inlösa ängarna, möjligen tänka sig ett ägoutbyte mellan allmanningen och kronan, varvid dock vederlaget för ängarna i huvudsak endast kunde utgöras av skogsmark. Troligt vore emellertid, att en sådan anordning skulle möta motstånd från allmänningsdelägarnas sida. Kommittén hade av dessa skäl icke ansett tillrådligt att på angiven väg söka någon lösning av frågan. Ville man en gång i framtiden, anförde kommittén slutligen, utsträcka ströängsregleringen till allmanningarna, syntes initiativet böra komma från allmänningsdelägarna, då saken närmast berörde dem och kronan svårligen kunde ingripa härutinnan, med mindre ägarna till allmanningarna ställde sig villiga att medverka till en lämplig lösning av frågan. I propositionen till 1921 års lag (nr 199, s. 43) förklarade föredragande statsrådet, att några skäl att avvika från vad kommittén sålunda föreslagit icke syntes honom föreligga.

Vissa uppgifter om allmänningsskogarna och därå liggande ströängar äro från tillgängligt material sammanställda på följande sätt.

Allmänningsskogar	Areal för allmänningsskog, hektar	Areal ströängar inom allmänningsskog, hektar
Arvidsjaurs allmänningsskog med tillägg för nybyggen (Hemmansägareskogen nr 1)	24 003	603
Arjeplogs allmänningsskog med tillägg för nybyggen (Arjeplogs häradsallmänning nr 1)	28 041	1 106
Nybyggarnas särskilda allmänningsskog i Arjeplogs socken (Nybyggesallmanningen nr 1)	7 085	166
Jokkmokks allmänningsskog med tillägg för nybyggen (Jokkmokks häradsallmänning nr 1)	70 527	2 053
Nybyggarnas särskilda allmänningsskog i Jokkmokks socken (Nybyggesallmanningen nr 1)	859	50
Gällivare allmänningsskog med tillägg för nybyggen (Gällivare häradsallmänning nr 1)	65 920	4 270
Nybyggarnas särskilda allmänningsskog i Gällivare socken (Nybyggesallmanningen nr 1)	856	83
Jukkasjärvi allmänningsskog (Jukkasjärvi häradsallmänning nr 1)	43 909	1 862
Summa		10 193

Antalet registerfastigheter, till vilka dessa ängar höra, är mellan 500 och 600. Arealerna för allmänningsskogarna äro hämtade från Skogslagskommissionen, SOU 1937:29. Uppgifterna i övrigt ha nu lämnats av överlantmätaren.

Jokkmokks allmänningsskog och Jukkasjärvi allmänningsskog ligga till 40 respektive 70 % ovan odlingsgränsen, varjämte en mindre del av Arjeplogs allmänningsskog ligger ovan samma gräns. Övriga allmänningsskogar ligga helt nedom odlingsgränsen.

Vissa av allmänningsskogarna voro redan i jordeboken upptagna som särskilda fastigheter, ehuru med den något missvisande benämningen häradssallmänningar. Enligt beslut av lantmäteristyrelsen äro numera samtliga allmänningsskogar redovisade i jordregistret som särskilda enheter med de benämningar som ovan angivits inom parenteser. För dessa allmänningsskogar gäller i äganderättsligt avseende och i fråga om förvaltningen vad ovan i kap. V anförts om allmänningsskogarna i Västerbottens län.

Sedan länge har fråga varit uppe om reglering jämväl av ströängsförhållandena å allmänningsskogarna i Norrbottens läns lappmark. En sådan reglering har ansetts påkallad av såväl jordbrukets som skogsvårdens och renskötselns intressen. Skogslagskommissionen fann sig i betänkandet den 31 augusti 1937 (SOU 1937:29) vilja särskilt framhålla önskvärdheten därav att de å allmänningsskogarna talrikt förekommande ströängarna förvärvades av allmänningsdelägarna och införlivades med skogarna. I sitt yttrande år 1938 över Jokkmokksbyarnas framställning om ströängsindragningens fortsättande å kronans marker ovan odlingsgränsen underströk lantmäteristyrelsen behovet av en reglering även av ströängsförhållandena å allmänningsskogarna i länet. Styrelsen föreslog, att en särskild utredning härom blev igångsatt. Detta styrelsens förslag blev tillstyrkt av samtliga hörda myndigheter.

Vid 1947 års möten med befolkningen i lappmarkssocknarna framfördes från den jordbrukande befolkningens sida allmänt önskemålet, att deras ströängar jämväl å allmänningsskogarna bleve indragna. För hemmansägare och innehavare av nybyggen förelåg ingen skillnad mellan ströängar å kronomark och sådana inom allmänningsskogarna. Representanter för allmänningsstyrelserna erinrade om de uppenbara svårigheter, som ströängarna medförde för skogsvården å allmänningsskogarna, och framförde styrelsernas önskan att få ängarna införlivade med skogarna.

Utredningsmannen har under år 1955 från allmänningsstyrelserna erhållit yttranden i fråga om nu ifrågavarande ströängar å allmänningsskogarna. I yttrandena meddelas, att ströängsbruket inom allmänningsskogarna numera och i vissa fall sedan länge så gott som helt upphört. I samtliga yttranden understrykes, att ängarna äro till ett avsevärt hinder för en rationell skogsvård samt att allmänningsstyrelserna därför ha ett starkt intresse av att få ängarna införlivade med skogarna. En allmänningsstyrelse anför härom: I och för sig hade ströängarna ringa eller intet värde. De utgjorde impediment. Men ofta låge en ströäng som centrum i ett försumpat område. Då allmänningsstyrelsen icke hade rätt att draga skogsdiken genom

ängen, omöjliggjordes en eljest nödvändig dikning. Genom en sådan dikning bleve visserligen icke den sumpiga ängen torrlagd så att den kunde bära skog, men de försumpade delarna av omgivande skogsmark kunde torrläggas och giva normal avkastning. — Det meddelades i yttrandena vidare att, då ängarnas gränslinjer äro oregelbundna och då några gränsmärken icke finnas, tvister ofta uppstå vid utstämplingar å allmänningskogarna. Enklaverna angivas dessutom föranleda svårigheter i bevakningsavseende och för jaktvården, enär jakträtten å ströängarna ansågs icke tillhöra allmänningssdelägarna. Samtliga allmänningsstyrelser motsätta sig, att ströängarnas införlivning med allmänningskogarna skulle ske genom ägoutbyten och vederlag i mark, och anse att förvärvet av ströängarna, sedan de indragits till kronan, bör ske genom köp. I fråga om priset erinra allmänningsstyrelserna, att ängarna icke komme att för kronan ha något uttagbart värde. De skulle endast medföra besvär med bevakning. Vissa styrelser hänvisa till taxeringsvärdet som ett lämpligt underlag för värdesättningen. Andra förklara sig beredda att betala ett skäligt pris per hektar. Allmänningsstyrelserna tyckas slutligen ej ha något att erinra mot bestämmelser, varigenom, därest ängarna skulle i något fall användas till slätter, de renägande lapparna skyddas mot att erlägga ersättning för höskador av renar.

I fråga om jordbrukarnas intresse av en indragning av ströängarna å allmänningskogarna gäller givetvis detsamma som härom i kap. VI redovisats i avseende å återstående ströängar å kronomarkerna ovan odlingsgränsen i länet. Det var vid avvitrningen en tillfällighet, om en hemmansägare eller nybyggare fick sina behållna utängar liggande inom kronomark eller inom allmänning. Det finnes, sett ur jordbrukarnas synpunkt, icke någon anledning, varför innehavarna av ströängar å allmänningskogarna skulle betagas den förmån av ströängsindragning som tillkommit eller ovan i kap. VI föreslagits skola tillkomma innehavare av ströängar å kronans marker. Anmärkas må, att frågan rör sig om betydande arealer eller mer än 10 000 hektar ströängar, hörande till 500 eller 600 registerfastigheter. Arealen ströängar å allmänningskogarna är alltså något större än motsvarande ej indragna areal inom kronomarkerna.

I detta sammanhang är värt anteckna, att skogsstyrelsen som representant för kronomarkerna i det yttrande, vari styrelsen tillstyrkte bestämmelserna i Kungl. skrivelsen den 12 juli 1878 om utängarnas bibehållande tillsvidare, direkt hemställde, att allmanningarna skulle vid avvitrningen förläggas så, att utängar i synnerhet bleve liggande inom dessa i stället för å kronomarkerna.

Av vad allmänningsstyrelserna anfört läser framgå, att ströängsenklaverna äro till märkbart hinder för en rationell skogsvård å allmänningskogarna. Då stora delar av dessa skogar ligga nedom odlingsgränsen, är

en ströängsreglering här i skogligt avseende av särskild betydelse. Angående skogsbrukets av ströängarna föranledda svårigheter må ytterligare hänvisas till domänstyrelsens nedan i kap. IX återopade promemoria. Vad domänstyrelsen där anför om ströängar å kronomarkerna gäller givetvis lika mycket ängar å allmänningsskogarna. Givet torde vara, att upphävandet av ägoblandningen icke kan ens på mycket lång sikt åstadkommas genom att en allmäningsstyrelse inköper en och annan ströäng. En reglering på denna väg skulle vidare bliva mycket kostsam och omständlig.

Vad angår kolonisationskommitténs ovan redovisade formella betänkligheter mot en indragning av ströängarna å allmänningsskogarna må först antecknas, att någon liknande tveksamhet icke framfördes, då ströängsindragningen beslöts för fjällbygden i Västerbottens läns lappmark. Vid förarbetena till 1916 års kungörelse ansågs (Prop. 1916:166, s. 162) anledning saknas att i fråga om ströängarna å allmänningsskogarna i Västerbottens län rubba principen om ströängarnas allmänna indragning. Frågan berördes även i ett av särskilda sakkunniga år 1917 avgivet förslag till lagar om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning å fastighet, vartill höra ströängar, samt om avsöndring av ströäng från sådan fastighet⁴⁸. Där anfördes, att någon olikhet i rättsligt avseende mellan ströängar belägna å kronomark och de å allmänning eller inom enskildas områden liggande ängarna icke förefunnes samt att även här utvägen borde stå öppen för kronan att återförvärva ängarna. Emellertid må jämväl antecknas, att kammarkollegiet i sitt utlåtande den 23 mars 1917 över det betänkande, som låg till grund för propositionen om kungörelsen den 5 juni 1917 angående ströängars utbytande mot annan mark, ansåg det tvivelaktigt, huruvida den rätt, varmed ströängar å allmänningar eller annat hemmans område ägdes eller besattes, vore av samma innebörd som ägande- eller besittningsrätten till ängarna å den allmänna kronomarken. Med anledning härav kom 1917 års kungörelse att gälla endast ströängar å kronomark⁴⁹. Emellertid har kollegiet, utan att erinra om invändningen i fråga, i yttrande den 31 augusti 1938 tillstyrkt utredning om indragning av ströängar jämväl å allmänningsskogar.

Medgivandena vid avvittringen att hemmansägare och nybyggare skulle få tillsvidare behålla sina utängar avsågo visserligen enligt ordalydelsen kronopark. Då medgivandena likväl tillämpades så, att utängarna blevo behållna oberoende av vilket slag av skogsmarksfastighet som kom att omgiva desamma, och då avvittringarna i behörig ordning prövats och faststälts, är enligt utredningsmannens mening icke påkallat att göra den av kolonisationskommittén antydda åtskillnaden. Avgörande torde böra vara icke den berörda ordalydelsen utan det sätt på vilket avvittringen genomförts. Vid avvittringen gjordes ingen skillnad mellan ströängar som kommo att ligga inom kronomark och inom annan mark. Avsikten vid avvittringen kan icke ha varit, att innehavarna av hemman och nybyggen skulle få bättre eller sämre rätt till dessa ströängar än till dem som blevo omgivna av kro-

nomark. Jämväl i fråga om ströängarna å allmänningssskogarna måste avvitringen anses vara uppskjuten i avvaktan på en slutlig reglering. Dessa ströängar, liksom ströängarna å kronomarkerna, utgöra därför icke slutligt avvitrade mark. I rättspraxis torde numera kunna anses fastslaget, att allmänningsdelägarna icke ha någon rätt till ströängar å allmänningssskogar (NJA 1946 s. 497). Rätten att påkalla indragning av ängarna bör följaktligen tillkomma kronan, icke allmänningsdelägarna.

Att kronan verkställer indragningen måste vara till direkt fördel för allmänningsdelägarna. Det torde nämligen icke vara möjligt att i en gemensam regleringsåtgärd förena, å ena sidan, jordbrukarnas intresse av att avstå ängarna och utfå vederlag för dem till förstärkning av sina jordbruk samt, å andra sidan, allmänningsdelägarnas behov att för ökandet av möjligheterna till en rationell skogsvård få ströängsenklaverna förenade med skogarna. Innehavarna av ströängar å allmänningssskogarna måste äga att utfå vederlag enligt samma princip som ovan i kap. VI föreslagits att gälla för den fortsatta ströängsindragningen å kronomark i Norrbottens läns lappmark. Det finnes, som tidigare sagts, icke någon anledning att ställa dessa ströängsinnehavare i en annan klass än sådana som fått sina ströängar å kronomark. Ett överförande av indragningsrätten i fråga om ströängar å allmänningssskogarna till allmänningsdelägarna skulle alltså medföra, att dessa fingo betala ängarna med belopp, som i sig innebure icke endast ersättning för markvärdet utan även det stöd till jordbrukets förbättring som avsetts. Detta kan icke vara skäligt.

Den reella innebörden av en indragning skulle alltså vara, att kronan mot ersättning återtar ströängarna och därefter överlåter dem till allmänningsdelägarna. En sådan åtgärd önskas såväl av ängarnas nuvarande innehavare som av allmänningsdelägarna och måste, i betraktande av nyttan för jordbruket och skogsskötseln, anses betingad av ett allmänt statligt intresse. Utredningsmannen kan icke finna att några principiella hinder möta mot åtgärdens genomförande.

Under åberopande av det anförda föreslår utredningsmannen, att den i kap. VI förordade fortsatta ströängsindragningen ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark skall gälla även ströängar inom allmänningssskogarna i samma lappmark ovan och nedom odlingsgränsen. Även i fråga om allmänningssskogarna böra ströängar hörande till fastighet, å vilken jordbruk ej idkas, undantagas från indragning. Enligt verkställd undersökning finnas å allmänningssskogarna blott tio ägostyckningslotter, som bestå enbart av ströängar med en areal tillhoppa av 176 hektar. Kronan har icke något intresse av att för hjälp åt jordbruket återtaga dessa ängar. Det bör tillkomma allmänningsstyrelserna att själva ordna frågan om dessa jämförelsevis fåtaliga ströängar.

Om överförandet i allmänningsdelägarnas ägo av indragna ströängar in-

om Norrbottens läns lappmark samt ängarnas införlivning och sammanförande med allmänningsskogarna är helt tillämpligt vad därom i kap. V anförts om liknande ströängar å allmänningsskogarna i Västerbottens läns lappmark. Liksom beträffande sistberörda ströängar hänvisar utredningsmannen alltså till överenskommelser mellan kronan och allmäningsdelägarna om köp av ströängskomplexen sedan de indragits, varvid samma villkor, förbehåll och bestämmelser böra gälla som föreslagits för de i kap. V avsedda ängarna. Visserligen har i reglementena för allmänningsskogarna i Norrbottens län intagits en bestämmelse, enligt vilken fråga om utarrendering av slätter dock endast för längre tid än tio år skall underställas länsstyrelsens prövning. Men denna bestämmelse är icke tillräcklig för det skydd för renskötseln varom här är fråga.

KAPITEL VIII

Ströängar å enskild fastighets mark

Vid såväl tilläggsavvittringen som ströängsindragningen enligt 1921 års lag uteslötos de inom enskilda fastigheters gränser belägna ströängarna från reglering. Ströängslagens inställning till dessa ströängar motiverades av kolonisationskommittén (s. 66) med följande. Arealen av dylika inom enskildas ägo gränser liggande ströängar vore ganska obetydlig. Kommittén hade ej ansett det lämpligt, att indragningen utsträcktes att omfatta dylika ängar. Ehuru en reglering av dem väl mången gång kunde vara ganska önskvärd, särskilt för ägaren av den fastighet varinom de vore belägna, torde dock vara lämpligast att en dylik reglering genomfördes allenast i den mån och på det sätt förhållandena i varje fall påkallade. Bäst syntes det vara om ägoutbyten kunde komma till stånd mellan ströängsinnehavaren och åbon å den fastighet, varinom ängen vore belägen. Mot inlösen av dessa ängar för kronans räkning kunde samma skäl framhållas som i fråga om ängarna på allmanningarna. — I propositionen till 1921 års lag (nr 199, s. 43) fann föredragande statsrådet ej skäl avvika från vad kommittén i denna del anfört.

Utredning har å lantmäterikontoren verkställt rörande omfattningen av de ströängar varom här är fråga. Utredningen visar, att inom Västerbottens läns lappmark sådana ströängar förekomma endast inom fyra socknar och med sammanlagt den obetydliga arealen av 3,27 hektar. Inom Norrbottens läns lappmark finnas ströängar inom enskilda fastigheter i följande omfattning:

	Areal i hektar en- ligt laga skiftena	Antal skif- teslag, å vilka strö- ängar ligga	Antal fas- tigheter, till vilka ströängar höra
Arvidsjaur socken	9	10	16
Arjeplogs »	32	16	18
Jokkmokks »	36	13	23
Gällivare »	56	3	3
Karesuando »	162	10	15
Summa	295	52	75

Härtill komma ströängar å sådana kronomarksområden, vilka vid nu i arronderingssyfte verkställda eller pågående byten mellan kronan och skogsbolagen avstås till bolagen.

Vid avvitrningen i Karesuando socken blev, på samma sätt som i övriga Norrbottens läns lappmarkssocknar, viss del av skogsanslaget avsatt till allmänning. Enligt ett riksdagsbeslut år 1903 (prop. 1903 nr 55 och riksdagens skrivelse nr 71 s. å.) har emellertid denna allmänning återtagits av kronan mot det att kronan till Karesuando kommun »såsom kommunens samfällda egendom» överlämnat visst område om 6 994,50 hektar av Muonio kronopark i Pajala socken. Denna skogstrakt är alltså en kommunal egendom. Den lyder icke under 1952 års lag om allmänningssskogar. Inom densamma finnas slätterängar med en areal av 24 hektar. Redovisningen vid avvitrningen giver närmast vid handen, att dessa ängar tilldelats den kringliggande skogstrakten och alltså icke utgöra ströängar.

Utredningen ovan visar, att i Västerbottens läns lappmark ströängar inom enskilda fastigheter förekomma i så obetydlig omfattning, att några åtgärder i fråga om dessa ängar icke kunna vara påkallade. Statens kostnader för förrättningar avseende dessa obetydliga arealer skulle bli alltför stora i förhållande till vad saken gäller. Det torde få bero av jordägarna själva att i gällande eller blivande lags former ordna denna ägoblandning.

Inom Norrbottens läns lappmark förekomma dylika ströängar i samtliga socknar utom Jukkasjärvi (Kiruna stad) och till en omfattning av omkring 300 hektar. Det torde visserligen kunna göras gällande, att omfattningen av sådana ängar även här icke är större, än att det kunde överlämnas åt de enskilda att själva ordna saken. Men om, enligt vad ovan föreslagits, en fortsatt ströängsindragning igångsättes i fråga om ströängar å kronomarker och allmänningssskogar i Norrbottens läns lappmark, torde tillräckliga skäl saknas att icke samtidigt reglera ströängsförhållandena inom enskild mark i samma lappmark. Det är ju vid avvitrningen denna ägoblandning tillskapats och därvid var det en tillfällighet om ströängarna kommo att ligga inom det ena eller andra slaget av skogsmark. En hemmansägare eller nybyggare torde icke böra betagas fördelen av ströängsindragning blott av den anledningen att hans ströängar icke kommit att ligga inom kronomark eller allmänningssskog. Utredningsmannen utgår härvid från att, liksom ovan i kap. VII anförts om ströängar å allmänningssskogarna, ströängar inom enskild fastighets mark innehavas med samma rätt som ströängar å kronomark och att kronan äger att återtaga ängarna. Det kan i detta sammanhang förtjäna antecknas, att de flesta av ifrågavarande ströängar vid den allmänna avvitrningen kommo att ligga inom kronoöverloppsmark, som senare eller vid efteravvitrning tilldelades enskilda nybyggen.

Utredningsmannen föreslår alltså, att den fortsatta ströängsindragningen inom Norrbottens läns lappmark skall avse även ströängar inom enskilda fastigheters områden enligt samma bestämmelser som ovan föreslagits för ängarna å kronomarken och å allmänningssskogarna.

Till enskild fastighet torde i detta sammanhang böra räknas även hem-

man (nybyggen) som ännu icke skatteomförts. Indragning torde vidare böra ske av ängar icke endast inom en fastighets för sig utbrutna område utan även av ängar, som tilläventyrs ligga inom ett för två eller flera fastigheter samfällt område. Något hinder mot indragning jämväl av ströäng, som ligger inom sämjedelningslott, torde icke kunna anses föreligga.

Även de enligt detta förslag indragna ströängarna bliva efter indragningen att anse som kronolägenheter. De böra av kronan överlätas till ägaren eller ägarna av kringliggande område, varvid bör gälla vad ovan i kap. V ovh VII anförts. Sålunda bör i fråga om äng inom för två eller flera fastigheter samfällt område förvärvet ske till samma andelar som köparna äga i det samfällda området. Med försäljning av indragen äng inom ej skatteomfört nybygge torde dock böra anstå till dess skatteomföring skett. Vid sammanföring skulle ängen och hemmanets övriga ägor icke komma att innehavas med samma rätt, vilket vore oformligt. Inom sämjedelningslott belägen indragen äng torde ej heller lämpligen böra försäljas, innan sämjedelningen legaliserats eller ersatts av laga delning.

År	Antal ängar	Antal hektar
1870	100	1000
1880	100	1000
1890	100	1000
1900	100	1000
1910	100	1000
1920	100	1000
1930	100	1000
1940	100	1000
1950	100	1000
1960	100	1000
1970	100	1000
1980	100	1000
1990	100	1000
2000	100	1000

KAPITEL IX

Ströängar som vid tidigare indragningsåtgärder bibehållits till fastigheterna

Såväl 1916 års kungörelse som 1921 års lag syftade, för de områden där författningarna skulle gälla, till en allmän ströängsindragning. Bägge författningarna innehöllo emellertid bestämmelser (1916 års kungörelse: 2 § 1 och 2 mom. samt 12 §; 1921 års lag: 4, 5, 6 och 26 §§), enligt vilka vissa ängar skulle eller efter prövning kunde undantagas från indragning och för framtiden behållas till fastigheterna. Motiven för dessa undantag från huvudregeln lågo främst däri, att odlade ströängar samt mera växtkraftiga ängar, vilka med fördel kunde brukas till innehavarens fastighet, ansågos böra behållas till stöd för jordbruket.

Av utredningen ovan i kap. III om utfallet av ströängsindragningarna framgår, att möjligheterna att bibehålla ströängar kommo att i många fall utnyttjas och detta även i större omfattning än som avsetts. Detta berodde därav att jordägarna vid denna tid ännu voro skeptiska mot den åsyftade nyordningen i fråga om jordbruket och att förrättningsmännen i vissa fall föllo undan för önskemål, som icke bort tillmötesgå. En annan orsak var att, då lämplig odlingsmark saknades, även odugliga ängar måste bibehållas till fastigheterna. Det hände även att, då ett hemman hade stora

	Areal bibehållna ströängar, hektar	Antal registerfastigheter med bibehållna ströängar
<i>Å kronomark</i>		
Västerbottens län, fjällbygden		
Stensele och Tärna socknar	2 015	59
Sorsele socken	907	80
Vilhelmina socken	302	39
Dorotea socken	823	4
Västerbottens län, nedre lappmarken		
Malå socken	620	102
Lycksele socken och stad	611	218
Örträskis socken	31	9
Stensele socken	786	95
Sorsele socken	891	143
Vilhelmina socken och köping	429	81
Dorotea socken	11	7
Åsele socken	308	87
Fredrika socken	360	52

Norrbottes län, i huvudsak nedom odlingsgrän- sen		
Arvidsjaur socken	1 766	} c:a 1 500
Arjeplogs socken	975	
Jokkmokks socken	1 353	
Gällivare socken	5 001	
Jukkasjärvi socken (Kiruna stad)	1 270	
Summa å kronomark	18 459	2476
<i>Å allmänningskogar</i>		
Västerbottens län, fjällbygden		
Dorotea övre allmänningskog	19	2
Vilhelmina övre allmänningskog	172	27
Tärna och Stensele allmänningskog	51	10
Sorsele övre allmänningskog	417	24
Summa å allmänningskogar	659	63
<i>Å samfällda husbehovsskogar</i>		
Västerbottens län, fjällbygden		
Vilhelmina socken	12	4
Tärna socken	131	21
Sorsele socken	3	3
Summa å samfällda husbehovsskogar	146	28
Bibehållna ängar, sammanlagt	19 264	2 500 (c:a)

arealer ströängar, odlingsområdet ansågs skola bli för stort, varför en del av ängarna behölls.

Omfattningen av bibehållna ängar redovisas ovan enligt från överlantmätarna inhämtade uppgifter.

Det är alltså avsevärda arealer ströängsenklaver, mer än 19 000 hektar, som fortfarande höra till hemman och nybyggen inom de delar av de båda lappmarkerna där ströängsindragning gått fram. Omfattningen visas även därav, att ängarna höra till omkring 2 500 registerfastigheter. Av de bibehållna ströängarna ligga 18 459 hektar spridda som enklaver inom kronoparker och kronoöverloppsmarker. Därvid är att märka, att mer än 14 000 hektar sådana ängar ligga nedom odlingsgränsen eller alltså inom kronomarker som i allmänhet kunna vara föremål för intensiv skogsvård.

Enligt inhämtade upplysningar är det endast en obetydlig del av de bibehållna ängarna som var odlad till åker och av den anledningen ej blev indragen. Överhuvud har upplysts, att bruket även av de bibehållna ängarna numera praktiskt taget upphört eller är i utdöende. Med hänvisning härtill har från jordbrukarnas sida i båda länen vid 1947 års möten och senare allmänt framställts det önskemålet, att de verkställda ströängsindragningarna bleve omprövade och reviderade, så att tidigare bibehållna ängar kunde bli indragna till kronan. Vissa uttalanden från 1947 års möten kunna vara värda att direkt citeras. En hemmansägare yttrade: »Då ströängsindragningarna skedde voro de flesta rädda för det nya systemet. De voro

ohågade att lämna ifrån sig ströängarna och försökte finna alla möjliga förevändningar för att få behålla dem. Nu har vi insett att vi handlade dumt, och nu vilja vi nog alla bli av med våra ströängar». En annan hemmansägare gjorde följande uttalande: »Vid den genomförda ströängsindragningen gick det många gånger hett till, då hemmansägarna skulle avstå från sina ströängar. Många spjånade emot med alla medel, och det gick väl att genomdriva att ängar, som rätteligen skulle indragits, kvarlämnades».

Det är emellertid icke endast från jordbrukarnas sida som önskemål framställt om revidering av de tidigare ströängsindragningarna. Vid 1947 års möten erinrade domänverkets tjänstemän, att de behållna ängarna voro till stort besvär och förorsakade avsevärt intrång för skogsvården å kronomarkerna. De ansågo att en ny ströängsindragning var påkallad.

Domänstyrelsen har i en promemoria den 1 april 1955 redogjort för de svårigheter, som de bibehållna ströängarna medföra för skogsvården å kronomarkerna. I promemorian anföres följande.

I många fall är det synnerligen svårt att fastställa ströängarnas läge och gränser på marken. I särskilt hög grad är detta förhållandet då marken är snötäckt. Ströängarnas gränser äro ofta icke varaktigt utmärkta på marken och ha ofta en mängd brytningspunkter. Domänverkets skogskartor upptaga i många fall icke ängarna, då de icke kunnat identifieras på marken vid skogsindelningsförrättningarna. Gränsbestämning och markering av gränserna skulle draga orimligt höga kostnader.

De oklara gränserna föranleda tidsödande undersökningar då skogsvårdsåtgärder skola vidtagas inom områden där ströängar finnas. Ibland måste avverkning underlåtas i närheten av ängarna, då säkerhet icke kunnat erhållas om gränsernas sträckning. Ofta uppstå misstag, som ibland efter tidsödande underhandlingar föranleda inträngsersättningar. I vissa fall har sådan felavverkning lett till att kronan känt sig nödsakad att till överpris inköpa hembjudna ströängar.

Ströängarna hindra i många fall en rationell torrläggning av omkringliggande kronomark. På grund av oklara gränser bli ströängarna ibland utdikade av misstag med ty åtföljande skadeståndskrav eller begäran om inköp till ett högt pris.

Ströängarna ligga som regel utmed terrängens låglinjer. Dessa låglinjer uppsökas även vid skogsvägbyggnad under förutsättning att markförhållandena medgiva detta. Ströängarna komma därför att försvåra framdragande av väg i den ur skogsdrivningssynpunkt lämpligaste sträckningen. Ibland har av misstag väg kommit att byggas över ströäng, vilket medfört, förutom att främmande mark tagits i anspråk, att vattenförhållandena genom vägdikena förändrats så att ströängen förlorat sin karaktär av slätteräng. Därigenom ha stundom uppkommit skadeståndskrav mot kronan.

Bevakning av kronans mark försvåras i alla avseenden genom förefintligheten av ströängar men i synnerhet med avseende på bevakning ur jakt- eller fiske-synpunkt. På sina håll utnyttjas ströängarna t. o. m. för älgjakt. Ströängarna innebära utan tvivel en lockelse till tjuvjakt och tjuvfiske på kronans mark.

Den rätt för ströängsägarna att erhålla virke till hägnader, lador och hässjor är arbets- och kostnadskrävande för förvaltningen.

Ströängarna utgöra moment till irritation mellan domänverkets förvaltningspersonal och ströängsägarna. Irritationsanledningarna äro främst föranledda av

ströängarnas oklara gränser. Sålunda händer det t. ex. att felstämplingar ske och därigenom felavverkningar, att avverkningslag vintertid hugga torrfuror till kojved på ströängar och att torplägenheter utstakas så att de felaktigt komma att innehålla ströängar. Även andra tidigare omnämnda förhållanden förorsaka irritation.

Allmäningsstyrelserna ha beträffande de bibehållna ströängarnas inverkan på möjligheterna till rationell skogsvård gjort liknande påpekanden som domänstyrelsen framfört i ovan återgivna promemoria.

Länsstyrelsen i Västerbottens län och domänverket ha genom köp från hemmansägare under årens lopp för kronans räkning förvärvat ett mindre antal bibehållna ströängar. Länsstyrelsens förvärv ha skett med anlitan av lappfondens medel och ansetts påkallade för skyddandet av renskötseln. Domänverkets förvärv ha, enligt vad som upplysts, i allmänhet framtvingsats därav att, som en följd av ängarnas otydliga gränser, kronan av misstag kommit att låta en avverkning, en dikning eller väganläggning beröra en bibehållen ströäng. En undersökning visar, att såväl köpeskillingarna som omkostnaderna för avstyckning, frigörandet av de köpta områdena från in-teckningar samt sammanläggning varit betydande i förhållandet till det reella markvärdet av ängarna.

Slutligen har för utredningsmannen framhållits, att då till de bibehållna spridda ströängsenklaverna kunde höra rätt till jakt och fiske, svårigheter uppstått för en rationell jakt- och fiskevård å kringliggande marker och vatten.

Vad som enligt ovanstående förekommit och särskilt vad domänstyrelsen anfört torde visa, att ett uppenbart och för skogsvården tvingande behov föreligger av en reglering av den ägoblandning, som bevarats därigenom att vid de tidigare ströängsindragningarna ängar i så stor omfattning bibehållits till fastigheterna.

Vid förarbetena till 1921 års lag anförde kolonisationskommittén (s. 91) i fråga om en framtida indragning av de bibehållna ängarna följande. Enligt de föreslagna bestämmelserna komme åtskilliga ströängar att undantagas från indragning. Det kunde därjämte inträffa att ströängar måste bibehållas på grund av att odlings- eller reservområde sänkades. Det kunde sättas i fråga, huruvida icke sådana ängar längre fram skulle kunna underkastas det slags indragning, som förslaget avsåg. Man kunde helt visst tänka sig fall, där det i framtiden kunde visa sig synnerligen angeläget för kronan att för kolonisation eller annat ändamål komma i besittning av en eller annan dylik lägenhet. Kommittén hade emellertid ansett det icke skäligt kunna stadgas, att fastighetsägare, sedan den prövning av ströängsfrågan, som i förslaget avsågs, ägt rum, skulle hava att finna sig i en indragning enligt förslaget bestämmelser. Kommittén hölle före att, i fall då ett behov av dylik lägenhets förvärvande gjorde sig gällande, kronan

borde vara hänvisad till den utväg, som stode till buds genom ett i vanlig ordning tillkommet ägoutbyte eller, då sådant ej kunde åvägabringas, till expropriation.

Det var på kommitténs ovan återgivna motivering som bestämmelsen i 51 § 1921 års lag grundades, vilken bestämmelse innebär att en bibehållen ströäng blev i allo likställd med annan fastigheten tillhörig mark. Detsamma torde enligt utredningen i kap. IV i allt väsentligt gälla för ströäng som enligt 1916 års kungörelse bibehållits.

Kolonisationskommittén tänkte sig tydligen, att behov skulle kunna uppkomma för kronan att främst för kolonisationsändamål förvärva en och annan bibehållen ströäng. Utvecklingen har emellertid medfört, att förvärv för dylikt ändamål icke äro aktuella men att däremot för befordrandet av skogsvårdens intressen en allmän reglering är i hög grad påkallad. Det torde därvid icke vara möjligt att utan vidare tillämpa samma metod, som kom till användning vid de företagna indragningarna eller som i kap. VI föreslagits för ströängarna ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. De bibehållna ängarna ha förlorat den karaktär av ströängar de hade efter avvitrningen. Någon skillnad i fastighetsrättsligt avseende föreligger icke mellan dessa ängar och fastigheternas övriga ägor. Kronan har — med undantag för det fåtal ängar för vilka bestämmelserna i 2 § 3 mom. 1916 års kungörelse kunna gälla — icke någon från avvitrningen eller ströängsindragningarna härledd rätt att återtaga ängarna.

Med nuvarande lagbestämmelser lära ej andra möjligheter för ängarnas överförande till omgivande skogsfastigheter föreligga än de som bjudas genom köp, ägoutbyte enligt gällande jorddelningslag eller, enligt vad kolonisationskommittén antydde, expropriation.

Det torde kunna antagas, att överenskommelser om köp icke kunna komma till stånd i annat än mycket enstaka fall och att ett mera allmänt överförande av ängarna till kringliggande skogsmarksfastigheter icke därigenom kan åstadkommas ens på mycket lång sikt. Genomförandet av fastighetsbildningen för varje fastighets ströängar genom avstyckning, inteckningsförhållandenas ordnande samt sammanläggning skulle vidare bliva förenat med mycket arbete och stora kostnader. Nu gällande ägoutbytesinstitut är av de skäl, som ovan i annat sammanhang anförts, ej tillämpligt eller tillräckligt. Användningen därav skulle i vart fall bliva omständlig och kostsam. De i expropriationslagen redovisade expropriationsändamål, som kunna tänkas åberopas i förevarande fråga, torde vara de i lagens 1 § första stycke under 9 och 14 angivna. Det senare avser tillgodoseendet av fjällrenskötselns behov. Då ströängsbruket numera är nära nog utdött och jämväl av andra skäl torde detta ändamål icke kunna åberopas annat än för enstaka ängar. Ändamålet under 9 avser åstadkommandet på det allmännas bekostnad av skogsåterväxt å skogsmark, som genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagts. Ströängarnas förvärvande för skogsägaren är

visserligen av stor betydelse för möjligheten att driva en rationell skogs-vård, men det torde icke kunna göras gällande att ängarna genom kalhuggning eller på annat sätt blivit ödelagda. Expropriationsändamålet i fråga synes därför ej tillämpligt. Det torde ock vara varken lyckligt eller lämpligt för förhållandet mellan kronan och jordägarna att införa möjlighet för den förra till dylik tvångsinlösen. Därtill kommer att, även om särbestämmelser i flera avseenden infördes, användandet av expropriationsinstitutet måste bli både kostsamt och omständligt.

Efter ovan redovisade övertväganden återgår utredningsmannen till det av jordägarna och även domäntjänstemän ifrågasatta sättet för frågans lösning. Som ovan antecknats har vid möten i orterna föreslagits, att lösningen skulle sökas i en revidering av de verkställda indragningsförrättningar, varvid de från indragning undantagna ängarna skulle, mot vederlag enligt tidigare använda system, återtagas av kronan. Sakligt sett är givetvis ett dylikt förslag väl förståeligt. De bibehållna ängarna äro numera som slåttermark till största delen av samma slag som de indragna eller de vilka i kap. VI, VII och VIII föreslagits skola indragas. Jordägarna mena, att deras i viss mån av myndigheterna understödda kortsynthet, som medförde att ängar i så stor utsträckning blevo bibehållna, icke bör hindra dem från att vid avståendet till kronan nu erhålla liknande vederlag som tidigare.

Den främsta invändningen mot frågans lösning på angivna sätt ligger däri, att kronans tidigare rätt att återtaga ströängar upphört att gälla i fråga om de vid ströängsindragningarna bibehållna ängarna.

Utredningsmannen har emellertid funnit sig böra stanna vid ett förslag innebärande att bibehållen ströäng, om ägaren till densamma icke bestrider åtgärden, må kunna återtagas av kronan mot vederlag enligt samma princip och i samma ordning som i kap. VI förutsatts för den fortsatta ströängsindragningen. Ängarna skulle alltså med ägarens medgivande betraktas som återförda i det rättsläge, de hade före indragningen. Visserligen skulle därigenom en allmän indragning icke kunna åstadkommas. Men med tanke på den i förhållande till det verkliga avkastningsvärdet för jordägarna fördelaktiga ersättning som nu föreslås och ängsägarnas önskemål att bli av med även dessa ängar, bör dock kunna väntas, att ängsägarna i stor utsträckning komma att vilja begagna sig av ett sådant erbjudande. Då indragningen ej skulle ske mot bestridande av fastighetsägaren innebär förslaget vidare att, om ägaren anser sig fortfarande för sitt jordbruks bestånd behöva sina ängar eller viss äng, indragning ej kommer i fråga. Detsamma skulle gälla, om ägaren av andra skäl anser sin äng med vad därtill hör mera värd än vad som motsvarar ersättning enligt de angivna normerna. Om man räknar med den tid, som kan åtgå för en kronans tjänsteman att åstadkomma köp av en bibehållen äng, samt kostnaderna för avstyckning, in-teckningars ordnande och sammanläggning, torde det

nu förordade systemet för kronan ställa sig mera fördelaktigt än ett återförvärvande genom köp.

Kronans intresse att återfå de bibehållna ängarna beror främst av hänsynen till skogsvården å kronans marker. Indragningen torde därför i varje särskilt fall böra göras beroende av den fastighetsförvaltande myndighetens önskan att komma i besittning av ängen för sammanföring med kringliggande kronomark. Av domänstyrelsens tidigare i detta kapitel åberopade promemoria framgår emellertid, att det för skogsvården föreligger ett starkt omvittnat behov av att dessa ängar förenas med kringliggande kronomark. Man torde därför kunna antaga, att från kronans sida yrkande om indragning kommer att avse så gott som samtliga bibehållna ängar, i vart fall nedom skogsodlingsgränsen. För lappväsendet kan det uppenbarligen endast vara till fördel, att så stor del av de bibehållna ängarna som möjligt kommer i kronans hand.

Å de bibehållna ängarna kan i vissa fall finnas uppvuxen skog, särskilt å grunda myrar liggande å moränbotten. Ströängsägaren torde icke kunna fränkännas särskild ersättning för densamma.

Såsom ovan i kap. IV anförts kan till bibehållen ströäng höra vattenområde. Ströängsägare ha anmält, att de borde ha ersättning jämväl för vattenområdet särskilt med hänsyn till det fiske, som däri kan utövas. Utredningsmannen har för sin del icke funnit sig böra föreslå en möjlighet till dylik särskild ersättning. Till en början skulle, särskilt för ängarna i Norrbottens läns lappmark och nedre delen av Västerbottens läns lappmark, i varje enskilt fall erfordras ett på tolkning av avvitringshandlingarna grundat avgörande, huruvida enligt desamma och gällande tillämplad rätt vattnet utanför ängen hör till ängen eller måste anses vid avvitringen vara disponerat på annat sätt. Frågan skulle ofta bli tvistig. Därtill kommer att den ersättning, som enligt de i VI och X kapitlen föreslagna reglerna erbjudes ströängarna, är så pass fördelaktig, att densamma i regel kan anses innebära ersättning jämväl för eventuell vattenrätt. Det är att märka att, om ägouthbyte enligt jorddelningslagens regler skulle ske, ersättningen för marken skulle erhållas efter för ströängsägaren mindre fördelaktiga grunder. Slutligen skall indragningen av bibehållna ängar icke ske tvångsvis. Det står alltså varje ströängsägare fritt att, om han anser att rätt till vattenområde följer med ängen och han finner denna rätt eller annan rätt som följer ängen ha särskilt stort värde, bestrida att indragning sker, men däremot också avstå från den erbjudna möjligheten att mot avståendet av ängar med obetydligt eller intet avkastningsvärde erhålla sådant bidrag för fastighetens förbättring som indragningen medför.

Det ojämförligt största antalet bibehållna ängar ligger inom kronans marker. Inom sagda marker finnas 18 459 hektar dylika ängar, därav i Västerbottens läns lappmark 8 094 hektar och i Norrbottens läns lappmark 10 365 hektar. Dylika ängar förekomma jämväl inom allmänningsskogar

och samfällda husbehovsskogar i Västerbottens läns lappmark men endast till den jämförelsevis ringa arealen av 805 hektar. Utredningsmannen anser, att det ovan föreslagna sättet för återtagande av bibehållna ängar bör gälla endast dylika ängar å kronans marker. Skulle förslaget tillämpas jämväl å ängar inom allmänningsskogarna och de samfällda husbehovsskogarna, komme ytterligare kronan tillhöriga enklaver att tillskapas inom enskild mark med därav följande komplikationer. Det tyngst vägande motivet för en indragning av de bibehållna ängarna ligger för övrigt i kronans intresse för vården av dess egna skogar. Allmäningsdelägarna och ägarna av de samfällda husbehovsskogarna böra vara hänvisade till att genom köp från de enskilda ströängsägarna förvärva dessa ängar eller att genom åtgärder enligt gällande eller blivande lagstiftning om fastighetsbildning få desamma överförda till sina skogskomplex.

Metoden vid bestämmandet av ersättning i pengar för ströängar vid fortsatt indragning

Enligt 1921 års system undgick man att bestämma värdet av de indragna ängarna i pengar för arealenhet eller för viss myckenhet avkastning i hö. Man utsåg i stället för varje fastighet ett område, som i odlat skick skulle avkasta samma hömängd som de av fastigheten avstådda ängarna. Det blev kostnaden för denna uppodling, som kom att utgöra lösensumman för de avstådda ängarna. Därest vederlaget nu skall, såsom i kap. VI föreslagits, utgå i bekostande av skilda slag av förbättringsåtgärder, måste de avstådda ströängsrätterna på något sätt åsättas värde i pengar, så att man för varje fastighet kan fastställa det belopp ägaren har att fordra av staten och utfå i form av ersättning för av honom verkställda förbättringsåtgärder å fastigheten.

Det kan, innan vidare överväganden ske, vara av intresse att söka få fram en uppfattning om ängarnas beskaffenhet och särskilt deras fördelning mellan olika godhetsklasser. Vid skattläggningen och även avvitrningen uppskattades åker och äng efter den höavkastning, som ägora kunde anses i medeltal årligen giva. De indelades därvid i godhetsklasser, varjämte avkastningen från varje äga bestämdes i hela eller delar av lass hö om viss vikt. Till första och andra klasserna skulle räknas ägor med gott hårdvalls-hö resp. mindre gott sådant och rödningshö; till tredje klassen: ägor med grövre och finare starrgräs samt hö av bättre myrar, som med fördel kunde avbärgas varje år; samt till fjärde klassen: sämre myrar som för gräsväxtens bibehållande ej borde årligen avbärgas. En av kolonisationskommittén gjord sammanställning (s. 103—105) visar, att av den totala arealen ströängar (cirka 70 000 hektar) i Norrbottens läns lappmark vid avvitrningen 0,25 % hänfördes till första och andra klasserna, 27 % till tredje klassen och 72,75 % till fjärde klassen. Nära nog samma procenttal erhållas, om man räknar med ströängarna endast å kronomark. Uppgifterna för Västerbottens län visa ännu högre procenttal för ängar i fjärde klassen. Ur kommitténs sammanställning kan vidare uträknas, att vid avvitrningen medelavkastningen (kvoten mellan sammanlagd avkastning och sammanlagd areal) för samtliga ströängar i Norrbottens läns lappmark då uppskattades till för ängarna i första och andra klasserna 515 kilogram, för ängarna i tredje klassen 150 kilogram och för ängarna i fjärde klassen 68 kilogram, allt hö för hektar. Uträkning för ängar å endast kronomarken

lämnar samma siffror. Nedan redovisade stickprovsundersökning av den uppskattning, som skedde vid den enligt 1921 års lag verkställda ströängsindragningen i huvudsak nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark, bestyrker ovan ur avvittringen beräknade uppgifter om fördelningen mellan bättre och sämre ängar. Enligt denna undersökning, som avsett den vid varje förrättning dvs. de från varje fastighet indragna ströängarna som en enhet, uppskattades endast vid 8,0 % av förrättningarnas antal avkastningen från fastighetens indragna ängsareal till över 600 kilogram för hektar. För 14,8 % var på samma sätt avkastningen mellan 400—600 kilogram för hektar. För 34,6 % var avkastningen mellan 200—400 kilogram för hektar. Slutligen förekom vid 42,6 % av förrättningarnas antal en för fastighetens indragna ängsareal uppskattad avkastning under 200 kilogram för hektar. Av undersökningen framgår vidare att endast 1,8 % av de indragna ängarnas sammanlagda areal uppskattades till en avkastning över 600 kilogram hö för hektar och 7,5 % till en avkastning av 400—600 kilogram för hektar, under det att 25,3 % skattades till 200—400 kilogram för hektar samt slutligen 65,4 % av arealen till en avkastning under 200 kilogram för hektar. De angivna siffrorna äro hämtade från resultatet av indragningen enligt 1921 års lag i huvudsak nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. Det torde dock icke finnas anledning antaga, att fördelningen mellan sämre och bättre ängar där skulle vara i stort sett annorlunda än ovan odlingsgränsen.

Även om den vid avvittringen gjorda uppskattningen, enligt vad nedan visas, befunnits ojämn och mindre tillförlitlig i fråga om avkastningen i kilogram hö, så torde dock den därvid gjorda indelningen i klasser få anses fortfarande vara i huvudsak giltig. Beträffande de från ströängsindragningen hämtade siffrorna kan visserligen erinras, att de bästa ängarna därvid icke uppskattades och indrogos. Denna omständighet förrycker dock icke den slutsatsen av de båda undersökningarna, att den ojämförligt största delen av den ströängsareal, varom nu enligt vad som föreslagits i kap. VI, VII och VIII blir fråga, utgöres av myrängar, vilka om de ännu brukas icke kunna avbärgas mer än vart annat eller tredje år och i vart fall giva en låg avkastning. Då numera ströängsbruket i stor utsträckning nedlagts, ha de övergivna ängarna, särskilt om marken icke är alltför näringsfattig, givetvis ofta vuxit igen med buskar, mossor och ris, vilket ytterligare försämrat deras värde som slåtter. Detta utesluter icke, att det jämväl fortfarande finnes goda ängar, men arealen av dessa är påtagligen synnerligen obetydlig i förhållande till totalarealen. Vad angår de för fastigheterna bibehållna ängarna (kap. IX) torde fördelningen vara något annorlunda och procenttalet bättre ängar högre. De äro dock icke bättre än att bruket även av dem i stor utsträckning upphört.

Det kunde måhända anses, att man nu, för att förenkla arbetet vid den fortsatta ströängsindragningen, kunde direkt använda och grunda ersätt-

ningen på de vid avvitrningen gjorda uppskattningarna av höavkastningen från varje äng. Detta skedde vid tilläggsavvitrningen enligt 1916 års kungörelse. Därvid ansågs nämligen en omvärdering av ängarna kunna undvikas, enär avvitrningsuppskattningen var skedd helt nyligen och visat sig i det hela tillförlitlig. Redan vid tillkomsten av 1921 års lag befanns emellertid ett så enkelt tillvägagångssätt ej möjligt. Kolonisationskommittén anförde, s. 75—76, härom:

I de trakter, varom nu är fråga, har däremot i allmänhet en längre tid förflutit, sedan uppskattningen ägde rum. Att lägga denna uppskattning till grund för bestämmande av vederlag för ströängar torde under sådana förhållanden icke vara tillrådligt. Genom arbete, som nedlagts å ängarna, kan deras avkastning under tiden hava i avsevärd grad förbättrats, medan å andra sidan, om innehavarna försummat skörda ängarna, dessa blivit överväxta med mossor, buskar och ris, så att de numera knappast lämna någon grässkörd. Härtill kommer, att uppskattningen vid de äldre avvitrningarna icke alltid blivit gjord med den noggrannhet, som varit önskvärd. Man lär på åtskilliga håll hava för nedbringande av skattetalen eftersträvat att få avkastningen uppskattad så lågt som möjligt.

Lagen av 1921 intog också den ställningen, att ängarna skulle göras till föremål för en ny uppskattning. Därvid skulle dock uppskattningen vid avvitrningen tjäna till ledning men avvikelser därifrån äga rum i den mån sådant föranleddes av innehållet i skifteshandlingar, kreatursantalet vid gården eller andra omständigheter. Den nya uppskattningen skulle vidare avse höavkastningen från ängarna i deras vid indragningen befintliga skick. Härom hade kommittén (s. 76) anført följande: Ängarna hade tillagts fastigheterna i syfte att den naturliga avkastningen skulle komma dem tillgodo, och vid avvitrningsuppskattningen hade ängarna värderats efter den avkastning, de i naturligt skick lämnade, en uppskattning som ock legat till grund för den i samband med avvitrningen verkställda skattläggningen. Ströängsinnehavarna torde alltså, ansåg kommittén, icke kunna rimligen göra anspråk på annat än att ängarna uppskattades efter det skick vari de befunde sig. Kommittén erinrade slutligen, att ströängsinnehavarnas skäliga anspråk syntes tillgodosedda därigenom, att de finge tillgodoräkna sig den ökade möjlighet till avkastning, som före indragningen kunde ha vunnits genom odlings- eller röjningsarbete eller översilningsanordningar.

Enligt vad som kunnat inhämtas lär man även vid arbetet med indragningen enligt 1921 års lag ha funnit, att avkastningssiffrorna vid avvitrningen icke utan vidare kunde följas. Till grund för den nya uppskattningen, som därför i regel gjordes, förekommo vid de första förrättningarna besiktningar å marken i relativt stor utsträckning för att ströängsnämnden skulle förvärva en erforderlig allmän kännedom om ängarna. Sedan sådan vunnits, synes man i regel ansett sig kunna fastställa höavkastningen med ledning av avvitrningens uppgifter, traktvis procentuellt höjda eller sänkta, samt de upplysningar som ströängsinnehavarna lämnade vid sammanträden byvis och som jämfördes och kontrollerades med varandra, varvid be-

siktningar gjordes endast i tvistiga fall. En stickprovsundersökning av akterna till förrätningarna enligt 1921 års lag visar, att de därvid bestämda avkastningsciffrorna för hektar i regel äro för de särskilda ströängarna andra, i de flesta fallen avsevärt högre, än avvitringsens uppgifter. Arealerna för ängarna äro också i många fall andra vid ströängsindragningen än vid avvitringen, beroende av de ändringar av ängarnas läge och omfattning, som tillkommit genom laga skiftena. Någon enhetlig proportion mellan avvitringsens och ströängsindragningens avkastningsuppgifter har icke kunnat spåras.

De av kolonisationskommittén anförda skälen för att värdesättningen måste hänföras till ängarnas vid indragningen befintliga skick ha givetvis, sedan ströängsbruket numera i så stor utsträckning nedlagts, större tyngd nu än vid tillkomsten av 1921 års lag. Enligt utredningsmannens mening bör samma regel gälla nu.

På grund av vad sålunda utretts och anförts torde avvitringsens uppskattningar av höavkastningen uppenbarligen nu icke kunna komma till direkt användning.

En utväg kunde tänkas vara, att man direkt följde 1921 års metod över kostnader för nyodling. Vid de blivande indragningsförrätningarna skulle då först varje ströängs avkastning uppskattas. Om man på detta sätt finge fram avkastningsciffror i kilogram hö, återstode frågan hur dessa skulle, med vidhållande av vägen över nyodlingskostnader, förvandlas till en ersättning uttryckt i pengar. Det skulle nu icke bli fråga om uttagande av bestämda odlingsområden. Man nödgades räkna med fingerade sådana. Till en början måste, liksom i 1921 års lag, siffror fastställas för den myckenhet hö som odlad jord i allmänhet i orten kunde anses årligen lämna för hektar. Vidare bleve nödigt att fastställa den kostnad som nyodling i orten jämte första gödslingen skulle, utan hänvisning till visst odlingsområde, i allmänhet draga för hektar. Givetvis skulle man på detta sätt kunna räkna fram ett vederlag i kronor för avstådda ängar. Utredningsmannen anser dock, att en sådan metod, som skulle bygga på imaginära kostnader och bli synnerligen omständlig, icke kan vara att förorda. I och med att den äldre ströängsindragningens regel om vederlagets användning enbart till nyodling av visst bestämt område övergives, torde omgången över uppskattade nyodlingskostnader icke lämpligen kunna användas. En annan metod måste eftersökas.

Innan ett förslag till metod ytterligare diskuteras bör följande beaktas. Ängarnas omfattande arealer (omkring 32.000 hektar skulle enligt utredningsmannens förslag komma att värderas för indragning), deras spridning i skogarna och de stora avstånden samt svårigheterna även för innehavarna att å marken lokalisera nedlagda ängar skulle medföra, att tidsförlusterna för såväl förrättningsmännen som ströängsinnehavarna själva och därigenom kostnaderna för besiktningar komme att i de allra flesta fallen stå i

uppenbart orimligt förhållande till ängarnas nuvarande verkliga avkastnings- eller jordbruksvärde. Vad sålunda framhållits leder till, att man nu ofrånkomligt måste söka sig till en metod innebärande en bestämning av ersättningen med minsta möjliga synegång å marken och förrättningsarbete i övrigt. Metoden måste göras i viss mån schematisk. Även om den därvid icke kan åstadkomma rättvisa in i minsta detalj, bör den likväl vara sådan, att den medför ett både för staten och ströängsinnehavarna på det hela, efter de grunder som förordats i kap. VI, skäligen resultat. Här må erinras, att även 1921 års metod innebar en schematisering. Någon hänsyn togs icke till att hemforslingskostnaderna för höet kunde avsevärt variera för skilda fastigheter eller att höet från skilda ströängar kunde vara av bättre eller sämre fodervärde. Vidare kom vid tillämpningen av 1921 års metod ersättningen i penningar att variera för skilda fastigheter icke endast med hänsyn till storleken av ängarnas avkastning utan också i och med skillnader i odlingskostnader och de nyodlade områdenas beräknade blivande avkastning.

Tanken lockas först in på frågan, om en schematisering är möjlig ända därhän, att vederlaget vid den fortsatta ströängsindragningen kunde bestämmas till ett för alla ängar gemensamt enhetsbelopp för hektar. I sådant fall kunde beloppet grundas på en storleksordning, som framkommer om den sammanlagda odlingsersättningen vid de enligt 1921 års lag verkställda indragningarna divideras med summan av de indragna ströängarnas arealer. Huruvida ett på detta sätt erhållet belopp borde, med hänsyn till ängarnas numera försämrade beskaffenhet och ändrat penningvärde eller andra omständigheter, justeras åt ena eller andra hållet, kan i detta sammanhang lämnas därhän. Ett dylikt hektarpris skulle givetvis för de ojämförligt flesta ängarna medföra en ersättning vilken, liksom vederlaget enligt 1921 års lag, betydligt översteg det verkliga avkastningsvärdet. Emellertid torde man icke kunna räkna med, att ett så schematiserat förfarande skulle mötas med förståelse av ströängsinnehavarna, särskilt i de trakter där ströängsbruk ännu förekommer och förbättringsarbeten skett å vissa ängar. För övrigt föreligger och har alltid förelegat väsentliga variationer i ängarnas avkastning för arealenhet. En större myr, som i sin helhet vid avvittningen hänförts till ängsmark, ehuru gräsväxt och slätter å ängen förekommit eller förekommer endast fläckvis, kan sammanlagt avkasta mindre hö än en till arealen många gånger mindre bäckäng. Ett användande av ett gemensamt enhetspris för hektar torde ej heller vara förmånligt för kronan. Tanken på ett enda hektarpris att gälla samtliga ströängar torde med hänsyn till det anförda böra övergivas. Vad sålunda anförts gäller i lika mån en schematisering på det sätt, att man skulle fastslå en viss genomsnittsavkastning för hektar och ett bestämt pris per kilogram hö för samtliga ströängar.

Utredningsmannen har vid fortsatt övervägande för sin del funnit, att

den enklaste lösningen ligger i att bibehålla tanken på ett hektarpris men att därvid i skälig utsträckning införa en differentiering med hänsyn till ängarnas avkastningsförmåga. Utredningsmannen föreslår följande. Sedan avgjorts vilka till en fastighet hörande ängar som skola indragas, skola förrättningsmännen, med beaktande av den avkastning, uttryckt i kilogram hö för hektar, som ängarna i befintligt skick i medeltal årligen kunna anses lämna, fördela ängarna i ett antal grupper, förslagsvis fyra eller fem. Till grupp A skulle då hänföras ängar med en årlig medelavkastning under 200 kilogram för hektar; till grupp B ängar med en årlig medelavkastning mellan 200 och 399 kilogram för hektar; till grupp C ängar med en årlig medelavkastning mellan 400—599 kilogram för hektar; och till grupp D ängar avkastande mellan i medeltal årligen 600—799 kilogram för hektar. Det fåtal ängar som skulle befinnas kunna avkasta 800 kilogram för hektar och däröver föras för sig i en särskild grupp E.

En dylik klassificering av ängarna torde vara tillräcklig för att, med ett för varje grupp fastställt hektarvärde, tidigare anförda nackdelar med ett enda enhetspris skola anses övervunna. Betydelsefullt för förrättningskostnadernas nedbringande är, att den avsedda grupperingen måste kunna ske utan besiktning annat än i rena undantagsfall. Det kommer ju att gälla icke ett fastslående av varje ängs absoluta avkastning utan endast en klassificering av ängen till någon av de fyra eller fem grupperna. Erforderlig grund för ett sådant bedömande torde kunna erhållas på flera sätt eller från avvitringsens klassindelning; beskrivningen och graderingen vid skiftesförrättningarna, varvid ängarna i fråga om avkastningen satts i förhållande till varandra; ängarnas lägen i terrängen; ströängsinnehavarnas vid allmänna sammanträden lämnade uppgifter samt förrättningsmännens tidigare vunna samt vid behov genom besiktningar vid arbetenas påbörjande ökade kännedom om ströängsförhållandena. Ängarna uppföras i grupperna med sina arealer enligt skifteshandlingarna eller, där sådana icke finnas, avvitringsakterna.

Enligt ovan lämnade uppgifter om den vid avvitringen skedda klassindelningen och den vid indragningsförrättningarna enligt 1921 års lag skedda uppskattningen kan, särskilt som övergivna ängar ytterligare försämrats, räknas med, att den större delen eller 70—80 procent av arealen för de nu till indragning enligt kap. VI, VII och VIII föreslagna ängarna kommer att höra till grupperna A och B och att till gruppen D komma att höra endast ett par procent av totalarealen. Ängar som kunna ha en höavkastning om mera än 800 kilogram för hektar torde vara än mer sällsynta. Ängar som avses i kap. IX eller alltså de till fastigheterna tidigare bibehållna ängarna torde emellertid i något mindre omfattning än ovan angivits höra till grupperna A och B.

Utredningsmannen föreslår vidare, att för var och en av de föreslagna grupperna A—D ur resultaten av indragningarna enligt 1921 års lag på

statistisk väg beräknas ett värde för hektar, utgörande den ersättning som vid indragningarna enligt sagda lag i medeltal utgått för ängar med den avkastning gruppen omfattar. Det kunde övervägas om man, i stället för ett bestämt hektarvärde för varje grupp, skulle beräkna ett högsta och lägsta (för gruppen A endast ett högsta) tal som hektarvärde för gruppen, mellan vilka intervaller ersättningen, med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet, skulle fastställas. Avgörande skulle då vara, om vid grupperingen förrättningsmännen funnit de till en grupp förda ängarna i större eller mindre omfattning höra till det högre eller lägre skiktet inom gruppens intervaller. Det har dock syntts utredningsmannen lämpligast att, för ernåendet av önskad schematisering och enkelhet i förfarandet, ett enda bestämt värde bör fastställas för varje grupp. Uppdelningen av ängarna i fem grupper torde få anses innebära möjlighet för tillräcklig hänsyn till skillnaderna i avkastningsförmåga. Med hänsyn till det ringa antal ängar som vid indragningen enligt 1921 års lag befunnos avkasta mer än 800 kilogram för hektar, kan något på statistisk väg beräknat värdetal för dessa ängar ej erhållas. Värdet torde få i dylika undantagsfall bestämmas i förhållande till det tal som kan fastställas för gruppen D. För övrigt torde ängar, som skulle föras under gruppen E, i regel vara sådana som ägaren vill behålla och som böra undantagas från indragning.

Inom de fem socknar i Norrbottens läns lappmark, där ströängsindragning enligt 1921 års lag företogs, verkställdes sammanlagt 2 184 förrättningar, envar avseende en fastighet. Bland dessa ha slumpmässigt och med nära lika procentuell del av förrättningsakterna i varje socken, uttagits 438 akter eller alltså 20 % av akterna. Dessa uttagna förrättningsakter avse alltså 20 % av de fastigheter, från vilka ströängar tidigare indragits, och ha befunnits sammanlagt gälla 8 827 hektar indragna ströängar (därav 8 118 hektar ängsmark och återstoden därinom liggande avrösningsjord och impediment) eller, då den totalt indragna arealen är 38 955 hektar, 22,7 % av denna areal. Med hänsyn till vanskligheten att nu överhuvud bestämma sådana värden, varom här är fråga, har materialet syntts tillräckligt representativt för det ändamål som avses.

Av materialet gälla 419 förrättningsakter fastigheter, där medelavkastningen för hektar indragen ströäng beräknats till lägre än 800 kilogram för hektar. Arealen ängar uppgick för dessa fastigheter till 8 047 hektar. Detta motsvarar 96 % av antalet förrättningsakter, ur vilka uppgifter hämtats, och 99 % av arealen ströängar till berörda fastigheter. Enligt det uttagna stickprovet hade alltså en mycket liten del av fastigheterna ströängar med en medelavkastning för hektar om 800 kilogram eller däröver. Materialet för dessa fåtaliga fastigheter har, såsom redan ovan antytts, icke gjorts eller kunnat göras till föremål för någon statistisk bearbetning.

Vid bearbetningen har materialet från de 419 förrättningsakterna, gällande alltså fastigheter med en medelavkastning för hektar ströäng om

lägre än 800 kilogram, fördelats på de ovan angivna grupperna A, B, C och D. Resultatet av bearbetningen, som verkstälts inom lantbruksstyrelsens planläggningsbyrå, statistiska sektionen, framgår av följande tabell.

Odlingsersättning, kronor för hektar ströäng	Avkastning i kilogram hö för hektar ströäng							
	under 200		200—399		400—599		600—799	
	Antal fastig- heter	Areal äng, hektar	Antal fastig- heter	Areal äng, hektar	Antal fastig- heter	Areal äng, hektar	Antal fastig- heter	Areal äng, hektar
0—25	10	898,16	—	—	—	—	—	—
25—50	63	2187,68	—	—	—	—	—	—
50—75	69	1485,02	10	195,27	—	—	—	—
75—100	37	684,22	33	611,53	—	—	—	—
100—125	8	48,37	45	616,90	1	25,32	—	—
125—150	—	—	25	268,85	7	118,22	—	—
150—175	—	—	23	229,24	12	192,21	—	—
175—200	—	—	11	111,70	8	70,66	—	—
200—225	—	—	3	18,44	10	72,97	1	6,51
225—250	—	—	—	—	9	40,09	2	17,28
250—275	—	—	1	4,26	7	17,18	2	25,02
275—300	—	—	—	—	6	56,98	3	14,70
300—325	—	—	—	—	1	2,76	1	1,27
325—350	—	—	—	—	1	3,21	1	3,41
350—375	—	—	—	—	—	—	3	8,67
375—400	—	—	—	—	2	2,55	2	3,90
400—425	—	—	—	—	—	—	1	3,78
425—450	—	—	—	—	—	—	—	—
450—475	—	—	—	—	—	—	1	0,78
Summa	187	5303,45	151	2056,19	64	602,15	17	85,32
Vägt medeltal	48: 51 kr/ha		115: 01 kr/ha		187: 85 kr/ha		289: 69 kr/ha	

I tabellen har för varje avkastningsgrupp antalet förrättningar eller fastigheter och berörda arealer äng fördelats efter den odlingsersättning i kronor för hektar avstådd ströäng som utgått till innehavarna. I vägda medeltal utgjorde, enligt vad tabellen visar, ersättningen för hektar avstådd ströäng vid indragningen enligt 1921 års lag för de fyra grupperna:

Grupp	Avkastning i kilo- gram för hektar	Ersättning för hektar, kronor
A	under 200	49
B	200 — 399	115
C	400 — 599	188
D	600 — 799	290

Detta resultat må kompletteras med den uppgiften, att av den i undersökningen ingående ströängsarealen faller under grupp A, 65,4 % — därav 20,1 % med en avkastning mindre än 100 kilogram för hektar och 45,3 % med en avkastning mellan 100 och 200 kilogram för hektar —, grupp B, 25,3 %, grupp C, 7,5 %, och under grupp D, 1 %. Arealen ängar med högre avkastning än 800 kilogram för hektar omfattade 0,8 % av den undersökta.

Sålunda funna hektarvärden motsvara de vid ströängsindragningen bestämda odlingskostnaderna för ersättningsmarken. I realiteten framstå de emellertid som de lösensummor kronan utgivit för att återfå ängarna. De torde om, som föreslagits i kap. VI, de nuvarande ströängsinnehavarna skola få liknande ersättning som gällde för de av 1921 års lag berörda ströängsinnehavarna, vara lämpade att komma till användning för bestämmandet av ersättningen vid den fortsatta indragningen.

Beräkningen grundas visserligen icke på uppgifter för varje vid de undersökta förrättningarna indragen enskild ströäng, utan på uppgifter om arealen av de vid varje förrättning d. v. s. från varje fastighet indragna ängarna och för dem gemensamt bestämda ersättningen. De använda värdena utgöra alltså rätteligen medeltal för varje fastighets ströängar. Emellertid har detta tillvägagångssätt varit nödvändigt, då vid ströängsindragningen vederlaget icke bestämts eller skulle bestämmas annat än för varje fastighets samlade avstådda ströängar. Förhållandet torde emellertid icke kunna påverka resultatet för det syfte som avsetts. — Undersökningen har visserligen avsett ströängar i huvudsak nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. Det torde dock icke finnas anledning antaga, att resultatet icke skulle, med den differentiering som föreslagits, vara tillämpligt jämväl ovan odlingsgränsen.

Ehuru undersökningsmaterialet hämtats från endast indragningen i Norrbottens läns lappmark, torde det vara tillämpligt jämväl för den indragning som enligt kap. IX föreslagits skola avse vissa ströängar i Västerbottens läns lappmark. En stickprovsundersökning rörande den tidigare ströängsindragningen enligt 1921 års lag i sist berörda lappmark visar, att den genomsnittliga ersättningen där var ungefär densamma som ovan uträknats för Norrbottens läns lappmark.

De erhållna hektarvärdena för de föreslagna grupperna motsvara vad som borde framkomma vid en fortsatt ströängsindragning, om man därvid tillämpade samma genomsnittliga kostnadsnivå som kom till användning vid den tidigare indragningen. Fråga uppstår givetvis huruvida och i så fall efter vilka grunder beloppen böra uppräknas med hänsyn till ändringen i penningvärdet och de därav eller av andra omständigheter ökade kostnaderna för nyodling och den första uppgödslingen.

De kostnader för nyodlingsarbeten med första gödsling, varpå de i tabellen uträknade hektarvärdena äro grundade, svara uppenbarligen icke

mot nuvarande penningvärde och arbetslöner. Vid ströängsindragningen enligt 1921 års lag var den högsta medgivna kostnaden för odling och första gödsling tillsammans fastställd till 1 300 kronor för hektar. En undersökning av ströängsnämndernas beslut visar, att sagda arbeten mera sällan uppskattats till medgivet maximum. När så skett, har det i regel gällt mindre odlingsområden, som särskilt i fråga om dikningen dragit förhållandevis högre kostnader än de större odlingsområdena. Enligt tidigare i kap. III lämnade från ströängsnämndernas årsredogörelser sammanställda uppgifter skulle de vid förrättningarna fastställda odlings- och gödslingskostnaderna för båda länens lappmarker i medeltal uppgått till 1 033 kronor för hektar eller för Västerbottens läns lappmark 1 113 och för Norrbottens läns lappmark 984 kronor. Dessa uppgifter innefatta visserligen även ersättningar för avrösningsjord inom ströängarna, vilket förhållande dock endast obetydligt kan påverka medeltalen. En nu gjord stickprovsundersökning av 275 förrättningsakter från båda länen visar ett resultat om 999 kronor. Man torde kunna utgå ifrån, att odlings- och gödslingskostnaderna vid ströängsindragningen i båda länen enligt 1921 års lag uppgått i medeltal till 1 000 eller högst 1 100 kronor för hektar. Numera måste, enligt vad utredningsmannen kunnat inhämta, räknas med att själva odlingsarbetet jämte dikningen drager en kostnad i genomsnitt för skogs- och hagmark av 1 900 kronor och för myrmark 1 600 kronor för hektar. Härtill kommer kostnaden för första gödslingen, vilken, om den skall göras rationellt, anses för såväl mineraljordar som myrjordar stiga till omkring 700 kronor för hektar. Vid förarbetena till 1921 års lag räknades med en gödslingskostnad om högst 300 kronor för hektar. Ovan angivna siffror torde emellertid visa, att mot de tidigare odlings- och gödslingersättningar om 1 000 eller 1 100 kronor för hektar skulle vid nu gällande kostnadsnivå svara mer än dubbla beloppet. Kostnaderna skulle ha stigit med 133 %.

Ett annat sätt att få uppgifter i fråga om kostnadsstegringen kunde vara att utnyttja en indexserie enligt höprisnoteringarna. Ur tillgängligt material skulle givetvis för de föreslagna grupperna kunna räknas fram vad de tidigare ersättningarna motsvarade i ersättning för kilogram av höskörden. Tillgängliga höprisnoteringar uppvisa emellertid ganska våldsamma variationer beroende på skördeutfallet för respektive år. Tanken på att använda ett höprisindex torde därför lämpligen icke kunna fullföljas. Nära till hands ligger emellertid att för undersökningen begagna Socialstyrelsens levnadskostnadsindex med juli 1914 som bas. Årsmedeltal för denna index finnas framräknade för alla år från och med 1914 till och med 1954 och kunna kalkyleras även i fortsättningen, trots att man numera övergått till konsumentprisindex som officiellt levnadskostnadsmått. Socialstyrelsens index brukar även i andra sammanhang användas då det gäller att korrigera för en penningvärdeförändring. Emellertid uppkommer därvid fråga om vilket basår man bör utgå ifrån. Indragningsförrättningar, vid vilka od-

lingsersättningarna bestämdes, företogos under åren 1922—1933. Det stora flertalet förrättningar voro dock avslutade år 1928. Värderingarna av odlingsersättningarna skedde alltså under åren 1922—1928. Innehavarna av de avträdde ängarna torde ha börjat sina odlingsarbeten 1922 eller i allt fall år 1923 och därefter omedelbart allt eftersom förrättningar verkställdes. Av de årliga utbetalningarna att döma torde odlingsarbetena till största delen ha varit utförda omkring år 1930. Storleken av årligen utbetalda odlingsersättningar sjönk efter budgetåret 1933/1934 märkbart. Årsmedeltalen för levnadskostnadsindex voro för åren 1923—1930 utan skatter och sociala förmåner 169 och med dessa 172. Motsvarande årsmedeltal för år 1956 voro 356 och 381. Kostnaderna skulle alltså enligt denna beräkningsgrund ha stigit med 110 resp. 122 %.

Utredningsmannen håller före, att ett vidhållande av tanken att de ströängsinnehavare, som nu skola avstå sina ströängar, böra erhålla en i princip likvärdig ersättning med den som utgick vid indragningen enligt 1921 års lag, motiverar en skälig höjning av de vid den statistiska bearbetningen funna hektarvärdena. Ersättningen bör, ehuru densamma till formen utgör en lösen för avstådd mark, nu liksom tidigare innebära en uppmantran och ett verksamt bidrag till förbättringar av jordbruket i lappmarkerna. Ävenledes bör framhållas att ersättningen, mot vad som gäller vid inlösen eller expropriation i vanlig ordning, icke utfås vid avträdan utan först då fastighetens ägare eller åbo fullgjort vissa av myndighet bestämda förbättringsåtgärder å fastigheten. Det kan även framhållas att, om samma åtgärder skulle utföras med statsbidrag i vanlig ordning, kostnaderna skulle beräknas enligt gällande prisnivå.

Utredningsmannen har i samråd med de två förordnade experterna ansett, att den ifrågasatta höjningen bör, med beaktande av vad ovan utretts om index för odlingskostnader och levnadskostnader, bestämmas till vad som, med hänsyn till omständigheterna jämväl i övrigt, kan anses skäligt. I enlighet härmed föreslår utredningsmannen följande ersättningar: för ängar inom grupp A kronor 110; för ängar inom grupp B kronor 260; för ängar inom grupp C kronor 420; samt för ängar inom grupp D kronor 650; allt för hektar avstådd ströäng.

Innan förrättningar i orterna företagas för indragning av ströängar enligt VI, VII och VIII kapitlen, bör åtskilligt förberedande arbete kunna utföras, varigenom förrättningarnas skyndsamma handläggning kan befordras och förrättningskostnaderna nedbringas.

Förteckningar böra upprättas skifteslagsvis över de enligt gällande fastighetsindelning till varje fastighet eller till flera sådana samfällt hörande ströängar, som kunna bli föremål för indragning. För fastigheterna redovisas beteckningar och jordnatur samt namn å ägare eller innehavare en-

ligt fastighetsboken och mantalslängden tillika med uppgift huruvida fastighet med ströängar står under allmän myndighets vård och inseende. För varje ströäng antecknas uppgifter om den fastighet, å vilken ströängen ligger, samt om ängens beteckning och areal samt ägoslagen inom den samma enligt såväl avvittringshandlingarna som det primära laga skifte och de senare jorddelningsförrättningar som förekommit. Vidare redovisas för varje ströäng uppgifter såväl om dess avkastning i kilogram hö och uppskattningsklass enligt avvittringen som om det gradtal, vilket åsatts ängen vid förekomna jorddelningsförrättningar. Där samband mellan ströäng enligt avvittringen och jorddelningsförrättningen icke föreligger, anmärkes detta.

Anteckning bör göras huruvida fastighet enligt verkställd jorddelningsförrättning består enbart av skogsmark och ströängar eller endast av ströängar.

Då det vid förättning i orterna ofta icke är möjligt att få tillgång till de kartor, å vilka ströängarna äro utmärkta, torde i många fall vara nödigt att förteckningarna kompletteras med kartsquisser, visande ströängarnas läge och gränser. Detta gäller särskilt då skifte icke förekommit och ängarna alltså finnas utmärkta endast å avvittringskartorna, som icke alltid finnas i orterna.

Det för upprättandet av dessa förteckningar erforderliga materialet finnes i huvudsak i länets lantmäterikontor. Vissa uppgifter äro dock att hämta hos andra myndigheter (domarkansli, häradsskrivarkontor m. fl.). Förteckningarna böra emellertid lämpligen upprättas å lantmäterikontoret och bestyrkas av överlantmätaren. Genom en sådan anordning måste förfarandet bliva både förenklat och förbilligat, helst förteckningarna till stora delar kunna upprättas av biträdespersonal. Sedan därefter förteckningarna vid sammanträde i orten, i regel skifteslagsvis, blivt genomgångna och kompletterade i anledning av förekommande sämjedelningar eller annat som kan vara av betydelse och slutligen justerade samt beslut fattats om vilka ängar, som icke skola indragas, vidtager arbetet med fastställandet av vederlag för de ängar som skola indragas.

Jämväl i fråga om indragning enligt IX kap. eller alltså av de vid tidigare indragningar för fastigheterna bibehållna ströängarna böra å lantmäterikontoret liknande förteckningar upprättas. För dessa ströängar böra därjämte från domarkansliet hämtade uppgifter lämnas om de servitut som kunna röra ströängarna samt om kända innehavare av servituten.

KAPITEL XI

Ej uttagna ersättningar för avstådda ströängar

Enligt såväl kungörelsen om tilläggsavvittring som 1921 års lag skulle vederlaget för avstådda ströängar utgå i ersättning för verkställd nyodling av viss i uppgjorda odlingsplaner bestämd omfattning. Ersättningen skulle utbetalas i etapper. Fastighetsägaren ägde erhålla en femtedel, då han anmälde sig ämna påbörja odlingsarbetet, två femtedelar, då han fullgjort så mycket som enligt odlingsplanen motsvarade halva kostnaden, och återstående två femtedelar, då det föreskrivna odlingsarbetet var i sin helhet fullgjort.

Vid förarbetena till 1921 års lag anförde kolonisationskommittén (s. 87 och 88) följande. För den händelse att fastighetsägaren skulle underlåta att fullgöra det planlagda odlingsarbetet, innebure kommitténs förslag icke något allmänt stadgande om åtgärder för arbetets framtvingande, något som enligt kommitténs tanke skulle allt för mycket strida mot rådande uppfattning av samhällsmaktens ställning gentemot den enskilde jordägaren och dessutom vid tillämpningen tvivelsutan visa sig utförbart. Dylikt stadgande torde, anförde kommittén vidare, ej heller vara av nöden för genomförande av principen om ströängsbrukets ersättande med ett rationellt jordbruk, då det helt visst kunde förväntas, att det tvång, som låge i att odlingsersättningen till största delen utbetalades allenast i mån av utfört arbete men att ängarna i varje fall skulle avträdas efter tre år (i lagen ändrat till fyra år), skulle visa sig tillräckligt för att förmå fastighetsägaren till att någorlunda snart fullgöra de i odlingsplanen avsedda arbetena. Då det emellertid vore tänkbart, att i ett eller annat fall en längre tid komme att förflyta utan att odlingsarbetet komme till stånd, ansåge kommittén att för dylikt fall, särskilt med hänsyn till inteckningshavares rätt, måste föreskrivas, att det belopp, som skulle utgå i mån av verkställda arbeten, skulle inestå för fastighetens räkning och ej vara underkastat preskription.

I yttrande över kommitténs förslag framställde kammarkollegiet den anmärkningen, att en preskriptionstid av förslagsvis 20 år borde föreskrivas; eventuella inteckningshavares intressen bleve därigenom fullt tillgodosedda. Vederbörande statsråd ansåg emellertid i propositionen om 1921 års lag (s. 64), att vad kollegiet anförts icke borde vinna avseende, då inteckningshavares rätt otvivelaktigt därigenom kunde äventyras.

I överensstämmelse med kolonisationskommitténs förslag gäller enligt

1921 års lag (43 §), att belopp, som i enlighet med lagen utgår i mån av verkställda arbeten, skall utan att vara underkastat preskription inestå för fastighetens räkning till dess arbetena utförts och avsynats. Kungörelsen om tilläggsavvittringen har (20 §) en liknande bestämmelse, då där stadgas att belopp, som i enlighet med kungörelsen utbetalas i mån av verkställda arbeten, skall, utan att vara underkastat preskription, inestå för fastighetens räkning så länge arbetena ej äro utförda och sedermera utbetalas till den, vilken såsom ägare eller nybyggare innehar fastigheten vid tiden för arbetenas avsynande.

För det fall att på grund av särskilda omständigheter, som inträffat efter det beslutet om ströängsindragningen vunnit laga kraft, avvikelse från den fastställda odlingsplanen finnes erforderlig, är enligt 1921 års lag (46 §) länsstyrelsen på ansökan av fastighetsägaren berättigad medgiva ändring i odlingsplanen. Liknande bestämmelse finnes icke i 1916 års kungörelse, men i Kungl. brev den 15 februari 1929 har uppdragits åt länsstyrelsen i Västerbottens län att, när synnerliga skäl därtill föreligga, föreskriva ändring med avseende å en vid tilläggsavvittring upprättad odlingsplan.

I kap. III härovan har utredning lämnats rörande utfallet av indragandet till kronan av ströängar enligt de båda författningarna. Där har anförts, att utfallet måste anses som gott och i vissa trakter mycket gott; men där har också visats, att av de beslutade odlingsersättningarna en ej ringa del inestår och att alltså viss del av den beslutade nyodlingen ej blivit verkställd. Av den tidigare utredningen framgår, att odlingsersättning inestår för 729 fastigheter. För 123 av dessa har ingen ersättning uttagits. För övriga ha delar av ersättningen utgått, i många fall endast ett första förskott. Den sammanlagda inestående odlingsersättningen utgör 682 747 kronor eller i medeltal för fastighet, för vilken nyodling ej fullgjorts, i Västerbottens läns fjällbygd 1 180 kronor, i Västerbottens läns lappmark nedom odlingsgränsen 340 kronor och i Norrbottens läns lappmark 1 342 kronor. För Västerbottens nedre lappmark är inestående belopp alltså jämförelsevis litet. Hade samma förhållande gällt för övriga lappmarksdelar torde någon åtgärd icke ha varit påkallad. För de två övriga lappmarksdelarna äro dock de inestående beloppen av sådan storleksordning, att ett övervägande synes påkallat huruvida något kan göras för att uppmuntra till förbättringsarbeten å fastigheterna såsom ersättning för de avstådda ströängarna. Under utredningsarbetet har jämväl från jordbrukarnas sida framställts det önskemålet, att något bleve gjort för att de inestående beloppen skulle komma jordbruket till godo.

Den återstående nyodlingen kan, enligt vad tidigare antecknats, icke väntas komma till utförande i någon nämnvärd mån. Anledningarna därtill hava redovisats i kap. III. I vissa fall kan det alltså bero därav att ej lämplig odlingsmark utsetts. Men även om ändring i odlingsplanerna bleve verkställd, torde dock den återstående nyodlingen icke kunna väntas bliva ge-

nomförd. Främsta skälet härtill torde vara, att de enligt reglerna i 1916 års kungörelse och 1921 års lag beslutade odlingsersättningarna numera, även med ändrad odlingsteknik och maskinanvändning, anses alltför låga. Det torde därvid näppeligen vara tänkbart att höja de vid indragningsförrätningarna fastställda ersättningarnas belopp, särskilt som de jordägare, vilka försummat att verkställa den bestämda nyodlingen, därigenom skulle premieras. En framställning om höjning av ersättningarna gjordes, vad angår tilläggsavvittringen, av Riksförbundet landsbygdens folk år 1939, men avstyrktes av samtliga hörda myndigheter och föranledde, enligt Kungl. Maj:ts beslut den 10 juli 1942, icke någon åtgärd.

Utredningsmannen har funnit skäligt och lämpligt föreslå, att ej uttagna odlingsersättningar få, efter ansökning av fastighetens ägare, användas även för andra förbättringsåtgärder än nyodling och på samma sätt som ovan i kap. VI föreslagits för den fortsatta ströängsindragningen. Ett sådant medgivande skulle innebära, att en fastighetsägare bleve i tillfälle att få använda den inestående ersättningen för avstådda ströängar till förbättring av fastigheten även i de fall han eller hans företrädare ej funnit lämpligt verkställa eller fullborda den vid indragningen föreskrivna nyodlingen. En ändring av bestämmelserna i detta syfte berör icke principerna i de båda äldre indragningsförfattningarna, utan torde kunna anses som en av utvecklingen påkallad jämkning. Liksom i kap. VI föreslagits bör det tillkomma lantbruksnämnden att, efter ansökning av fastighetens ägare och sedan upplysning erhållits om det inestående beloppet, handlägga ärendet och efter upprättad plan bestämma om rationaliseringsåtgärderna. Nämnden kan därvid vara i tillfälle att samtidigt, såsom i kap. VI angivits, lämna sådant ekonomiskt stöd, varom nämnden enligt rationaliseringskungörelsen har att besluta. Skulle nämnden finna att förbättringsåtgärder ej böra verkställas å fastigheten, torde den inestående ersättningen böra få utbetalas direkt i pengar. Givetvis bör sålunda föreslagna ändring icke utesluta hemmansägare eller åbo från att stå kvar i det läge 1916 års kungörelse och 1921 års lag innebär. Det skall bero på honom själv att genom ansökning hos lantbruksnämnden få möjlighet att använda ersättningen till annan åtgärd än nyodling. Det torde kunna förväntas att, efter den sålunda föreslagna möjligheten till ändrad användning av de inestående beloppen, huvuddelen av desamma skall komma jordbruket tillgodo.

Emellertid torde, om ovan föreslagna ändring genomföres, anledning föreligga att ånyo överväga det av kammarkollegiet vid tillkomsten av 1921 års lag framförda förslaget om en preskriptionstid. Med beaktande av den långa tid som förflutit sedan ersättningarna bestämdes och då inestående ersättningar i regel torde vara till storleken ringa i förhållande till fastigheternas nu gällande totala värden, skulle in-teckningshavares rätt näppeligen kunna anses äventyrad genom införandet av en skäligt avmätt preskriptionstid, räknad från tiden för införandet av ovan föreslagna möjlighet

till nya användningssätt beträffande ersättningen. Sattes preskriptionstiden till tio år, skulle vederbörande haft i medeltal 40 år på sig för att utföra arbetet. Det måste vidare anses föga troligt, att inteckningshavare numera betrakta den rätt till odlingsersättning, varom här är fråga, som en del av kreditunderlaget, helst ersättningen icke erhålles utan att odlingen skett och det sedan åtskilliga år icke kunnat väntas att denna blir verkställd. Utredningsmannen har velat framhålla det förestående men har, med hänsyn till vad som förekom vid tillkomsten av nu gällande bestämmelser, icke funnit sig böra föreslå en ändring i den rätt för fastighetsägare och inteckningshavare, som nu i berörda hänseende gäller. Det kan vara lämpligt att avvakta resultatet av ovan föreslagna ändring i fråga om användningssättet av ersättningarna, innan frågan om preskriptionen upptages.

KAPITEL XII

Utarrendering av indragna ströängar

Då landshövdingen O. v. Sydow i sin tidigare åberopade utredning den 9 april 1913 framförde krav om en allmän ströängsindragning, betonade han särskilt att, om ängarna bleve återtagna av kronan, det givetvis vore angeläget att icke de olägenheter, som genom dem vållats lapparna, återkomme i annan form genom arrendeupplåtelser av samma ströängar. Frågan blev icke föremål för någon reglering i samband med tillkomsten av indragningsförfattningarna av åren 1916 och 1921. Sedan ängarna avträtts ha emellertid tidvis stora delar av desamma blivit av de förvaltande myndigheterna utarrenderade till tidigare ströängsinnehavare eller till innehavare av kronotorp och andra dylika lägenheter å kronomarkerna. Enligt en tillgänglig uppgift vore vid mitten av 1930-talet indragna ströängar med en areal av 7 000 hektar av domänverket, alltså nedom odlingsgränsen i båda länen, utarrenderade till slätter (domänstyrelsen i skrivelse d. 22 maj 1937).

I sitt betänkande den 29 december 1935 vände sig 1930 års lapputredning (s. 311) mot domänverkets utarrendering av indragna ströängar. Lapputredningen, vars uttalanden gällde Norrbottens läns lappmark, ansåg att, trots vissa erinringar om vilka nu icke är fråga, ströängsindragningen skulle ha fyllt sitt ur renskötseln väntade syfte, ifall v. Sydows varning mot att göra dess verkningar illusoriska beaktats. Så hade, anförde lapputredningen, dessvärre icke blivit fallet till följd av att domänverket i stor utsträckning arrenderade ut de till kronan indragna ängarna. Även om, såsom på senaste åren börjat praktiseras, vid dessa upplåtelser förbehåll fästes om skyldighet för arrendator att icke kräva ersättning för höskador, så vore dock, erinrade lapputredningen, den gamla irritationsanledningen där igen. Lapputredningen ansåg också, att dessa utarrenderingar stode i dålig överensstämmelse med de för skogsbruket och jordbruket angivna motiven för indragningen.

Domänstyrelsen har uttalat sig i arrende frågan i yttrande den 2 november 1936 över lapputredningens betänkande och i ett yttrande den 23 augusti 1938 i anledning av den år 1933 begärda fortsatta ströängsindragningen. I det senare yttrandet anförde domänstyrelsen, utom annat, att de upplåtelser av ströängar nedom odlingsgränsen, som av styrelsen medgivits, icke skett av ekonomiskt intresse, utan såsom hjälp åt de ännu ofull-

ständiga jordbruk, som vore under anläggning å såväl kronans som enskild mark. Styrelsen upplyste vidare, att vid överläggningar våren 1938 mellan styrelsen och överjägmästarna i princip fastslagits, att utarrenderingen av ströängar så småningom borde avvecklas.

I arrende frågan har domänstyrelsen vidare i ett den 11 januari 1955 till utredningsmannen avgivet yttrande meddelat följande. Enligt en av styrelsen företagen utredning förekomme inom de fem norra överjägmästare-distrikten alltjämt en viss utarrendering av indragna ströängar. Ännu funnes drygt ett hundratal upplåtelser, de flesta inom Gällivare och Arjeplogs revir. Ett stort flertal av arrendatorerna voro innehavare av kronolägenheter eller hade sin utkomst från kronoparkerna. Upplåtelseernas antal minskade emellertid efterhand. Arrendet varierade mellan 3 och 5 kronor per skrinda skördat hö. Styrelsen erinrade om sitt uttalande år 1938, att det vore önskvärt att utarrenderingar av ströängar så småningom avvecklades. Ett generellt förbud mot utarrendering av ströängar borde emellertid, enligt domänstyrelsens mening, icke utfärdas, då vid missväxt eller andra exceptionella förhållanden en tillfällig utarrendering kunde vara motive-rad. Styrelsen har samtidigt överlämnat ett vid ifrågavarande utarrenderingar inom domänverket använt formulär till arrendekontrakt. Enligt detta skall en arrendator icke vara berättigad till ersättning för skada genom renar. Slutligen har vid överläggningar mellan domänstyrelsen och överjägmästarna i mars 1955 överenskommits, att utarrendering av slätter å inköpta eller indragna ströängar för framtiden skulle upphöra.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i skrivelse till utredningsmannen den 6 oktober 1954, vad angår ängar ovan odlingsgränsen, åberopat yttranden av lappfogden och vissa allmänningsstyrelser. Av lappfogdens uppgifter framgår, att å kronoparker och kronoöverloppsmarker länsstyrelsen fortfarande har åtskilliga indragna ströängar utarrenderade. Under år 1954 voro av länsstyrelsen ovan odlingsgränsen 301 hektar ströängar utarrenderade till 72 personer. Med dessa siffror må jämföras en uppgift från lappfogden år 1947, enligt vilken utarrenderingen då omfattade 3.700 ströängar och 674 arrendatorer. De av länsstyrelsen använda formulären till kontrakt, som avse rätt för arrendatorn att avbärga de i kontraktet angivna kronan tillhöriga slätterlägenheterna, innehålla bestämmelser till skydd för flyttlapparna vid utövningen av deras renskötsel. Allmänningsstyrelserna i Västerbottens läns lappmark meddelade i sina yttranden, att upplåtelser av indragna ströängar inom allmänningsskogarna numera förekomma i mycket liten omfattning eller ej alls.

Slutligen har länsstyrelsen i Norrbottens län i yttrande den 26 januari 1955 meddelat, att utarrendering av indragna ströängar å kronomark ovan odlingsgränsen skett i mycket ringa omfattning samt att upplåtelseerna icke inneburit någon inskränkning i lapparnas dispositionsrätt.

Lapputredningens reaktion mot domänverkets tidigare utarrendering av de till kronan indragna ängarna torde, med tanke på de intressen lapputredningen hade att bevaka, få anses förståelig. Å andra sidan torde det vid tiden närmast efter ströängsindragningen icke varit lyckligt, om ett utnyttjande av de indragna ängarna till slätter helt förbjöds. Ängarna voro då ännu att betrakta som en foderreserv att utnyttjas vid dåliga skördeår eller s. k. oår i lappmarkerna. Av utredningen framgår emellertid, att upplåtelseerna numera minskat i antal och att domänstyrelsen är inställd på en avveckling. Då vidare, enligt vad lappfogdarna upplyst, med det minskade ströängsbruket följt att knappast några anspråk på renskador å ströängar förekomma, lära domänverkets utarrenderingar numera icke kunna anses medföra sådana svårigheter för renskötseln som lapputredningen befarade.

Enligt ovan lämnade utredning äro indragna ströängar ovan odlingsgränsen i Västerbottens län, ehuru i minskad omfattning, fortfarande i viss utsträckning utarrenderade. Då emellertid dessa upplåtelser verkställas av länsstyrelsen i egenskap av myndighet för lappväsendet, torde något intrång för renskötseln därigenom icke kunna befaras. Enligt vad som uppgivits lära, då arrendeavgiften är ringa, många jordbrukare icke begagna de upplåtna ängarna till slätter men arrendera dem likväl som en foderreserv att tillgripa om så skulle vara nödigt.

Vad sålunda förekommit i frågan om utarrendering av de till kronan indragna ströängarna torde, enligt utredningsmannens mening, icke numera motivera några särskilda bestämmelser i fråga om vare sig redan indragna ängar eller de ängar som kunna komma att indragas. Man torde äga utgå ifrån att dylika upplåtelser komma att av sig själva upphöra och att, där sådana fortfarande ske, myndigheterna, liksom hittills och som i renbeteslagens 56 § förutsatts, förbinda dem med villkor till skydd för de renskötande lapparna.

KAPITEL XIII

Detaljmotivering till lagförslagen

Förslaget till lag om ströängar

Den lagstiftning, som erfordras för genomförande av utredningsmannens förslag, kan icke lämpligen utformas såsom ändringar i 1916 års kungörelse om tilläggsavvittring och 1921 års lag om ströängars indragande till kronan. Bägge dessa författningar ha avsett nu verkställda engångsåtgärder. Bestämmelserna om såväl den ifrågasatta fortsatta ströängsindragningen som föreslagna åtgärder i övrigt ha därför, med undantag för viss komplettering av bestämmelserna om renbete, synts böra samlas i en ny lag, benämnd: *Lag om ströängar*.

1 §.

Den här upptagna definitionen å ströäng skiljer sig i formellt avseende något från de tidigare i lagstiftningen använda (SFS 1916:603, 1 §; 1921:378, 1 §, samt 379 och 380) men synes tydligare återgiva vad som skedde vid avvittringen. Ströängarna lades icke vid avvittringen till fastigheterna. De hörde dessförinnan till dem. Enligt avvittringen skulle emellertid fastigheterna tillsvidare få behålla dessa ängar. Vidare är utäng, som fastighet fick behålla inom egen bys skogsmark, uppenbarligen icke att anse som ströäng. I praktiken har ej heller så ansetts. I sak föreligger emellertid ingen skillnad mellan den nu föreslagna definitionen och de tidigare använda. I jorddelningslagen (1:20) användes begreppet ströäng utan särskild förklaring.

Enligt vad som framgår av den allmänna motiveringen, kap. II, kan ströäng vid laga skifte eller annan jorddelningsförrättning ha ändrats i fråga om läge och gränser. Ströäng kan även genom jorddelningsåtgärder ha kommit att höra till annan fastighet än den för vilken ängen vid avvittningen behölls. I bägge dessa fall är det givetvis jorddelningsakten och icke redovisningen vid avvitttringen som är avgörande. Detta synes få anses uppenbart utan någon särskild bestämmelse därom i lagen. Till betydelsen av de ytterligare ändringar i fastighetsindelningen som kunna ha skett och beröra ströängar återkommer utredningsmannen under 4 § nedan.

De bestämmelser som i det följande föreslås om indragning av ströäng m. m. komma understundom icke att kunna tillämpas å en ströäng i dess helhet. Om i sådant fall förutsättningar föreligga för tillämpning av lagen

å del av ängen, bör sådan del kunna indragas eller eljest behandlas enligt lagens bestämmelser. Ett stadgande härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

2 §.

Den fortsatta ströängsindragningen bör, liksom var fallet enligt 1921 års lag, avse även äng som hör till sämjedelningslott. Vidare avses, enligt den allmänna motiveringen, att indragning nu skall ske jämväl av ängar å enskild fastighets mark. Det finnes ej något skäl, varför indragningen därvid icke skulle gälla jämväl ströäng å sämjedelningslott. Eljest i lagstiftningen om fastighetsbildning iakttagen skillnad mellan sämjedelning, som tillkommit före år 1928, och sådan som tillkommit därefter, kan icke anses nödig eller lämplig i vad här är fråga. Även vid tillämpningen av reglerna om ersättning m. m. bör sämjedelningslott jämnställas med fastighet. Ett undantag framgår av 35 § tredje stycket.

Såsom framhållits i den allmänna motiveringen föreligger numera ingen skillnad mellan ägarens av ett skattehemman och innehavarens av ett nybygge rätt att bruka vederbörande fastighets ägor. Liksom enligt 1921 års lag bör därför innehavaren av ett ej skatteomfört nybygge vid den fortsatta ströängsindragningen likställas med ägare i fråga om talerätt vid indragning av ströängar och rättighet att utfå sådan ersättning för dessa som utgår efter verkställda förbättringsåtgärder å fastigheten. Likställigheten synes dock icke böra avse ersättning som föreslagits skola utgå utan att förbättringsåtgärd verkställts (31 § tredje stycket). En annan situation, där nybygge icke kan jämnställas med skatteomfört hemman, regleras i 35 §.

I lappmarkerna torde icke finnas andra innehavare av fastighet under ständig besittningsrätt än nybyggarna. Någon fastighet under fideikommissrätt eller som besittes av boställshavare läser ej heller finnas.

3 §.

Denna paragraf upptar i första stycket den grundläggande regeln om fortsatt ströängsindragning. De undantag, som regeln vidkännes, framgå av andra stycket samt 4—7 §§.

Enligt huvudregeln skola alla ströängar, som icke tidigare skilts från fastighet till vilken de hörde och återgått till kronan, nu indragas oberoende av å vad slags mark ängarna äro belägna. Regeln omfattar icke ströängar, som indragits vid tilläggsavvittring eller förrättning enligt 1921 års lag eller som eljest genom avsöndring, avstyckning, ägoutbyte eller annorledes återgått till kronan efter att ha skilts från den fastighet till vilken de hörde. Såsom återgången får härvid även betraktas ströäng, som vid indragningsförrättning utsetts till odlingsområde för annan fastighet än den till vilken ängen hörde. Sådan äng får nämligen anses ha först indra-

gits och sedan av kronan avstått. Något krav på att återgången äng alltjämt skall ägas av kronan har icke uppställts. — Har kronan genom köp eller annorledes, t. ex. genom att åborätten förverkats till nybygge, kommit i besittning av en fastighet jämte tillhörande ströängar, blir där emot huvudregeln tillämplig. En indragning är här påkallad av intresset att vinna reda i ägoförhållandena. Då en sådan fastighet i allmänhet är utarrenderad, är det vidare rimligt att jordbruket å fastigheten erhåller den förstärkning, som ströängsersättningen är avsedd att medföra.

Huvudregeln om indragning omfattar även ströäng, som vid tilläggsavvittring eller förrättning enligt 1921 års lag behållits under fastigheten, därunder sjölvfallet inbegripen äng som avses i 2 § av 1916 års kungörelse eller som utsetts till odlingsområde för den fastighet, till vilken ängen hört. Av andra stycket framgår emellertid att sådan äng icke skall indragas med mindre ängen är belägen inom kronan tillhörig, under dess omedelbara disposition stående fastighet. Utredningsmannen får här hänvisa till vad som anförts i kap. IX ovan. Indragningen kommer här i främsta rummet att omfatta ströängar å fastigheter, vilka redovisats såsom kronopark eller kronoöverloppsmark. Den kommer också att inbegripa ströängar å andra av kronan ägda och omedelbart disponerade fastigheter såsom vid avvittringen tillkomna strömfallsutsmål och nationalparker. De ytterligare begränsningar som enligt vad tidigare utvecklats skola iakttagas — att indragningen skall vara beroende av kronans yrkande och ej får äga rum om ägaren bestrider det — framgå av 6 § nedan. Där har även upptagits en bestämmelse till skydd för innehavare av servitut. Utöver dessa speciella föreskrifter skola givetvis även i dessa fall iakttagas de allmänna reglerna i 4, 5 och 7 §§.

4 §.

Här redovisas de ströängar, vilka utöver vad som framgår av det vid 3 § anförda utan vidare böra vara undantagna från indragning.

Första stycket omfattar till en början ströäng, som genom jordavsöndring, ägostyckning eller avstyckning kommit att bilda fastighet för sig. Vidare syftar stadgandet på ströäng, som skilts från fastighet till vilken den hörde och sammanlagts med den fastighet, å vars mark den är belägen, eller som genom ägoutbyte eller annan liknande ägoreglering kommit att ingå i kringliggande fastighet. Slutligen medtas ströäng, som antingen skilts från fastighet till vilken den hörde och nu bildar fastighet tillsammans med allenast skogsmark eller annan ströäng eller ock hör till fastighet varå jordbruket nedlagts. I den allmänna motiveringen har redogjorts för skälen till att dessa ströängar nu föreslås undantagna från indragning. Såsom där framhålles rör det sig om jämförelsevis ringa arealer ströängsmark.

I kap. VIII ovan har utredningsmannen föreslagit, att det fåtal strö-

ängar, som finnes å enskild fastighets mark inom Västerbottens läns lappmark, icke skall medtagas vid indragningen. Härav betingat undantag har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

5 §.

De i denna paragraf avsedda ströängarna äro sådana, som skola undantagas från indragning på grund av sin betydelse för jordbruket å den fastighet till vilken ängarna höra. I 2 § i 1916 års kungörelse finnas detaljerade bestämmelser med avseende å sådana ströängar som, med hänsyn till jordbrukets dåvarande ställning, icke borde indragas utan bibehållas till fastigheterna för att säkra dessas möjligheter att bestå. Även i 1921 års lag finnas (5 §) dylika bestämmelser. De äro där dock mindre detaljerade. I den allmänna motiveringen har uttalats, att möjligheter böra finnas att jämväl vid den fortsatta ströängsindragningen bibehålla dylika ströängar till fastigheterna. Givet torde dock vara att, med beaktande av jordbrukets utveckling och det ekonomiska läget för ströängsbruk, reglerna nu böra och kunna göras mera restriktiva än tidigare. Det må emellertid antecknas, att intresset att få behålla en ströäng föreslagits kunna tillgodoses jämväl genom att tidpunkten för avträdandet framskjutes (26 § här nedan).

Det är visserligen ett skogligt intresse att alla ströängar indragas. Bestämmelserna i 5 § böra dock vara sådana, att enbart jordbruksintresset är avgörande. Något vägande av de båda intressena mot varandra är icke avsett.

Fråga om undantagande av ströäng från indragning enligt förevarande paragraf torde böra upptagas endast på yrkande av fastighetens ägare.

6 §.

Här uppställas vissa speciella förutsättningar för att ströäng, som tidigare undantagits från indragning men omfattas av huvudregeln i 3 § om allmän ströängsindragning, nu skall få indragas.

Till en början kräves i anslutning till vad som anförts i den allmänna motiveringen, att kronan begär att ängen skall indragas och att ägaren icke motsätter sig detta. Det har syntts ändamålsenligt att stadga, att begäran om indragning skall framställas inom tre år från det lagen trätt i kraft. Frågan huruvida indragning skall av kronan begäras hör nämligen icke hållas svävande någon längre tid. För planläggningen av den ordning i vilken indragningsförrättningar skola företagas är det ock av vikt att inom rimlig tid få besked om kronans inställning. Närmare föreskrifter om på vilka myndigheter det skall ankomma att för kronan framställa begäran om indragning samt om andra detaljfrågor torde få meddelas i administrativ ordning. Härom får utredningsmannen anföra följande: För kronoparker och kronoöverlappsmarker torde i markfrågor domänverket ha att svara för fastigheter nedom odlingsgränsen och länsstyrelsen för

fastigheter ovan samma gräns. Nationalparker vårdas och förvaltas dock av domänverket både ovan och nedom odlingsgränsen. Det blir alltså i huvudsak dessa två myndigheter som ha att begära indragningarna. Vattenfallsstyrelsen läser dock förvalta vissa strömfallsutsmål, för vilka alltså denna styrelse i nu berörda hänseende har att taga initiativet. Även andra myndigheter, som förvalta kronan tillhörig, under omedelbar disposition stående mark med bibehållna ströängar, kunna undantagsvis finnas. Då emellertid behovet för kronan att återfå ängarna främst är betingat av hänsyn till skogsvården, torde förutsättas att andra myndigheter än domänverket i dessa avseenden samråda med sagda verk. Såsom framgår av lagtexten ha myndigheterna att till överlantmätaren anmäla vilka bibehållna ströängar de önska få indragna. Hinder bör icke möta mot att myndigheterna härvid endast ange de fastigheter, inom vilka de behållna ströängarna böra återtagas av kronan. En förutsättning härför är dock att återtagandet skall avse samtliga behållna ströängar inom fastigheten. I praktiken synes det lämpligen kunna tillgå så att, sedan lantmätare förordnats och förteckningar upprättats över de kronofastigheter, inom vilka bibehållna ströängar finnas, överlantmätaren underrättar myndigheterna och för varje kronofastighet begär besked i ärendet.

I andra stycket av paragrafen uppställs en särskild regel om skydd för innehavare av servitut, som må besvära ängen. Såsom framgår av 25 § kommer ströäng som indrages enligt denna lag att, med visst undantag, vara fri från all rätt som hittills besvärat ängen. Något särskilt skydd för servitutshavare har av skäl som angivas vid nyssnämnda paragraf icke ansetts erforderligt i vad angår ströängar i allmänhet. För de ströängar, som vid tidigare indragningsförrättningar behållits till de fastigheter under vilka de hörde, ligger dock problemet annorlunda till. Dessa ängar ha erhållit samma natur som fastigheternas övriga ägor. Det torde därför vara ofrånkomligt att skapa ett skydd för servitutshavarna. Skyddet synes lämpligen kunna utformas så, att ängen icke får indragas med mindre antingen innehavaren av servitutet medgiver det eller ock det är uppenbart att indragningen icke kan lända till förfång för den fastighet till vars förmån servitutet gäller. (Jfr 8 kap. 4 § andra stycket jorddelningslagen och 4 § andra stycket lagen den 18 april 1952 om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m.). Prövningen av om indragningen kan ske utan förfång för den härskande fastigheten skall givetvis verkställas vid indragningsförrättningen. Den olägenhet, som ligger däri att förekomsten av servitut understundom kan omöjliggöra indragning av ströäng, torde icke få större räckvidd. Det torde nämligen vara sällsynt att ett servitut för sin utövning besvärar ströäng. Den nu angivna regeln omfattar icke s. k. tvångsservitut (servitut som bildats genom expropriation eller enligt jorddelningslagen m. fl. lagar). Dessa skola nämligen såsom framhålles i 25 § gälla oberoende av indragning.

7 §.

Tillämpningen av bestämmelserna om undantagande av vissa ströängar från indragning skulle i vissa fall kunna giva upphov till olämplig arrondering. Liksom enligt 1921 års lag (6 §) bör därför även här finnas möjlighet att i dylika fall undantaga även annan till fastigheten hörande ströäng från indragning. Härom stadgas i denna paragraf som — då förutsättningar för dess tillämpning icke torde föreligga i de fall som regleras i 4 § — endast tar sikte på de i 5 och 6 §§ avsedda situationerna. I regel torde det icke bliva nödvändigt att i arronderingssyfte undantaga en äng i dess helhet. Undantagandet kan då begränsas till del av ängen (jfr 1 § andra stycket). En annan utväg är att man, om hinder icke möter, indrar erforderlig del av den äng, som eljest skolat behållas under fastigheten.

8 §.

Enligt gällande rätt (NJA 1932 s. 410 och 1934 s. 308) anses avstyckning i vissa fall ej tillåten under pågående laga skifte. Avgörande anses vara, om avstyckningen kan ske utan att skiftets behöriga verkställande därigenom försvåras. I 1921 års lag regleras motsvarande fråga vid indragning av ströängar från fastighet, som är föremål för jorddelning, i 49 §. I visst läge skall den pågående jorddelningen vila. I annat fall skall med indragningen anstå.

En liknande bestämmelse torde även nu vara erforderlig. Den torde, som i lagtexten föreslagits, kunna förenklas därhän, att den ändring i fastighetsindelningen, som en indragning av ströängar innebär, icke må äventyra en pågående jorddelningsförrättnings verkställande. En tillämpning av regeln förutsätter givetvis, att vid indragningsåtgärderna kännedom föreligger om pågående jorddelningsförrättningar och att samråd sker med den lantmätare, som handlägger jorddelningsförrättningen.

9 §.

Första stycket upptar huvudregeln om hur ersättningen skall bestämmas för ströäng som indrages. Utredningsmannen får här hänvisa till vad som anförts i kap. X ovan. Tilläggas må att huvudregeln har avseende på den egentliga ängsmarken.

I vissa fall omfatta ströängarna även smärre områden, vilka vid skifte betecknats såsom avrösningsjord eller impediment. Detta kan bero på att vid tiden för skiftena vissa delar av ängarna befunnits icke dugliga till slåtter. I vissa fall ha ock vid reglering i samband med skifte av gränserna kring ängarna i området för ängarna intagits smärre vid avvitringen odisponerade holmar eller kantribbor. Det kan givetvis vara i viss mån ovisst vilken rätt ströängsinnehavaren har till dessa områden. Saken rör till arealen obetydliga områden. Enligt en nu gjord stickprovsundersökning av för-

rättningarna enligt 1921 års lag utgjorde arealen avrösningsjord 7—8 % av den då indragna ströängsarealen. Arealen impedimentmark torde vara synnerligen ringa. Emellertid bör givetvis dessa jordstycken nu indragas tillsammans med ängarna, varvid liksom enligt 1921 års lag särskild ersättning bör utgå för avrösningsjorden medan däremot mark, vilken betecknats såsom impediment, skäligen bör avstås utan ersättning. I 1921 års lag var ersättningen för avrösningsjord maximerad till 15 kronor för hektar. Det framgår icke av förarbetena till nämnda lag, om detta pris avsåg endast marken eller om däri skulle ingå värdet av eventuellt befintlig växande skog. Det lär vara så, att särskilt på holmar i ängarna i vissa fall kan finnas skog. Dessa små spridda områden kunna dock icke ha samma hektarvärde som sammanhängande skogsmarkskomplex. Även nu synes lämpligt att i lagen bestämma ett högsta värde. Därvid bör, för undvikande av kostnadskrävande besiktningar, möjlighet givas åt förrättningsmännen att, med beaktande av vad som vid sammanträden eller eljest kan utredas, bestämma ersättningen till vad som kan vara skäligt inom ett maximum, som här föreslås till 100 kronor för hektar.

Det hittills sagda har avseende på ängar, som icke berörts av tidigare indragningsförrättningar. Även inom de bibehållna ängarna kan emellertid finnas mark som vid skifte betecknats som avrösningsjord eller impediment. Då dessa marker enligt 1916 års kungörelse och 1921 års lag vunnit samma karaktär som fastigheternas övriga ägor, måste fastigheternas ägare nu anses vara berättigade att erhålla ersättning för marken och för därå eventuellt växande skog. Vidare kan å själva ängsmarken, där den utgöres av grunda myrar på moränbotten, finnas växande skog, för vilken ströängsägaren bör vara berättigad till ersättning. Givetvis kunna besiktningar, som eljest böra undvikas, bliva nödiga för bestämmandet av skogsersättningen. Man synes dock kunna räkna med att domänverket, som efter indragningen skall övertaga skogen, kan vilja tillsammans med markägaren biträda förrättningsmännen med uppräknig av skogen där så finnes påkallat.

10 §.

Bestämmelsen motiveras därav, att ersättningen skall komma den fastighet, till vilken ängen hört, till godo. Stadgandet skall alltså iakttagas även om fastigheterna skulle ha samma ägare.

11 §.

Fråga om indragning av ströäng och om ersättningens bestämmande skall enligt denna paragraf prövas vid förrättning. I sakens natur ligger dock, att förrättning icke erfordras, om ströäng uppenbarligen är av sådan beskaffenhet som sägs i 4 §. Fråga om undantagande av ströäng från indragning enligt 5 § kräver däremot utredning om ängens beskaffenhet m. m.

Frågan måste därför upptagas vid förrättning, som eventuellt också kommer att omfatta besiktning på marken. Detsamma gäller om tillämpningen av 7 §. Har kronan begärt indragning av ströäng som avses i 6 §, skall också förrättning hållas.

Förrättning företages utan att särskilt yrkande om indragning framställts. I vad angår ströäng, som tidigare undantagits från indragning, fordras dock som nyss framhållits att kronan begärt att ängen skall indragas. Sedan lagen antagits och medel anvisats för ströängsersättningarna, torde igångsättandet av förrättningarna böra bero av de organisatoriska bestämmelser Kungl. Maj:t kan vilja utfärda.

Enligt 1921 års lag (8 §) skulle fråga om indragning av ströäng handläggas av en nämnd, uti vilken ingick en lantmätare såsom ordförande, en jordbrukskonsulent samt en person med praktisk insikt i lappmarkernas jordbruksförhållanden. Medverkan av speciell agronomisk erfarenhet var naturlig och påkallad med hänsyn till det i 1921 års lag stadgade sättet för ersättningens utgående. Jordbrukskonsulentens huvudsakliga göromål voro att föreslå lämpliga odlingsområden, avfatta den erforderliga odlingsplanen samt uppgöra beräkningar av kostnaderna för odlingsarbetet med erforderlig dikning och för odlingsområdets första gödslande, innefattande även bestämmandet av mängden konstgödsel. Enligt utredningsmannens i den allmänna motiveringen återgivna förslag erfordras vid den fortsatta ströängsindragningen icke några dylika arbeten. Vid förrättningarna gäller det, sedan beslut fattats om vilka ängar som enligt lagens regler skola undantagas från indragning, endast att, med ledning av tillgängligt material och inhämtade upplysningar samt enligt givna normer, bestämma vederlaget i pengar för ängsmark och eventuellt befintlig avrösningsjord m. m. ävensom att föreskriva tidpunkten för ängarnas avträdande till kronan. Dessa arbeten äro sådana som i allmänhet tillhöra lantmäteriet. Den speciella agronomiska sakkunskapen är därför nu ej erforderlig. Kostnaderna för biträde av jordbrukskonsulent kunna inbesparas. Som en följd härav torde ej heller en särskild nämnd behöva tillskapas. Förfarandet kan lämpligen konstrueras som en vanlig lantmåteriförrättning. Då det är av vikt att den praktiska insikten om lappmarkernas jordbruk och ströängsförhållandena är representerad, bör lantmätaren emellertid biträdas av tvenne gode män, utsedda bland dem som äro valda till gode män vid lantmåteriförrättningar. Det torde icke vara lämpligt att inskränka valet av gode män till de i kommunen valda eller närmast boende. Gode männen böra lämpligen särskilt utväljas och vara desamma vid förrättningarna inom ett större arbetsområde, då därigenom kontinuitet kan upprätthållas i bedömningsfrågorna. I sakens natur får anses ligga att gode männen icke skola delta i göromål av förberedande eller teknisk art.

I fastighetsbildningslagstiftningen i allmänhet förekomma i fråga om valet av förrättningsman särbestämmelser, när åtgärderna röra mark som

ligger i stad eller i samhälle eller annan ort på landet, där fastighetsregister såsom för stad skall föras. Enligt inhämtade upplysningar torde — med undantag för Jukkasjärvi allmänningsskog i Kiruna stad — ströängar näppeligen finnas inom de för övrigt mycket begränsade områden av lappmarkerna, där ovanberörda förhållanden äro för handen. Inom Kiruna stads icke stadsplanlagda område får (lagen den 27 februari 1948, nr 96) mätningssmannen för övrigt endast handlägga avstyckningar för bostadsändamål. Men oberoende härav torde det icke vara lämpligt, att förrättningar av nu ifrågavarande karaktär handläggas av stadsmätningssman. Någon särbestämmelse i nu berörda hänseende torde alltså icke böra införas.

12 §.

I princip bör särskild förrättning hållas för varje fastighet med ströängar, som ifrågakomma till indragning, eller, om ströängarna äro gemensamma för två eller flera fastigheter, gemensamt för dessa. Detta torde dock näppeligen behöva utsägas i lagen. Emellertid torde det ur flera synpunkter vara synnerligen lämpligt, att förrättningarna inom en by eller annat primärt skifteslag företagas till gemensam handläggning. Ströängsinnehavarna i byn få därvid tillfälle att tillsammans inför förrättningssmännen lämna uppgifter om ängarnas avkastning och beskaffenhet, varvid uppgifterna kunna jämföras med varandra och kontrolleras. Förrättningssmän, som handlagt förrättningar enligt 1921 års lag, ha vitsordat, att en därvid tillämpad ordning med första sammanträdet byvis var till stor nytta för att få fram nödiga uppgifter och en likvärdig bedömning. Dessutom är anordningen med gemensam handläggning ägnad att ej obetydligt nedbringa förrättningskostnaderna. Att den bestämda ersättningen likväl skall redovisas för varje fastighet framgår av 20 §.

Enligt jorddelningslagen skall sammanträde med delägarna under skifte eller annan jorddelningsförrättning hållas där den jord, förrättningen avser, är belägen, så framt icke lantmätaren finner det utan olägenhet kunna hållas annorstädes. Sammanträden under nu föreslagna förrättningar böra emellertid, oberoende av var ströängarna ligga, hållas i den ort där fastigheten är belägen.

13 §.

Uppenbart är att förrättningarna böra företagas och fortgå efter en uppjord plan och i en följd inom viss trakt under den tid av året, som i orten lämpar sig för dylika arbeten. Bestämmelser om sådan planläggning torde emellertid icke behöva intagas i lagen.

Den i jorddelningslagen m. fl. lagar och författningar använda ordningen med kungörelse i kyrka torde — med hänsyn till vad som anförts i riksdagens skrivelse nr 376/1955 i anledning av väckta motioner om änd-

ring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka — här icke böra tillämpas. I stället föreslås att kungörelse om första sammanträdet under förrättningen skall anslås å kommunens anslagstavla (14 § kommunallagen). Härjämte bör kungörelsen införas i den eller de ortstidningar i vilka underrättelser om sammanträden med kommunens fullmäktige skola intagas (14 § kommunallagen). Kostnaderna härför behöva icke bliva alltför stora, enär samma kungörelse kan omfatta ett flertal förrättningar. I de talrika fall, då förrättning berör ströängar, som höra till fastigheter i samma by och alla hemman i byn ha ströängar, får det vidare anses onödigt att uppräknat fastigheterna utan kan det räcka att i kungörelsen angives byns namn och att förrättningen kommer att beröra samtliga hemmans ströängar. Slutligen bör särskild kallelse tillställas fastighetsägarna som regel medelst tjänstebrev (jfr emellertid vad som anföres nedan vid 15 §).

Enligt 14 § i 1921 års lag behövde i kungörelse och kallelse icke angivas viss dag för förrättningen utan endast den ungefärliga tiden. Detta motiverades därmed, att det vid planens uppgörande icke vore möjligt att för varje fastighet noggrant fixera den dag, då förrättning där skulle hållas, ity att arbeten å fastigheter, som tidigare skulle besökas, kunde taga längre eller kortare tid i anspråk än som beräknats. Detta resonemang har givetvis fortfarande ett visst berättigande. Med nu rådande tillfällen till arbeten utanför jordbruket och jordbrukarnas beroende av inkomsten från sådana arbeten, kan det dock innebära kännbara upppoffringar för fastighetsägarna att kanske flera dagar i hemmet avvakta förrättningsmännens ankomst. Det är emellertid synnerligen viktigt, att fastighetsägarna äro tillstädes vid sammanträdena. Då gemensam förrättning för fastigheterna i en by blir det vanliga och saken alltså, i motsats till vad som avsågs i 1921 års lag, kan röra många fastighetsägare på en gång, framstå nackdelarna av en ungefärlig tidsangivelse ännu tydligare. Då odlingsområden nu icke skola utses, torde vidare förrättningarna bliva mindre utdragna och det bliva lättare att beräkna den tid som kan åtgå för varje särskild förrättning. Med hänsyn till det anförda synes systemet med flytande uppgift om dag och tid för första sammanträdet icke böra vidhållas.

I jorddelningslagen och vissa andra lagar finnas särskilda bestämmelser om kallelser, då för samfällighet finnes känd styrelse eller annan förvaltare eller då mark är samfällad för flera än tio fastigheter. Sådana förenklade bestämmelser om kallelser torde icke vara behövliga eller böra införas vid de förrättningar varom nu är fråga. Visserligen kunna vid laga skifte å by ströängarna hava blivit avsatta som samfällda. De torde dock sedermera i regel hava delats genom sämjedelning. Någon samfällighetsförvaltning torde i allt fall icke förekomma. Med hänsyn till indragningsförrättningarnas med expropriation analoga karaktär torde för övrigt vara skäligt, att varje ströängsinnehavare får personlig kallelse. Då därvid tryck-

ta kallelsekort kunna användas, kan expeditionsarbetet ej anses särskilt tyngande.

Vid tillkomsten av 1921 års lag övervägdes (kolonisationskommittén s. 74 och 75) huruvida icke, då fastigheten brukades av nyttjanderättshavare, jämväl denne skulle kallas till förrättningen och vara berättigad att därvid föra talan. Kommittén ansåg dock att, ehuru en arrendators rätt kunde beröras av ströängsindragningen, han dock icke kunde stå i något direkt rättsförhållande till kronan. Vad sålunda sagts torde fortfarande äga tillämpning. Vid andra fastighetsbildningsförrättningar äro innehavare av nyttjanderätt icke sakägare. Deras intressen tillgodoses på annat sätt. Vad angår arrende stadgas sålunda i 2 kap. 27 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom att, därest den upplåtna egendomens ägor till omfång eller läge genom lantmäteriförrättning så ändras, att avkomsten och nyttan därav förringas för arrendatorn, denne äger rätt till skälig nedsättning av arrendeavgiften och under vissa betingelser är berättigad att uppsäga avtalet. Enär denna regel får anses vara uttryck för en allmän princip, lärers densamma analogivis äga tillämpning jämväl å andra nyttjanderättsavtal (lagrådet, prop. 1952:40, s. 110). Härtill kommer att, då numera ströängsbruket i så stor omfattning nedlagts, ängarna ha föga betydelse för arrendatorer. Vid nu angivna förhållanden kan icke anses erforderligt, att nyttjanderättshavare göras till sakägare vid förrättningarna eller kallas till sammanträde. Något särskilt skydd för nyttjanderättshavare i anledning av indragningarna torde ej heller vara påkallat, i vart fall icke i annan mån än som framgår av 32 och 33 §§.

Vid lantmäteriförrättningar i allmänhet äro, förutom jordägare och vissa med dem likställda besittningshavare, servitutshavare att betrakta som sakägare. I 1921 års lag tillerkändes icke innehavare av servitut ställning som sakägare vid indragningsförrättningarna. Frågan om sakägareställning för innehavare av servitut diskuterades icke på liknande sätt som ovan återgivits i fråga om nyttjanderättshavare. Detta torde ha berott av lagens i dess 50 § intagna ställning till servitut och andra förefintliga rättigheter. Enligt denna paragraf skulle, då laga kraft ägande beslut om ströängars indragande till kronan föreläge, ängarna, utan särskilda åtgärder i samband med eller i anledning av indragningen, vara fria från all rätt, som i avseende å dem förut tillkommit annan, alltså även från eventuellt förekommande servitut. Kolonisationskommittén utgick i sin motivering för 50 § från att innehavare ej endast av nyttjanderätt utan även av servitut, som berörde ströäng, måste vika, något som, ansåg kommittén, icke kunde innefatta någon rättskränkning, då den prekära rätt, varmed ängarna innehafts, varit alla veterlig. Spörsmålet kommer att närmare belysas nedan under 25 §, där emellertid den tidigare inställningen till servituten ansetts kunna bibehållas som allmän regel. Med denna inställning torde anledning icke föreligga att göra servitutshavare i allmänhet till sak-

ägare och kalla dem till de nu ifrågasatta förrättningarna för fortsatt ströängsindragning. Såsom framhållits ovan vid 6 § måste dock innehavare av servitut, som besvärar ströäng vilken tidigare undantagits från indragning, skyddas, därest servitutet icke enligt 25 § skall gälla oberoende av indragning. Sådan servitutshavare bör kallas till förrättningen.

Då ecklesiastikt hemman berördes av ströängsindragning skulle enligt 1921 års lag (14 §) allmänt ombud förordnas att bevaka hemmanets rätt. Emellertid torde, i allt fall numera, finnas även andra under allmän myndighet stående fastigheter med ströängar än de ecklesiastika, exempelvis av domänverket, vattenfallsstyrelsen, lantbruksnämnden m. fl. inköpta hemman eller förverkade till kronan återgångna nybyggen. I fråga om dylika fastigheter torde lämpligen böra gälla vad som är föreskrivet i 3 kap. 2 § jorddelningslagen.

I 1921 års lag upptogs inga bestämmelser beträffande ombud vid förrättningarna för den kronomark, å vilken ströängar voro belägna, eller för de ännu icke skatteomförda nybyggen som hade ströängar. I förarbetena anförde kolonisationskommittén härom följande.

Möjligen kunde i de fall, då kronomark toges i anspråk såsom odlingsområde (18 § 1921 års lag) eller såsom s. k. reservmark (23 §), närvaron av ett ombud för kronan anses påkallad. Ifrågasätts kan jämväl, huruvida när fastighet utgör nybygge och äganderätten alltså ännu tillkommer kronan, särskilt kronoombud borde vara tillstädes. Nyttan av kronoombuds närvaro torde emellertid icke kunna anses motsvara den kostnad för statsverket, som därav skulle uppkomma.

Vad sålunda anfördes vid tillkomsten av 1921 års lag gäller i än högre grad för de nu ifrågasatta förrättningarna särskilt som odlingsområden å kronomark icke skola uttagas och ej heller någon reservmark där toges i anspråk. Den kringliggande kronomarken beröres överhuvud icke på annat sätt, än att den får de indragna ströängarna sig tillagda. Nybyggena innehavas med ständig besittningsrätt, vilket innebär att det tillkommer åbon att nyttja fastighetens ägor på samma sätt som en ägare. Enligt vad som avsetts i 2 § har åbon även talerätt i vad nu är fråga. Det kan därför icke anses föreligga tillräckligt vägande skäl för att representant för de kronomarker, å vilka ströängar ligga, är närvarande vid förrättningarna och ej heller att kronan genom ombud därvid för talan för de under ständig besittningsrätt stående hemmanen. En anordning med sådana kronoombud skulle för övrigt, som kolonisationskommittén erinrade, draga med sig kostnader av den storlek, att de icke skulle motsvara nyttan därmed. Möjligen kunde sägas, att den myndighet, under vilkens vård och inseende skogsvården å den kringliggande kronomarken står, kunde ha intresse av att bestämmelserna i 5 § tillämpades i minsta görliga mån. Men för de fall, då dylika undantag från huvudregeln om indragandet av ströäng kunna uppkomma, torde icke vara påkallat att skoglig representant är närvarande som sakägare, helst spörsmålen skola bedömas endast ur jordbrukssynpunkt.

Den nu föreslagna indragningen avser ströängar jämväl å allmänningsskogar och enskilda hemman. Dessa fastigheters ägare kunna emellertid icke på något sätt anses vara sakägare vid indragningsförrättningarna.

Enligt 1921 års lag skulle förrättningarna icke heller följas av något allmänt ombud, som särskilt hade att föra talan för *kronan som inlösare* av ängarna. Även vid de nu ifrågasatta förrättningarna bör främst av kostnadsskäl bestämmelse om sådant allmänt ombud undvikas. För behörigt tillvaratagande av kronans intressen i berörda hänseende måste — liksom enligt 1921 års lag — vara tillfyllest med en sådan granskning av förrättningsresultatet jämte besvärsmätt för kronan som här nedan föreslås i 22 §.

Enligt fastighetsbildningslagstiftningen har lantmätaren att, då förrättning rör mark i stad eller inom ort där skyldighet föreligger att söka byggnadslov, underrätta byggnadsnämnden om tid och ställe för första sammanträdet. Indragningsförrättningarna kunna emellertid icke anses vara av den karaktär, att en byggnadsnämnd kan ha något intresse av den ändring i fastighetsindelningen som därvid sker. Den innebär, ur byggnadsnämndens synpunkt, endast den förbättringen att förefintliga enklaver förenas med kringliggande mark eller att förutsättningar härför tillskapas. Förfarandet behöver därför icke tyngas med underrättelse eller kallelse till byggnadsnämnd eller denna nämnds inkopplande som sakägare.

14 §.

Denna paragraf är avsedd att fylla behovet av bestämmelser rörande förrättningsförfarandet i de delar föreskrifter icke särskilt upptagits i lagen.

I den allmänna motiveringen (kap. X, slutet) har redogjorts för de förberedande utredningar, som, innan förrättning i orten företages, böra och kunna vara å länets lantmäterikontor verkställda till befordrande av förrättningarnas skyndsamma handläggning och nedbringande av förrättningskostnaderna. I vad angår ströängar, som tidigare undantagits från indragning, bör utredningen även omfatta inhämtande av uppgifter om kända servitut, som besvara ängarna. Härför erfordras undersökning å vederbörande domarkansli. Innan förrättning utsättes bör lantmätaren ha brevväxlat med kända servitutshavare för erhållande av yttrande rörande eller medgivande till indragningen. Föreskrifter om dessa utredningar och därvid upprättade förteckningar torde böra meddelas i administrativ ordning. På samma sätt bör anvisning lämnas därom, att lantmätaren vid förrättningen skall föredraga upprättade förteckningar över de till varje fastighet hörande ströängarna och däri göra de tillägg eller ändringar som kunna påkallas, exempelvis om nya ägare och om förekommande och vid förrättningen anmälda sämjedelningar.

15 §.

Medan i allmänhet sakägares utevaro icke bör få hindra fortgången av en lagligen kungjord förrättning, är en i viss mån avvikande reglering

påkallad i fråga om sådan ströäng, som tidigare undantagits från indragning. Ovan har framhållits, att dylik ströäng bör få indragas allenast om ägaren icke bestrider det. I 16 § stadgas, att bestridandet skall, för att kunna tillmätas avseende, framställas vid första sammanträdet under förrättningen. För att fastighetsägaren skall få effektiv möjlighet att tillvarata sin rätt bör första sammanträdet få hållas, allenast om ägaren inställer sig eller ock bevisligen fått del av kallelse å sådan tid att han kunnat inställa sig. Är sådant fall icke för handen, skall sammanträdet utsättas till annan dag. Utan särskilt stadgande är tydligt, att fastighetsägaren skall kallas att inställa sig å den sålunda bestämda dagen samt att sammanträde som då hålles är att anse som första förrättnings-sammanträdet, på vilket bestämmelserna i 15 och 16 §§ bliva att tillämpa.

För att undvika omgång bör lantmätaren i nu avsedda fall redan vid expedierandet av första kallelsen söka skaffa bevis om att meddelandet kommit fastighetsägaren till handa. Enklast kan detta ske genom att kallelsen översändes i brev med begäran om mottagningsbevis (jfr K. cirk. 5 nov. 1943 till statliga och kommunala myndigheter om postverkets anlitande för delgivning av myndighets beslut m. m.). Kan bevis om kallelsens mottagande icke erhållas på detta sätt, återstår att delgiva kallelsen genom stämmningsman. Kallelsen hör, därest fastighetsägaren icke för sig ställt ombud eller eljest någon är behörig att för honom tala och svara, städse tillställas fastighetsägaren personligen.

16 §.

Om fastighetsägare icke vill gå med på att ströäng, som tidigare undantagits från indragning, nu indrages, bör han för undvikande av omgång ha att framställa sitt bestridande vid första sammanträdet under förrättningen. Detsamma bör gälla, om fastighetsägare vill påkalla, att ströäng undantages från indragning enligt 5 §.

17 §.

Tvist om äganderätten till den fastighet, till vilken ströängen hör, lär — med hänsyn till att ersättningen skall komma fastigheten till godo — som regel vara utan betydelse för indragningsfrågan. Utan särskilt stadgande torde vara tydligt, att rätten att företräda fastigheten vid förrättningen tillkommer innehavaren. Omständigheterna kunna dock vara sådana att tvisten måste slitas, innan förrättningen kan slutföras, t. ex. om ströängen icke får indragas mot ägarens bestridande och av två pretender den ene medgiver och den andre motsätter sig indragning. Yppas åter tvist angående till vilken fastighet ströängen hör, torde, om förlikning ej kan åvägbringas vid förrättningen, frågan alltid böra underställas ägodelningsrättens prövning.

18 §.

Denna bestämmelse är föranledd därav att ströäng, enligt vad ovan föreslagits, kan komma att till viss del behållas och till en annan del indragas. I övrigt utgår lagförslaget ifrån att karta icke behöver upprättas. Besluten om indragning eller undantagande från indragning av ströängar komma att hänvisa till ängarnas beteckningar (ägofigurnummer) å skiftes- eller avvitringskartor. Det skulle vara en onödig kostnad att, i andra fall än de som avses i paragrafen, upprätta särskilda kartor över indragna eller undantagna ströängar.

19 §.

Besiktning å marken kan icke alltid undvikas. Bestämmelserna i denna paragraf vilja understryka, att dylik åtgärd bör vidtagas endast undantagsvis (jfr kap. X).

20 §.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som stadgats i 1921 års lag (31 §) och annan liknande lagstiftning torde förrättningsmännens avgörande och förrättningsresultatet böra samlas i ett beslut, som avkunnas å sammanträde. Beslutet bör vara så fullständigt till sitt innehåll och så avfattat, att allt vad som avses skola bliva genom förrättningen reglerat kommer till uttryck i detsamma. Det sagda får dock av praktiska skäl icke innebära, att ej beslutet i vissa delar skall kunna få hänvisa till andra i protokollet tidigare intagna beslut eller upprättade bilagor till detsamma eller vid beslutet fogade förteckningar eller karta där sådan upprättats. Härom torde dock anmärkning i lagtexten icke behöva göras. Utan sådan anmärkning torde även vara uppenbart, att förrättningsmännen i samband med beslutets avkunnande böra underrätta vederbörande om vad som enligt denna lag gäller för utfåendet av de beslutade ersättningarna för avstådda ströängar.

I högre grad vid nu ifrågavarande förrättningar än eljest är av vikt, att den korta tid, under vilken utarbeten kunna bedrivas, i en följd till fullo utnyttjas för sammanträden med sakägarna, erforderliga besiktningar samt överläggning mellan förrättningsmännen och besluts fattande. Det slutliga färdigställandet av förrättningshandlingarna bör kunna få uppskjutas till annan tid. I detta arbete, som är av expeditionell natur, böra gode männen icke deltaga. Förrättningen har därför ansetts böra förklaras avslutad, så snart beslutet meddelats.

21 §.

Liksom enligt 1921 års lag torde ägarna av de fastigheter, vilkas ströängar berörts av förrättningen, böra erhålla del av förrättningsakten. Främst för att kunna tillvarataga kronans intresse såsom inlösare bör även

länsstyrelsen erhålla ett exemplar av akten. Utredningsmannen får här hänvisa till vad som anföres under nästföljande paragraf.

Liknande bestämmelse som i sista stycket finnes i 16 kap. 2 § första stycket jorddelningslagen. Även vid nu ifrågavarande förrättningar kan det vara onödigt att bekosta avskrivning av sådana handlingar som kungörelser, fullmakter, förordnande av ombud m. m.

22 §.

Vid 13 § här ovan har framhållits, hurusom det av kostnadsskäl icke vore försvarligt och ej heller i sak kunde anses påkallat att föreskriva, att ett ombud för kronan skulle följa förrättningarna i orterna, närvara vid sammanträdena och eventuella besiktningar samt där föra talan för kronan som inlösare av ströängarna eller som ägare av den kring ströängarna ligande kronomarken och de hemman som ännu innehavas av åbo med ständig besittningsrätt. Å andra sidan torde förrättningarna, såsom ock avsågs i 1921 års lag, icke böra vinna laga kraft mot kronan utan att från dess sida en granskning skett och möjlighet förelegat för kronan att fullfölja saken i vad kronans direkta intressen beröras. Detta torde gälla främst storleken av de vid förrättningarna bestämda ersättningarna för avstådda ströängar men ock de beslut, som kunna ha fattats i frågor huruvida och i vilken omfattning ströängar skola undantagas från indragning och om tidpunkten för avståendet av indragna ängar, eller alltså överhuvud vad saken rör kronan som inlösare av ströängar. Den sålunda ifrågasatta granskningen bör icke avse den rätt, vilken tillkommer kronan som ägare av fastigheter med ströängar vilka berörts av indragningen. Skyldigheter och rättigheter i berörda hänseende tillkomma de myndigheter, under vilka hemmanen lyda och som enligt 13 § tredje stycket äro sakägare. Ej heller bör granskningen avse åbohemmanens rätt, som i nu förevarande avseende bevakas av innehavarna.

Enligt 1921 års lag voro granskningen och fullföljdsrätten anförtrodda vederbörande revirförvaltare samt, om målet skulle gå till högre rätt, domänfiskalen. Denna anordning torde nu icke böra komma ifråga. Domänverket torde ha att taga befattning med markfrågor endast nedom odlingsgränsen och å nationalpark. Ovan odlingsgränsen tillkommer detta länsstyrelsen, då där domänverkets kompetens torde vara inskränkt att avse endast frågor om virkesavkastningens tillgodogörande samt skogens skötsel. Att nu dela på granskningsrätten mellan domänverket och länsstyrelsen bör lämpligen icke ske. Utredningsmannen har stannat vid att föreslå, att granskningen ålägges länsstyrelsen, som av gammalt är ortsmyndighet för avvitrning och lappväsendet och därtill har möjlighet att av skilda länsmyndigheter erhålla sakkunnigt biträde och yttranden. Slutlig prövning i besvärfrågan torde lämpligen böra tillkomma kammarkollegiet, särskilt som indragningen rätteligen utgör ett sista led i avvitrningen.

I administrativ ordning torde böra meddelas bestämmelser, som säkerställa att myndighet, som påkallat indragning av tidigare från indragning undantagen ströäng, får del av det slutliga resultatet.

23 §.

Ehuru en ströängsindragning rätteligen icke utgör annat än en slutlig reglering av en vid avvitrningen träffad provisorisk anordning, ansågs likväl vid tillkomsten av 1921 års lag, att det för fullföljd av talan i avvitringsärenden tillämpade systemet med besvär i administrativ ordning ej borde följas vid ströängsindragningen enligt sagda lag. Det underströks vidare, att frågan om indragning av ströängar till sin natur utgjorde en rättsfråga och borde som sådan kunna dragas inför domstol. Då detta gällde ett slags byte mellan kronan och ströängsinnehavaren, ansågs slutligen att den för jorddelning stadgade ordningen borde följas och besvär anföras hos ägodelningsrätt, helst ströängsförrättningarna ur många synpunkter vore att jämföra med de under ägodelningsrättens kompetens fallande lantmäteriförrättningarna. Vad sålunda anförts gäller även nu, varför talan mot förrättningarna bör föras genom besvär hos ägodelningsrätten.

Besvärstiden torde böra göras jämförelsevis lång dels med hänsyn till förhållandena i de orter varom här är fråga, dels ock för att länsstyrelsen, som på en gång kan få mottaga ett flertal förrättningsakter, skall få tid att verkställa sin granskning och kammarkollegiet hinna meddela beslut i fullföljdsfrågan. Sedan lantmätaren under sommaren verkställt förrättningar, har han att under hösten och vintern färdigställa och expediera förrättningsakterna. Detta arbete skall, såsom angivits i 21 §, vara avslutat före januari månad utgång. Först sedan länsstyrelsen mottagit akten, kan dess granskning börja. Med hänsyn till dessa omständigheter har utredningsmannen funnit den enklaste och mest praktiska lösningen vara att föreskriva, att besvär skola ingivas senast den 30 juni under året efter det förrättningen avslutades. Kronan erhåller härigenom minst fem månader för sitt ståndpunktstagande.

Någon överprövning av jorddelningsmyndighet och fastställelse av indragningsförrättning kan icke anses vara påkallad. Oklandrad förrättning bör, liksom var fallet enligt 1921 års lag, vinna laga kraft utan särskild fastställelse. Samma regel gäller exempelvis för förrättning enligt lagen den 18 april 1952 om sammanföring av samfälld vägmark med angränsande fastighet m. m.

Det är angeläget att de åtgärder, som erfordras efter förrättningens avslutande, medföra minsta möjliga expeditjonsarbete för lantmätare och registerförare samt, där besvär anförts, för ägodelningsdomaren. Förrättningsmannen bör ha att före besvärstidens utgång insända förrättningsakten till den som för fastighetsregistret, dvs. överlantmätaren eller av länsstyrelsen förordnad registerförare. Anföras besvär, bör ägodelningsdo-

maren ha att ofördröjligen och sist inom en vecka underrätta vederbörande registerförare samt infordra förrättningsakten från denne. Har någon sådan anmälan icke inkommit till registerföraren inom den angivna tiden, är avsett att denne, utan att betunga ägodelningsdomaren med begäran om bevis att talan ej förts mot förrättningen, skall finna, att förrättningen vunnit laga kraft, och kunna verkställa den registrering av förrättningen som är påkallad. I övrigt torde vara tillräckligt att hänvisa till jorddelningslagen i tillämpliga delar. Dock torde böra stadgas, att talan för kronan — alltså i förekommande fall även svarandetalan — i målet skall föras av kammarkollegiet.

Utöver vad sålunda föreslagits erfordras vissa föreskrifter, som emellertid böra meddelas i administrativ ordning. Dit höra ändringar i gällande registreringsbestämmelser samt föreskrifter av liknande innebörd som de vilka givits i kungörelsen den 18 april 1952 (nr 155) i anledning av lagen samma dag om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m.

Om förrättning klandrats och ändring skett i densamma, böra de, som enligt 21 § fått sig förrättningsakten tillställd, av förrättningsmannen erhålla del av ändringarna. Vidare bör registerföraren ha skyldighet att underrätta vederbörande aktförvarare att förrättning vunnit laga kraft eller att laga kraft ägande beslut i frågan eljest föreligger. Han bör även ha att å konceptakten teckna bevis om lagakraftvinnandet. Men föreskrifter i berörda och liknande hänseenden torde näppeligen tillhöra lagen utan böra införas i den här ovan förutsatta administrativa författningen.

Det är givetvis av betydelse för domänverket att få del av det slutliga resultatet av indragningarna. Detta gäller icke endast ströängar å kronopark och kronoöverloppsmark utan även andra ängar främst å allmänningsskogarna, vilka ängar efter indragningen torde bli av kronoöverloppsmarks natur. Till de ovan ifrågasatta i administrativ ordning givna föreskrifterna böra därför höra regler enligt vilka vederbörande revirexpedition, sedan indragning vunnit laga kraft eller frågan efter besvär blivit slutligen avgjord, kommer att erhålla antingen erforderliga utdrag av förrättningsakterna eller på lämpligt sätt uppgjorda förteckningar å indragna ströängar. Detsamma bör gälla andra kronans myndigheter, som förvalta mark, inom vilken indragen ströäng ligger. Även lappfogdarna kunna behöva ha tillgång till indragningsakterna, men dessa tjänstemän torde böra ha att taga del av de exemplar som tillställts länsstyrelsen.

Enligt vad i 14 § föreslagits komma jorddelningslagens bestämmelser om jäv att vara tillämpliga vid indragningsförrättningarna. Har jäv mot förrättningsman ogillats torde jorddelningslagens regler om fullföljd av talan i dylikt fall böra äga motsvarande tillämpning. En särskild regel som den i sista stycket föreslagna torde vara erforderlig.

24 §.

Det föreslagna stadgandet överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelse i 37 § av 1921 års lag. Kolonisationskommittén motiverade denna bestämmelse med följande.

Vad angår rätten att till högsta instans fullfölja talan mot ägodelningsrätts utslag i ströängsfråga har det synts nödvändigt att i överensstämmelse med de grundsatser, som numera äro gällande i fråga om fullföljdsrätten i allmänhet, så långt sig göra låter inskränka möjligheten att draga ärendet under högsta domstolens prövning. Flertalet av de frågor, vari avgörandet tillkommer ströängsnämnden, är av den art, att en bättre lösning knappast skulle vara att påräkna i händelse av prövning i ytterligare en instans. Särskilt gäller detta alla de frågor, som angå uppskattning av avkastningen från ströängar eller odlingsområde, ävensom sättet för odlingens planläggande och utförande. Den prövning, som man kan förutsätta från ströängsnämndens och ägodelningsrättens sida, synes innebära tillräckliga garantier för ett på sakkunskap och opartiskhet grundat avgörande. Endast i ett avseende synes såväl den enskildes som kronans intresse påkalla medgivande om rätt till fullföljd till högsta instans. Detta gäller frågan om vilka ängar som skola bli föremål för indragning. Ett avgörande härom kan vara av högst väsentlig betydelse såväl för ströängsinnehavaren som för kronan.

Visserligen ha, sedan kolonisationskommittén skrev det anförda, hovrätterna införts som jorddelningsdomstolar, men motiven för att låta vid ägodelningsrättens beslut bestå måste anses gälla även det nu föreslagna bestämmandet av höavkastningen och ersättningen i pengar. Det må framhållas, att vid jorddelningsförrättningar (jorddelningslagen 21:50) klagan ej må föras över ägodelningsrätts utslag beträffande ägors gradering eller åsättande av sådant jämförelsetal eller uppskattningsvärde, varom i 11 kap. 2 § andra stycket sagda lag förmäles.

25 §.

Någon särskild fastighetsbildningsåtgärd kan icke vara erforderlig sedan indragningsbeslut vunnit laga kraft. Beslutet bör ha avstyckande eller avskiljande verkan.

Enligt 50 § i 1921 års lag skulle, då lagakraftlägande beslut om ströängars indragande till kronan föreläge, ängarna vara fria från all rätt, som i avseende å dem förut tillkommit annan. Nyttjanderätt och servitut skulle dock äga bestånd till dess ängarna avträddes till kronan. Bestämmelsen i 50 § motiverades av kolonisationskommittén (s. 90) med följande.

I och med indragning till kronan av en fastighets ströängar böra dessa uppenbarligen vara fria från all rätt, som i avseende å dem tillkommit annan. Är fastigheten intecknad till säkerhet för fordran eller för avkomst eller förmåner, blir in-teckningshavarens rätt icke förnärmad genom att in-teckningen icke längre omfattar ängarna. Då odlingen är utförd, har fastighetens värde ökat i motsvarande grad, och så länge den ännu ej är verkställd, utgör in-nestående odlingskostnad säkerhet för in-teckningshavaren. Innehavare av nyttjanderätt eller servitut, som berör ängarna, måste däremot vika. Icke heller detta kan anses innefatta någon rättskränkning, då den prekära rätt, varmed ängarna innehafts,

varit alla vederlig. Med billighet synes emellertid överensstämma, att nyttjanderätten eller servitutet äger bestånd ända till tiden för ängarnas besittningstagande av kronan.

Vid remissbehandlingen av kolonisationskommitténs förslag gjordes icke någon erinran i denna del. Även lagrådet lämnade förslaget utan erinran. Föredragande statsrådet ansåg, att bestämmelsen kunde oförändrad godtagas. Bestämmelsen mötte icke någon erinran vid riksdagsbehandlingen. I orterna har icke försports, att bestämmelsen föranlett några rättsförluster.

När det gäller att ifråga om den fortsatta ströängsindragningen taga ställning till samma spörsmål, torde, med hänsyn till kommitténs motivering och vad ovan anförts under 13 § om nyttjanderätter, skäl icke föreligga att frånga den tidigare lagens mening i vad angår penninginteckningar och fordringsrätter eller beträffande nyttjanderätt och därmed likställd rätt. De indragna ängarna böra alltså automatiskt vara fria från den rätt som i berörda hänseenden tidigare kunnat åvila dem. Det må tilläggas, att frågan om berörda rättigheter måste vara i huvudsak av teoretiskt intresse. Ströängarna motsvara i högre grad nu än år 1921 ett synnerligen obetydligt värde i förhållande till värdet av fastigheternas övriga ägor, var till kommer att fastigheterna genom de nu föreslagna reglerna för vederlagets bestämmande få en förstärkning, som överstiger ströängarnas nuvarande värde. Vederlaget avses vidare icke skola vara underkastat preskription (jfr 29 §). Någon särbehandling kan icke anses erforderlig i fråga om de ströängar som tidigare undantagits från indragning.

Enligt 1921 års lag skulle även de servitut eller väl närmast upplåtelse-servitut, som på grund av inteckning eller eljest kunde gälla i fastigheterna och därvid besvärade ströängsområdena, vika i anledning av indragningen. Motivet att den prekära rätt, varmed ängarna innehafts, varit alla vederlig och alltså för innehavare av ett dylikt servitut känd, då avtalet om servitutet gjordes, torde ännu gälla såvitt rör ströängar i allmänhet. Det torde också kunna sägas, att motivet är starkare nu, enär efter tillkomsten av 1921 års lag det måste varit för alla uppenbart, att det endast var en tidsfråga, när den i propositionen om 1921 års lag antydda av jordägarna redan 1933 begärda fortsatta indragningen av ströängar skulle igångsättas. Det torde vidare vara mycket sällsynt, att förekommande servitut avse själva ströängsmarken. Visserligen har efter år 1921 tillkommit, att kronan genom vattenfallsstyrelsen, i stället för att begagna sig av expropriation, förvärvat s. k. kraftledningsservitut genom avtal. Ifråga om ströängarna lära, då stolpar icke torde vara satta å de sankta ängarna, dessa servitut gälla rätten att draga linorna i luften över ströängarna. Men härvid är att märka, att ängarna indragas till kronan och att därför några rättsförluster näppeligen kunna uppstå. Härtill kommer att en bestämmelse om skydd för servitutshavarna skulle komplicera för-

rättningsförfarandet. Utredningsmannen har med hänsyn till det anförda ansett, att 1921 års lags ståndpunkt kan vidhållas som allmän regel. Såsom framhållits ovan vid 6 § ligger dock problemet annorlunda till i vad angår servitut, som belastar ströäng, vilken tidigare undantagits från indragning. Även sådant servitut bör visserligen upphöra vid indragningen men det har ansetts ofrånkomligt att skydda servitutshavaren genom att föreskriva att indragning icke får ske med mindre denne medger det eller indragningen prövas kunna ske utan förfång för den härskande fastigheten. Utredningsmannen hänvisar till vad därom anförts vid 6 §.

Det hittills sagda har haft avseende å upplåtelseservitut. Det torde få anses tveksamt, vad lagstiftaren med 50 § 1921 års lag avsett i fråga om de särskilda servitutsliknande inskränkningar i ägarens dispositionsrätt, som grunda sig på myndighets beslut i det enskilda fallet, de s. k. tvångsservituten. Tvångsservitut kunna bildas genom expropriation eller enligt jorddelningslagen, vattenlagen, gruvlagen, lagen om enskilda vägar, ägofredslagen m. fl. lagar, varvid i regel servitutets bildande föregås av en i lag reglerad förrättning. Även vid avvitringar torde dylika servitut kunna tillkomma (NJA 1956, s. 570). Om samtliga dessa inskränkningar i dispositionsrätten skola ur rättssystematisk synpunkt hänföras till servitut lärer vara föremål för delade meningar. I lagtext användes icke beteckningen servitut för tvångsservituten utom i fråga om de rättigheter som tillkomma vid jorddelning eller enligt expropriationslagen eller lagen infattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Olika meningar ha även uttalats i frågan huruvida tvångsservituten äro inbegripna i vad som avsågs med bestämmelsen i 50 § 1921 års lag. Enligt Holmbäck, s. 134, ligger i de i paragrafen använda orden, att även de rättigheter, vilka äga bästa rätt i fastigheten, måste anses ha upphört i ängarna genom indragning av dessa. Hedlund, s. 102 och 103, synes emellertid anse att tvångsservituten ej inbegripas under sagda paragraf. Då emellertid, enligt gällande rättsuppfattning, tvångsservituten bestå när därav belastad mark överflyttas till annan fastighet genom laga skifte eller ägoutbyte i den mån servituten för sin utövning äro lokaliserade till visst område, håller utredningsmannen före, att så måste bliva fallet även med en bestämmelse som den i 1921 års lag. En ströängsindragning enligt såväl 1921 års lag som den nu föreslagna innebär nämligen icke annat än ett ägoutbyte, låt vara med mark mot pengar, något som jämväl anses i vissa fall tillåtet enligt jorddelningslagen. Vad nu sagts har för tydlighetens skull ansetts böra komma till uttryck i lagtexten. De enda dylika rättigheter av någon betydelse, som kunna tänkas förekomma, torde vara s. k. kraftlednings-servitut tillkomna genom expropriation. Möjligen kan även vägrätt å en ströäng ha tillkommit enligt lagen om enskilda vägar.

Rätt som upphör i ströängen bör uppenbarligen gälla orubbad i återstoden av den besvärade egendomen. Ett uttryckligt stadgande härom har

upptagits i andra stycket (jfr 17 § första stycket 1952 års lag om sammanföring av samfälld vägmark med angränsande fastighet m. m.).

26 §.

Enligt 1921 års lag (40 §) skulle de indragna ströängarna i regel avträddas, då fyra år förflutit från det laga kraft åkommit beslutet om indragandet. Denna tidrymd var tillmänt så, att det odlingsområde, vars avkastning skulle ersätta den höskörd som frånginge fastigheten, hunne bliva iordningställt. Emellertid kunde förrättningsmännen, då synnerliga skäl förelågo, medgiva ytterligare anstånd med högst fyra år.

Ströängsbruket är numera till stora delar nedlagt. Hänsyn till att förbättringsarbeten skola hinna vara verkställda å fastigheten är därför icke i samma mån som tidigare erforderlig vid den fortsatta indragningen. De flesta ängarna kunna därför avstås omedelbart, vilket ju även ligger i skogsvårdens intresse. Emellertid kunna vissa ängar ännu vara i bruk, varför möjlighet bör finnas att, där särskilda skäl föreligga, framflytta tiden för avståendet så, att förbättringsarbeten kunna hinna bliva verkställda å fastigheten. Därjämte bör, som i den allmänna motiveringen anförts, tiden för avträddandet kunna i fråga om de i 5 § avsedda ängarna utsträckas i stället för att ängarna undantagas från indragning. En förutsättning härför är dock, att fastighetens ägare icke vidhåller framställt yrkande om att ängen skall undantagas från indragning.

27 §.

Bestämmelsen är hämtad från 1921 års lag (41 §) och synes fortfarande försvara sin plats. Lador i brukbart skick torde emellertid numera finnas i mycket få fall.

28 §.

Enligt 1921 års lag (51 §) skulle ängar, som vid förrättning enligt lagen förklarats icke skola indragas, sedermera ej vara underkastade indragning. Enligt motiven för bestämmelsen hade det ansetts icke skäligen kunna stadgas, att fastighetsägare, sedan prövning enligt lagen av ströängsfrågan ägt rum, skulle ha att finna sig i en ny indragning enligt lagens bestämmelser. Innebörden av bestämmelsen var, att de för en fastighet behållna ängarna kommo att tillhöra fastigheten med samma rätt som fastighetens övriga mark. Dessa ängar blevo med andra ord slutligt avvitrade mark. Jämväl vid den i kap. VI, VII och VIII förordade fortsatta ströängsindragningen uppstår fråga om den karaktär som bör givas åt de ströängar som därvid icke skola indragas. Vid indragningen enligt 1916 års kungörelse och 1921 års lag blevo avsevärda arealer undantagna från indragning. Det rörde sig, såsom framgår av redogörelsen i kap. IX, om nära 20.000 hektar. Därest man haft anledning befara att vid den fortsatta ströängsindragningen

ängar skulle undantagas från indragning i en jämförelsevis liknande omfattning, hade man kunnat överväga, om i stället för regeln i 1921 års lag ett stadgande bort införas enligt vilket ströäng, som enligt 4, 5 eller 7 § undantagits från indragning, skulle behållas till fastigheten med oförändrad rätt, dvs. i den ställning ängen hade fått vid avvitrningen. De i 4 § avsedda ströängarna äro emellertid få till antalet och kunna sammanlagt omfatta endast jämförelsevis obetydliga arealer. Vad angår ängar, som kunna komma att undantagas enligt 5 §, är att märka, att villkoren för undantagen nu gjorts mera restriktiva än tidigare samt att den mentalitet hos befolkningen, som gjorde att vid de tidigare indragningarna krav på bibehållande av ängar framställdes i så stor omfattning, numera icke föreligger. Bibehållande av ströängar av den anledningen att odlingsområde saknas eller att odlingsområdet skulle bli för stort för fastigheten kan nu icke förekomma. Ej heller behöver man befara, att förrättningsmännen vid den fortsatta ströängsindragningen skola ge efter för krav som icke instämma med lagens ord och mening. Man kan därför räkna med, att även den enligt 5 § undantagna arealen blir jämförelsevis ringa. Vad slutligen angår 7 § kan detta stadgande uppenbarligen få endast en mycket begränsad tillämpning.

Med hänsyn till det anförda har utredningsmannen stannat vid att förorda ett stadgande av i sak samma innehåll som 51 § i 1921 års lag. Vid utformningen av stadgandet har dock valts en annan metod. Formellt utsades i 1921 års lag allenast, att de ängar, som vid förrättning förklarats icke skola indragas, sedermera ej skulle vara underkastade indragning, varmed enligt förarbetena förstods indragning enligt lagens bestämmelser. Den reella innebörden av stadgandet var dock som ovan framhållits en annan och mera vittgående. De behållna ängarna skulle i fortsättningen tillhöra fastigheterna med samma rätt som fastigheternas övriga mark. Utredningsmannen har ansett lämpligt att denna rättsverkan mera direkt kommer till uttryck i lagtexten. Det som utmärker de ströängar, om vilka nu är fråga, är främst att de kunna återtagas av kronan enligt principerna för avvitrningen. De utgöra med andra ord icke slutligt avvitrtrad mark. Det synes därför böra stadgas, att ströäng, som icke indrages enligt de ovan föreslagna bestämmelserna, icke vidare skall vara underkastad förbehåll om rätt för kronan att återtaga ängen. Sådan äng kommer följaktligen att i fortsättningen vara att betrakta som avvitrtrad mark och få samma karaktär som fastighetens övriga ägor. Vid utformningen av stadgandet har vidare måst beaktas, att förrättning som regel icke kommer att hållas i vad angår ströäng, som avses i 4 §. Sådan äng bör därför utan vidare omfattas av stadgandet. Beträffande ängar, som avses i 5 och 7 §§, bör däremot stadgandet bliva tillämpligt först sedan ängen vid förrättning undantagits från indragning.

Av sakens natur följer att stadgandet icke kan få tillämpning på strö-

äng, som vid tidigare indragningsförrättning undantagits. Såsom ovan ofta framhållits har sådan äng redan i dagens läge samma karaktär som fastighetens övriga ägor. Under vissa förutsättningar kan visserligen ängen komma att omfattas av den nu föreslagna indragningen, men möjligheten att indraga ängen försvinner om icke kronan inom tre år från lagens ikraftträdande begär indragning. Något osäkerhetsmoment kommer alltså icke att kvarstå för framtiden. Utredningsmannen får vidare hänvisa till vad som anföres nedan vid övergångsbestämmelserna.

En uppenbar fördel med det nu framlagda förslaget är, att samtliga återstående frågor om de ströängar, som ännu kvarstå i den ställning de erhöllo vid nybyggesanläggningen och avvitringen, bliva slutligt reglerade. Dessa ängar komma antingen att bliva återtagna av kronan eller, i det fåtal fall detta ej sker, att tillhöra fastigheterna med samma rätt som dessas övriga mark. Utgör ströäng fastighet för sig, kommer den i fortsättningen att i allo följa vanliga regler.

Av den föreslagna bestämmelsen torde följa att, sedan åtgärderna enligt den nu föreslagna lagen genomförts, särreglerna om avsöndring, avstyckning och ägostyckning (lagarna den 22 juni 1921, nr 379 och 380 samt 11 § i jorddelningslagens promulgationslag) icke längre få någon tillämpning. Det kan också ifrågasättas om, med jorddelningslagens numera gällande jordpolitiska regler, nyssnämnda båda lagar av år 1921 ens i dagens läge fylla något behov. Ett upphävande av de båda lagarna torde dock böra övervägas först i samband med den pågående revisionen av jorddelningslagstiftningen.

I 51 § av 1921 års lag stadgades — förutom att ängar, som vid förrättning förklarats icke skola indragas, sedermera ej skulle vara underkastade indragning — att de i skiftesstadgan givna bestämmelserna om rågångar och om ägoutbyten skulle äga tillämpning beträffande dessa ängar. Någon motsvarande föreskrift torde nu icke vara erforderlig.

Enligt vad som anförts i kap. II medgav Kungl. Maj:t i samband med avvitringen att det virke, som till behövliga hägnader, hässjor och hölador vid ströängarna åtginge, finge tillsvidare, efter anvisning av revirförvaltaren, kostnadsfritt avhämtas från kronoparken. Medgivandet har i praxis ansetts gälla jämväl kronoöverloppsmark. Såsom i berörda kapitel av utredningen jämväl anförts var medgivandet tydligen av karaktär att kunna av kronan när som helst återtagas. Den medgivna virkesrätten var en förmån av provisorisk natur. Givetvis var avsett, att densamma skulle gälla endast om ängarna brukades till slätter.

Kolonisationskommittén ansåg (s. 91), att något skäl för kronan att i fråga om ängar, som vid ströängsförrättning bleve bibehållna under fastighet, låta en dylik rättighet utan vidare äga bestånd ej syntes föreligga. Billigheten syntes dock kräva, att fastighetsägaren under någon kortare tid — i kommitténs förslag satt till tio år efter det ströängsindragningen vunnit

laga kraft — bibehölles vid rättigheten i fråga. I propositionen om 1921 års lag (52 §) vidhölls kolonisationskommitténs förslag.

Vid riksdagsbehandlingen erinrade vederbörande utskott⁴³, att den i propositionen föreslagna bestämmelsen komme att innebära en viss obillighet mot innehavarna av ifrågavarande ängar samt att ett bibehållande av servitutet icke torde medföra några större olägenheter för kronan. Utskottet hemställde därför om sådan ändring i paragrafen att virkesrätten förklarades skola gälla tillsvidare. Detta blev även riksdagens beslut. Och enligt 52 § av 1921 års lag skall den rätt, som enligt gällande bestämmelser tillkommer innehavare av ströäng att av kronan erhålla virke till behövliga hägnader, hässjor och hölador, tillsvidare gälla beträffade ängar, som vid förrättning enligt lagen förklarats icke skola indragas. Fråga om återkallande av denna rättighet har, såvitt utredningsmannen kunnat finna, sedermera icke varit uppe. Rättigheten har för övrigt, sedan ströängsbruket alltmer upphört, ej kunnat utnyttjas.

I fråga om de ängar, som tidigare indragits eller enligt nu framlagda förslag skola indragas, är uppenbart, att fastighetsägarna icke kunna ha kvar någon virkesrätt, sedan ängen avträtts. Beträffade ängar, som vid den fortsatta ströängsindragningen kunna komma att bibehållas till fastigheterna, kan givetvis även nu skäl föreligga för den av kolonisationskommittén hävdade meningen. Då frågan nu emellertid gäller betydligt mindre antal ängar än år 1921 och då det icke vore lyckligt, om skilda bestämmelser skulle gälla om samma rättighet, har utredningsmannen ansett, att en bestämmelse liknande den i 52 § av 1921 års lag må bibehållas. Om sedermera, väl närmast efter initiativ och utredning av domänverket, frågan om återkallandet av virkesrätten för bibehållna ängar upptages, bör den givetvis avse alla dylika ängar.

29 §.

Såsom framhållits i den allmänna motiveringen bör ersättning för indragen ströäng utgå på sådant sätt att ersättningen kommer jordbruket till godo. Med hänsyn till in-teckningshavares rätt måste, liksom enligt 7 § i 1921 års lag, förbättringsåtgärderna avse den fastighet, till vilken de avstådda ängarna hört. Hänsyn kan därför i detta sammanhang icke tagas till sambruk och därigenom tillkommen brukningsenhet. Om förbättringsåtgärd finnes böra vidtagas med avseende å annan fastighetsägaren tillhörig fastighet än den, från vilken ströängarna tagas, måste sammanläggning av fastigheterna genomföras, i vart fall innan ersättningen utbetalas. Av regeln följer dock icke att åtgärden alltid måste vara lokaliserad till själva den ifrågavarande fastigheten. Hinder möter exempelvis ej mot att ersättningen användes för anordnande av lämplig utfartsväg, även om vägen går utanför fastighetens ägor. Trygghet måste dock finnas för att nyttan av förbättringsåtgärden varaktigt kommer fastigheten till godo.

Av praktiska och principiella skäl bör i vissa fall ersättningen kunna utbetalas utan att förbättringsåtgärd verkställas. Utredningsmannen får hänvisa till vad härom anföres vid 31 §. En antydan om dessa undantagsregler har gjorts i förevarande paragraf.

Under uttrycket »ersättning för ströäng, som indragits» inbegripes givetvis icke blott ersättningen för själva ängsmarken utan även den ersättning som må ha bestämts för tillhörande avrösningsjord eller impediment. Även den särskilda skogsersättning, som kronan kan ha att utgiva vid indragning av äng, vilken tidigare undantagits från indragning, bör utgå i samma ordning som ersättningen i övrigt. Ett påpekande härom har gjorts i lagtexten.

Såsom i den allmänna motiveringen antecknats äro de ersättningar, som vid tilläggsavvittring (20 §) och förrättningar enligt 1921 års lag (43 §) tillerkändes fastigheterna för avstådda ströängar och skola utgå i mån av verkställda arbeten, icke underkastade preskription. Främsta betydelsen av bestämmelsen torde ha varit, att de indragna ströängarna kunnat anses fria från inteckningar och som sådana kunnat utan vidare sammanföras med kringliggande mark. Ett av kammarkollegiet vid tillkomsten av 1921 års lag framställt förslag om en preskriptionstid av 20 år avvisades av föredragande statsrådet med hänvisning till att inteckningshavares rätt otvivelaktigt därigenom kunde äventyras.

Av den allmänna motiveringen framgår, att de enligt 1916 års kungörelse och 1921 års lag bestämda nyodlingsarbetena ej blivit i allo verkställda och att delar av ersättningarna ännu inestå och troligen med nu gällande bestämmelser icke komma att uttagas. Utredningsmannen har i kap. XI tagit upp frågan om införandet av en skälig preskriptionstid för dessa äldre ersättningar, som redan nu stått inne i 25—30 år. Ehuru utredningsmannen därvid funnit, att inteckningshavarnas rätt genom en preskriptionsregel näppeligen kunde numera äventyras, har han dock ansett att, i avvaktan på resultatet av vad i sagda kapitel föreslagits, en preskriptionsbestämelse icke bör nu införas för dessa äldre ersättningar.

Vad beträffar de ersättningar, som skola utgå enligt här gjorda förslag om en fortsatt ströängsindragning, finner sig utredningsmannen ej heller böra föreslå en preskriptionstid. Möjligheten att inteckningshavares rätt kunde äventyras torde icke kunna helt avvisas. Det kan även framhållas, att frånvaron av en preskriptionstid, med hänsyn till vad som i kap. XIV föreslagits, icke behöver medföra att särskilt anslag för ströängsersättningar under icke överskådlig tid behöver förekomma.

30 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf kan utredningsmannen i huvudsak nöja sig med att hänvisa till den allmänna motiveringen i kap. VI. För att lantbruksnämnden skall vara underrättad om de ersättningsbelopp, som

bestämts för varje fastighet, bör det åligga förrättningsmannen att, sedan förrättning vunnit laga kraft eller frågan om indragning och ersättning eljest avgjorts, underrätta lantbruksnämnden. Underrättelser böra lämpligen ske gruppvis för ett antal fastigheter i särskild förteckning. Föreskrifter i nu nämnda avseende torde få utfärdas i administrativ ordning.

Den slutliga bestämmanderätten om vilka förbättringsåtgärder som skola utföras bör tillkomma lantbruksnämnden. Det förutsättes emellertid, att fastighetsägaren får tillfälle att framföra sina önskemål och att, innan frågan avgöres, ett intimt samråd sker mellan nämndens tjänstemän och ägaren. I 1921 års lag finnas detaljerade bestämmelser om i vilka omgångar ersättningen skall utbetalas. Det torde emellertid vara mera lämpligt att överlåta åt nämnden att efter omständigheterna i varje särskilt fall besluta härom. Därvid torde nämnden jämväl ha att avgöra hur det vid utbetalningarna skall styrkas, att föreskrivna åtgärder verkställts.

31 §.

Om ersättningen uppgår till ett obetydligt belopp, bör lantbruksnämnden och därigenom statsverket icke betungas med arbete och kostnader för undersökning och beslut om förbättringsåtgärder. I dylika fall bör ersättningen därför utan ansökan från fastighetens ägare kunna utbetalas kontant. Gränsen kan förslagsvis sättas vid 300 kronor. Med en så låg gräns torde inteckningshavares intressen icke kunna beröras. Tänkbart är att lantbruksnämnden finner anledning att samtidigt inskrida med stöd enligt kungörelsen den 11 juni 1948 angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. I sådant fall kan det vara ändamålsenligt att låta ströängsersättningen utgå enligt huvudregeln i 30 §.

Om möjlighet bedömes icke föreligga att på lång sikt uppehålla jordbruket på fastigheten, ensam eller efter sammanläggning med annan fastighet, bör av lätt insedda skäl endast mera kortsiktiga förbättringsåtgärder ifrågakomma. Är sådan åtgärd icke påkallad eller lämplig, bör ersättning även här kunna utbetalas kontant. Uppgår ersättningen till någorlunda högt belopp, måste dock ett skydd finnas för innehavare av fordringsinteckningar och andra liknande rättsägare. Det har syntts utredningsmannen innefatta en onödig omgång att här anknyta till expropriationslagens eller utsökningslagens regler om sättet för ersättningens nedsättande och fördelning. Det torde vara tillräckligt att, på sätt som föreslagits i andra stycket, stadga att ersättningen icke får utbetalas med mindre fastighetsägaren styrker, att innehavare av intecknade fordringar och andra dylika rättigheter lämnat sitt medgivande till utbetalningen. Härigenom vinnas förutsättningar för en uppgörelse mellan intressenterna. Om ägaren det medger och annan rättsinnehavare icke har något att invända, kan självfallet ersättningen utbetalas direkt till inteckningshavare.

Åbo å icke skatteomfört nybygge bör skäligen icke äga uppbära ersätt-

ning enligt denna paragraf, innan han vunnit äganderätt till fastigheten. Ett stadgande härom har upptagits i tredje stycket. Sedan skatteomföring skett, möter icke hinder att tidigare bestämd ersättning utbetalas.

32 §.

Denna paragraf är med vissa jämkningar hämtad från 1921 års lag (44 §). Kolonisationskommittén anförde i denna fråga.

Därest fastighet, från vilken ängar indragas, skulle vara utarrenderad, lär det rättsligen sett likväl i allmänhet böra bliva ägarens sak att ombesörja odlingsarbetets utförande och uppbära den av ströängsnämnden bestämda ersättningen, något som naturligtvis icke utesluter att han kan med arrendatorn träffa avtal om dennes övertagande av arbetet mot ersättning i en eller annan form. Det måste emellertid vara att anse såsom ägarens skyldighet gentemot arrendatorn att sörja för odlingsarbetets utförande inom en snar framtid, då en försummelse härutinnan i själva verket leder till att fastigheten efter ängarnas indragande lämnar mindre avkastning än den vid arrendeförhållandets tillkomst förutsatta. En lämplig påföljd av ifrågavarande förpliktelsers åsidosättande synes vara, att arrendatorn efter förloppet av viss tid äger påkalla att själv få utföra odlingen och uppbära inestående odlingskostnad.

Då numera ströängsbruket i stor utsträckning nedlagts och ströängarna därigenom ha föga betydelse för arrendator av fastighetens jordbruk, föreligger visserligen icke samma behov av skydd för denne som tidigare. Det torde dock icke vara ur vägen att för särskilda fall bibehålla en liknande bestämmelse. I sakens natur ligger att en förbättringsåtgärd, som skulle bestå i inköp av jord för arronderingsändamål, icke bör få utföras av arrendatorn. Även i övrigt bör lantbruksnämnden pröva, huruvida det är skäligt och lämpligt att åtgärden ombesörjes av arrendatorn.

Självfallet bör arrendatorn icke äga rätt att påkalla utbetalning av ersättningsbelopp, som skulle utgå utan att förbättringsåtgärd verkställts.

33 §.

I fråga om denna paragraf må hänvisas till den allmänna motiveringen i i kap. XI. De ersättningsbelopp som åsyftas äro de i 20 § av 1916 års kungörelse och 43 § i 1921 års lag avsedda, alltså i förekommande fall även uttagna första förskott. Överstiger den inestående ersättningen icke 300 kronor eller prövas nyttan av förbättringsåtgärd icke svara mot kostnaden ity att möjlighet saknas att på lång sikt uppehålla jordbruket på fastigheten, bör även i dessa fall ersättningen kunna utbetalas utan vidare.

Ansökan om rätt att disponera ströängsersättning efter vad nu sagts bör lämpligen göras hos lantbruksnämnden, som har att handlägga ärendet. Vid ansökningen bör fogas intyg av länsstyrelsen om storleken av det belopp som inestår för fastighetens räkning. Vid intygets utfärdande bör länsstyrelsen i de längder, som länsstyrelsen för över ströängsersättningar, göra anteckning om ansökningen, innebärande att ersättningen spärrats i

avvaktan på meddelande från lantbruksnämnden. Handlingarna rörande den förrättning, genom vilken indragningen och odlingsersättningen bestämts, torde lantbruksnämnden kunna inlåna från lantmäterikontoret, varvid överlantmätaren jämväl kan lämna uppgifter om de ändringar i fastighetsindelningen som kunna ha skett och beröra fastigheten.

Är fastigheten utarrenderad och underlåter ägaren att göra framställning om ändrad användning av inestående belopp, bör arrendatorn äga möjlighet att få verkställa åtgärden och uppbära ersättningen. Samma regler böra här gälla som i det fall, som avses i 32 §.

Även med de nu föreslagna reglerna torde ersättningen böra utbetalas av länsstyrelsen. Angående frågan om fortsatta anslag för detta ändamål må hänvisas till framställningen i kap. XIV.

34 §

Den här föreslagna bestämmelsen överensstämmer i princip med motsvarande regel i 1916 års kungörelse (26 §) och 1921 års lag (48 §). Uppenbart torde vara, att i fråga om ängar å kronomarkerna ett regelrätt sammanläggningsförfarande icke kan vara nödigt, utan att en automatiskt verkande regel om sammanföring både bör och kan användas. Ströängarna kunna visserligen, enligt vad tidigare anförts, tänkas vara besvärade av eventuellt förekommande s. k. tvångsservitut, men detta förhållande torde från kronans sida böra tålas. Rättigheterna i fråga komma även efter sammanföringen att vara lokaliserade till ströängsområdet. Enligt de använda ordalagen kommer sammanföringsregeln att gälla icke endast fastigheter, som redovisas som kronopark och kronoöverloppsmark, utan överhuvud alla av kronan ägda och omedelbart disponerade fastigheter, såsom vid avvittringen tillkomna strömfallsutsmål och andra lägenheter och jämväl hemman som förvärvats av kronan eller återfallit dit (förverkade nybyggen). Givetvis gäller regeln oberoende av om fastigheten är upplåten på arrende. Av den valda formuleringen följer, att sammanföring däremot icke sker med kringliggande kronohemman, om detta innehaves med åborätt. Regeln om sammanföring kommer ej heller att gälla ströängar å sådana ekklesiastiska hemman eller andra under allmän myndighets vård och in-seende stående fastigheter, som icke tillhöra kronan. Det torde icke vara påkallat att, som gjordes i 1921 års lag, föreskriva, att sammanföringen skall ske utan rubbning i stamfastighetens mantal. Tydligt torde ändock vara, att mantalet, liksom vid avstyckning och expropriation av del av fastighet, kvarstår å stamfastigheten och att de med detsamma följande rättigheterna, främst andel i allmänningsskog, odelade tillkomma denna. Någon lagregel därom att efter sammanföringen ströängen ingår i den fastighet, med vilken den sammanförts, och svarar för samma inteckningar och gravationer som denna fastighet, har icke ansetts erforderlig. Detta gäller jämväl den sammanföring som avses i 35 §.

I detta sammanhang torde ej heller behöva utsägas, att de indragna ströängar, som icke ligga å mark som i paragrafen avses, gruppvis bliva fastigheter för sig och böra få natur av kronoöverloppsmark samt redovisas i fastighetsregister. Föreskrifter i dessa avseenden torde få meddelas i annan ordning.

35 §.

I den allmänna motiveringen har föreslagits, att åtgärder böra vidtagas för överförande av de till kronan såväl enligt tidigare bestämmelser som jämlikt denna lag indragna men icke å kronomark liggande ströängarna till de fastigheter eller samfälligheter, inom vilka ängarna ligga, samt att detta skall ske genom överlåtelse i vanlig ordning. För genomförandet av de genom överlåtelse avsedda ändringarna i fastighetsindelningen har utredningsmannen vidare förordad en förenklad och automatiskt verkande regel om de överlåtna ängarnas sammanföring i fastighetsrättsligt avseende med köparnas fastigheter samt, där förvärvet gäller ströängar inom allmänningsskog, införlivning med denna. Första stycket av förevarande paragraf reglerar de fall, då ströäng överlåtes till delägarna i allmänningsskog eller till ägare av enskild fastighet. I andra stycket behandlas sammanföring av ströäng med samfällad husbehovsskog eller annan för två eller flera fastigheter gemensam mark. Slutorden i stycket ha till syfte att framhålla, att ströängen icke blir ett skifteslag för sig.

Då ströäng icke lämpligen bör sammanföras med sämjedelningslott, har i tredje stycket utsagts, att vad i paragrafen stadgats icke äger tillämpning, om ängen är belägen inom sådan lott. Undantaget, som får sin största betydelse vid tillämpningen av första stycket, gäller självfallet icke, om sämjedelningen legaliserats (lag 17 april 1953 om verkan som laga skifte av sämjedelning m. m.). Såsom framhållits i den allmänna motiveringen bör vidare ströäng icke sammanföras med fastighet som utgör icke skatteomfört nybygge. Förslaget om en automatiskt verkande sammanföringsregel har grundats bl. a. på att de indragna ängarna icke kunna vara besvärade av in-teckning för fordran eller annan rätt. I det teoretiskt tänkbara fall, att kronan efter indragningen överlåtit ängen till tredje man men ängen därefter återförvärvats av kronan, kan denna förutsättning brista. Ett villkor för att sammanföring skall komma till stånd torde därför böra vara, att efter indragningen annan än den nu aktuella förvärvaren icke tidigare sökt lagfart å fång till ängen. Bestämmelsen torde i praktiken få mycket begränsad tillämpning.

Sedan lagfart beviljats bör inskrivningsdomaren, om det ej är uppenbart att sammanföring icke kommit till stånd, ha att härom lämna under rättelse till den som för fastighetsregistret. Denne skall ha att i registret göra de införingar som äro påkallade och därom lämna erforderliga under rättelser till inskrivningsdomaren. Föreskrifter i berörda hänseende liksom

ock om de anteckningar, som böra ske i fastighetsboken, torde emellertid böra lämnas i administrativ ordning. Detta bör även ske i fråga om en föreskrift, att länsstyrelsen, med hänsyn till den befattning denna myndighet har med allmänningsskogarna, bör underrättas om skedd sammanföring och därav föranledd införlivning med allmänningsskogar av ströängar som förvärvats från kronan.

36 §.

I den allmänna motiveringen (kap. V) har föreslagits, att vid överförandet av de till kronan vid tidigare förrättningar indragna inom allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogar i Västerbottens läns lappmark belägna ströängarna vissa förbehåll skola göras i fråga om den rätt till vatten och fiske som hör till ängar, som ligga vid älvar eller andra rinnande vatten. Samma villkor äro (kap. VII och VIII) avsedda att gälla i fråga om liknande ängar, som efter de nu föreslagna indragningsåtgärderna överföras till allmänningsskogar eller till ägare av enskilt hemman eller till ägarna av mark som är samfällad för två eller flera hemman. Det har vidare i den allmänna motiveringen föreslagits, att överförandet skall ske genom överlåtelser mot viss köpeskillning i vanlig ordning. Lämpligen bör därvid det föreslagna förbehållet intagas i överlåtelsehandlingen som köpevillkor. Hade frågan nu gällt endast allmänningsskogar, skulle, då allmänningsskogarna ej kunna säljas eller på annat sätt byta ägare, ett sådant köpevillkor kunnat vara tillräckligt som skydd för kronan. Då avsikten är att ängar skola överlåtas jämväl till ägarna av samfällda husbehovsskogar, annan samfällad mark och enskilda hemman, torde emellertid en bestämmelse vara erforderlig, som medför att villkoret blir gällande jämväl mot nya ägare av fastigheterna. Utredningsmannen har av detta skäl föreslagit ett stadgande om att dylikt förbehåll skall gälla mot envar.

Förbehållet kommer att utgöra ett å vederbörande fastighet lagt besvär, som ej blir publicerat. Detta är givetvis icke lyckligt, helst som förbehållet gäller utan inskränkning i tiden. Denna brist på publicering har emellertid det nu föreslagna förbehållet gemensamt med jorddelningsservituten och vissa andra liknande rättigheter, exempelvis sådana som tillkomma enligt 7 kap. vattenlagen, lagen om enskilda vägar och lagen om ägofred. Om alla dessa servitut eller rättigheter kunna upplysningar erhållas endast vid genomgång av vederbörande förrättningsakter.

I ett fall har man sökt råda bot mot berörda brist på publicitet. Enligt 28 § Kungl. förordningen den 12 maj 1917 med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad skall servitut, som efter förordningens ikraftträdande tillkommit vid laga skifte eller avstyckning, antecknas vid den tjänande fastigheten i fastighetsregistret. Sådan anteckning må där ock göras om servitut, som före angivna tidpunkt tillkommit vid laga skifte, hemmansklyvning och ägostyckning. Utredningsmannen håller före, att i ana-

logi härmed offentliggörandet av de förbehåll om viss rätt till vatten, varom här är fråga, lämpligen kan göras genom anteckning i jordregister och annat fastighetsregister i rummen för de fastigheter, med vilka de sålda ströängarna i varje särskilt fall sammanförts. Då det här gäller ett förbehåll som ersätter en fastighetsbildning och icke är inskränkt i tiden, synes det lämpligare att anteckningen om detsamma sker i fastighetsregistret än i fastighetsboken. Lösningen av frågan på angivna sätt kräver tillägg till registreringsbestämmelserna samt föreskrifter om underrättelser till registerföraren om förbehållen.

37 §.

Bestämmelsen om kostnaden för indragningsförrättningarna överensstämmer med motsvarande föreskrift i 54 § av 1921 års lag. Kolonisationskommittén anförde som motiv härför.

Såsom tidigare påvisats, måste de markbyten, som i breven angående ängarnas bibehållande avsågos, vara att hänföra till avvitringsförrättningar, och skulle de alltså i likhet med dylika förrättningar bekostas av statsverket. Den reglering, som nu ifrågasättes, bör redan av detta skäl komma till stånd utan några kostnader för ströängsinnehavaren. Det är också tydligt, att med den till grund för förslaget liggande tanken, att ströängsregleringen bör tjäna till jordbrukets upphjälpande, överensstämmer att låta utgifterna helt drabba statsverket.

De anförda skälen torde gälla även för den fortsatta ströängsindragningen. Utan att det i lagtexten utsåges torde vara uppenbart, att i kostnad för förrättning skola ingå utgifter för eventuellt erforderlig hantlangning o. d.

Av samma skäl som anförts i fråga om lantmäterikostnaderna torde lantbruksnämndernas åtgärder böra ske utan kostnad för fastighetsägaren och alltså utan avdrag å de för de avstådda ängarna bestämda ersättningarna.

Till frågorna om anvisandet av medel för ströängsersättningarna samt för lantmäteriets och lantbruksnämndernas arbeten återkommer utredningsmannen i kap. XIV.

38 §.

Enligt 30—33 §§ ankommer det på lantbruksnämnd att bestämma den förbättringsåtgärd, som skall verkställas för ströängsersättningen, samt besluta om utbetalning m. m. Över nämndens beslut bör talan kunna föras genom besvär hos lantbruksstyrelsen. Styrelsens beslut åter böra kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Förevarande ärenden kunna visserligen sägas röra fastighetsägarens rätt. Vid bedömandet av frågan, huruvida prövningen av besvär över lantbruksstyrelsens beslut bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet eller på regeringsrätten, kan å andra sidan icke bortses från att lämplighetsfrågan är den helt dominerande i ärendena. Dessa likna ock i hög grad ärenden rörande tillämpningen av 1948 års kungörelse angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. Det

torde också ofta bliva så att myndigheterna ha att samtidigt tillämpa den nu föreslagna lagen och nyssnämnda kungörelse. Härom må hänvisas till kap. VI ovan. Besvär över lantbruksstyrelsens beslut i ärenden rörande tillämpningen av rationaliseringskungörelsen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även besvär i ärenden rörande ströängsersättning böra med hänsyn till det anförda lämpligen där upptagas. Någon ändring i regeringsrättslagen torde icke erfordras för vinnande av det angivna syftet.

39 §.

Närmare föreskrifter för genomförandet av de i lagen bestämda åtgärderna påkallas i flera avseenden, såsom också erinrats i motiveringen till vissa av de föreslagna lagrummen. Vissa av dessa föreskrifter torde böra utfärdas av Kungl. Maj:t. Förslag härom torde böra lämnas av lantmäteristyrelsen och, i de delar som angå lantbruksnämndernas åtgärder, av lantbruksstyrelsen. I övrigt torde tillämpningsföreskrifter kunna, efter bemyndigande, lämnas av dessa myndigheter.

I detta sammanhang må framhållas, att införandet av den föreslagna lagen om ströängar bör medföra en sådan ändring i 69 § lantmäteriinstruktionen (1948:526), att verkställandet av de förrättningar lagen avser blir ett tjänsteåliggande för distriktslantmätarna. Utan ytterligare ändring torde därvid av 1 § i instruktionen följa, att förrättningarna komma att stå under lantmäteristyrelsens ledning och tillsyn samt att styrelsen enligt 2 § har att meddela förrättningsmännen sådana allmänna och för särskilt fall gällande föreskrifter, anvisningar och råd, som erfordras för en riktig utövning av de dem åliggande göromålen. Här kan antecknas att, efter tillkomsten av 1921 års lag om ströängars indragande, Kungl. Maj:t den 7 april 1922 utfärdade särskild instruktion för ströängsnämnderna och att lantmäteristyrelsen den 15 april 1922 utfärdade närmare föreskrifter, formulär och anvisningar rörande förrättningarna.

Enligt 22 § 1 mom. punkten q) i instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, (1956:553) har lantbruksnämnd att, utöver särskilt uppräknade åtgärder, fullgöra vad enligt lag och särskild författning eller andra bestämmelser ankommer på lantbruksnämnd. Någon instruktionsändring i berörda hänseende torde alltså icke vara erforderlig.

Övergångsbestämmelserna till lagen om ströängar

Avvittringsnämndernas arbeten med tilläggsavvittringen voro slutförda under budgetåret 1931/32. Någon avvittringsnämnd har icke funnits tillsatt efter den 1 juli 1932. Under budgetåret 1932/33 hade, enligt avgivna rapporter, alla åtgärder vunnit laga kraft och expeditionsarbetet enligt 32 § kungörelsen utförts.

Inom Västerbottens län har någon ströängsnämnd icke funnits tillsatt efter den 1 juli 1933, då nämndens arbeten voro slutförda.

Inom Norrbottens län voro nämndsarbetena slutförda under budgetåret 1932/33. Likväl har för varje budgetår därefter en ströängsnämnd tillsatts inom detta län. Detta skedde första gången på framställning år 1933 av länsstyrelsen, som ansåg, att åt ströängsnämnden eller i varje fall dess ordförande måste anförtros undersökning i sådana fall, där ändring av odlingsplanen jämlikt 46 § 1921 års lag satts i fråga. Ströängsnämnd inom Norrbottens län tillsattes senast för budgetåret 1957/58 enligt Kungl. brev den 31 maj 1957.

Enligt 1957 års Kungl. brev skall ströängsnämndens verksamhetsområde utgöras av de delar av lappmarken, vilka tidigare varit anvisade till verksamhetsområde åt ströängsnämnd, med skyldighet för nämnden att utsträcka indragningen av ströängar även till sådana ängslägenheter, som äro belägna utanför avsett verksamhetsområde men lyda under fastigheter, vilka med sina huvudsakliga ägor äro belägna inom detsamma. Föreskriften torde innebära, att nämnden skulle fortfarande kunna verkställa indragningsförrättningar enligt lagen inom båda länen och med den tolkning av 3 § 1921 års lag som angivits i den sist citerade delen av det Kungl. brevet. Enligt vad som upplysts har emellertid någon sådan förrättning icke inom någotdera länet varit påkallad eller verkställt efter år 1933. En år 1938 verkställd förrättning avsåg ändring enligt domstols beslut av en tidigare eller år 1923 verkställd förrättning. Sedan den nu föreslagna lagen blivit gällande bör det, enligt utredningsmannens mening, lämpligen icke finnas möjlighet att använda 1921 års lag för fortsatt ströängsindragning. Därest någon fastighet, från vilken ängar enligt 1921 års lag bort indragas, blivit förbigången eller någon ströäng vid de äldre förrättningarna överhoppats, bör i stället den nya lagen tillämpas.

Enligt vad som inhämtats har ströängsnämnden i Norrbottens län efter år 1933 av länsstyrelsen huvudsakligen använts för utredning i ärenden rörande ansökningar om ändringar i odlingsplaner enligt 46 § 1921 års lag. Under åren 1951—1955 ha tillhoppa sex sådan ärenden förekommit. Nämnden har dessutom använts som remissmyndighet i frågor om utbetalning av odlingsersättning samt i anledning av gjorda förfrågningar särskilt om förnyad och utvidgad ströängsindragning (sammanlagt sex remisser under den senaste femårsperioden).

Rörande användandet av ströängsnämnd för de angivna ärendena är att märka, att lagen i intet fall förutsätter, att ströängsnämnd skall finnas för utredning om de i lagen föreskrivna sekundära åtgärder, som åligga länsstyrelsen. Utredning för beslut enligt 46 § i lagen kan, såsom nu sker i Västerbottens län, utföras genom hushållningssällskapets eller numera närmast lantbruksnämndens befattningshavare. Förarbetena till 1921 års lag förutsatte för övrigt, att för sådan utredning skulle anlitas hushållnings-

sällskapet konsulenter och vandringsrättare. Såsom remissmyndighet i ströängsärenden i övrigt har länsstyrelsen närmast att anlita överlantmä-taren. Då slutligen ströängsnämnderna sedan åtskilliga år tillbaka fullgjort all redovisning av verkställda indragningsförrättningar, lärer något behov av sådana nämnder ej längre kunna anses föreligga.

Något behov av att låta 1916 års kungörelse och 1921 års lag vara i kraft för att bevara rättsverkningarna av skedda indragningar respektive undan-tagande av ströängar från indragning torde icke föreligga. Vad i 1921 års lag stadgas om att indragen ströäng skall vara fri från inteckningar och andra rättigheter (50 §) och att ängar, som undantagits från indragning, sedermera ej skola vara underkastade indragning (51 §) måste sålunda gälla, även om lagen upphäves. Kungörelsen om tilläggsavvittring saknar för övrigt motsvarande bestämmelser men samma rättsföljder anses än-dock ha inträtt. Till 28 § av nya lagen har överflyttats stadgandet i 52 § av 1921 års lag om virkesrätt för behållna ängar. — I 2 § 3 mom. av 1916 års kungörelse har kronan förbehållit sig rätt att under angivna förutsätt-ningar framdeles återtaga vissa av de vid tilläggsavvittringen icke indragna ängarna. Enligt utredningsmannens mening bör detta förbehåll nu kunna slopas. Förbehållet, som aldrig tagits i bruk, motiverades främst av ren-skötselns intresse. Då ströängsbruket numera är på utdöende, är förbe-hållet icke längre erforderligt ur denna synpunkt. Att beakta är vidare, att något motsvarande förbehåll icke gjordes i 1921 års lag och icke heller har ifrågasatts för den fortsatta ströängsindragning som nu skall inledas. An-ledning torde saknas, att i detta hänseende ställa ströängshavarna inom de delar av Västerbottens läns lappmark, som berörts av tilläggsavvittring-en, i sämre läge än ströängsinnehavarna i övrigt. Det förtjänar också att nämnas, att förbehållet under alla förhållanden icke lämpligen kunnat få gälla med oförändrat innehåll (stadgandet förutsätter att eventuell indrag-ning skall ske enligt reglerna i 1916 års kungörelse alltså med utseende av odlingsområde osv.).

Med hänsyn till det anförda har utredningsmannen velat föreslå att 1916 års kungörelse och 1921 års lag nu skola upphävas. Dock böra givet-vis föreskrifterna om utfående av ersättning och om avvikelser från fast-ställd odlingsplan alltjämt gälla.

Förslaget till ändring i renbeteslagen

I den allmänna motiveringen har föreslagits, att, då kronan överlåter in-dragen ströäng till ägare av kringliggande mark, viss bestämmelse bör gälla till skydd för de renskötande lapparna. Om frågan nu gällt endast allmän-ningsskogarna, kunde det måhända ansetts tillräckligt om den föreslagna bestämmelsen gjordes till ett köpevillkor eller intogs i reglementena för skogarna. Då, som nu föreslagits, ängar böra överlåtas jämväl till ägar-

na av samfällda husbehovsskogar, annan samfällad mark och enskilda hemman, torde vara nödigt att bestämmelsen gives annan karaktär. Detta synes lämpligen kunna ske genom införandet i renbeteslagen av en ny paragraf, 28 a, till komplettering av bestämmelserna i 27 och 28 §§ sagda lag. En sådan lösning torde vara mera lämplig än anordnandet av servitut och in-teckning (NJA 1955, s. 313).

Den valda formuleringen är avsedd att täcka även det fall att indragen ströäng genom ägoutbyte eller annan ändring av fastighetsindelningen kommit i enskild ägo. Den kommer alltså att skydda de renskötande lapparnas rättighet vid alla ändringar i äganderätten i fråga om de indragna ströängarna.

Förslaget till ändring i renbeteslagen

I den allmänna motiveringen har förslaget till en skovann överlämnat förslaget till ägare av skogsmark som ett beslutande förslaget till skov för de renskötande lapparna. Om lagarna nu skulle ändras i viss mån kunde det innebära en viss förändring i bestämmelserna gällande till ett köpservitut eller intägs i registerlagen för skogarna. Då som nu förslaget, något bör överlämnas jämvel till äm-

KAPITEL XIV

Kostnadsberäkningar

Lantmäteriförrättningarna

Enligt 37 § i den nu föreslagna lagen skola kostnaderna för indragningsförrättningarna bestridas av allmänna medel. Därvid torde kostnaderna eller rättare ersättningarna enligt lantmäteritaxan (1952:475) till statsverket (lantmäteriet) för lantmätarnas arbeten icke böra direkt uttagas eller särskilt anslag härför behöva uppföras i riksstaten. I stället torde i likhet med vad som gäller för vissa lantmäteriförrättningar i Kopparbergs län, vid vilka motsvarande kostnader jämväl skola gäldas av allmänna medel, i gällande lantmäteritaxa böra intagas en bestämmelse, enligt vilken ersättning till statsverket enligt lantmäteritaxan icke skall utgå för förrättningar enligt den föreslagna lagen om ströängar. Kostnaderna komma enligt en sådan bestämmelse att direkt belasta anslagen till avlöningar och omkostnader för lantmäteristaten. Vid sådant förhållande har det icke synts erforderligt att här göra några beräkningar över lantmäteriets ifrågavarande ersättningar eller föreslå något särskilt anslag för ändamålet. Det torde i stället böra tillkomma lantmäteristyrelsen att i sina årliga anslagsäskanden under berörda anslag göra de framställningar, som med hänsyn till lantmäteriets arbeten med ströängsindragningen kunna anses påkallade. Härvid må dock framhållas, att lantmäteriets distriktsorganisation redan nu är i den grad överhopad med arbetsuppgifter, att personal för arbetet med ströängsindragningen enligt den föreslagna lagen icke torde kunna göras tillgänglig eller i vart fall att arbetena icke kunna räknas bliva utförda inom rimlig tid utan att andra angelägna arbetsuppgifter komme att bli eftersatta. Det sagda gäller jämväl de uppgifter, som föreslagits skola tillkomma personalen å länens lantmäterikontor. Å andra sidan måste det för såväl skogsbruket som jordbruket anses ligga vikt uppå att, därest beslut fattas om den föreslagna fortsatta ströängsindragningen, denna snabbast möjligt blir genomförd. Det bör därför räknas med, att införandet av lagen måste draga med sig behovet av en viss begränsad förstärkning av lantmäteriväsendets arbetskrafter under den tid indragningsarbetet pågår. För bedömandet av denna fråga har vid undersökning av ströängsnämndernas årsredogörelser för åren 1922—1928 uttrönts, att en ströängsnämnd under ett år medhann i medeltal åtgärder avseende 4 500 hektar indragna ströängar. Om man nu räknar med att den fortsatta

indragningen kommer att avse 32.000 hektar ströäng, skulle alltså en för-
rättningsman med gode män behöva omkring 7 år för hela arbetet. Med
hänsyn till det nu förenklade systemet torde emellertid kunna räknas med
arbete för en organisationsenhet under 4—5 år. Härtill kommer då tid för
de förberedande arbetena å länets lantmäterikontor.

Av lantmäteriförrättningarna påkallade kostnader, vilka icke reglerats i
lantmäteritaxan, såsom ersättningar till gode män m. m. torde böra utgå
från anslaget till understöd åt jorddelningsväsendet m. m. Härom erford-
ras en särskild bestämmelse till komplettering av gällande statsbidragskun-
görelse (1950:381).

Lantbruksnämnderna

Enligt 37 § i den föreslagna lagen är avsett, att jämväl kostnaderna
för lantbruksnämndernas arbeten skola bestridas av allmänna medel.
Dessa arbeten komma att i huvudsak bestå av erforderliga syner å fastig-
heterna, upprättande av förslag och planer till förbättringsarbetens ut-
förande, avsyningar av utförda sådana arbeten samt utbetalningar av
ersättningarna. Dessa nämndernas uppgifter torde komma att bli ut-
sträckta under en jämförelsevis lång följd av år allt eftersom, sedan lant-
mäteriförrättningarna verkställts, jordägarna begära att få förstärknings-
arbetena fastställda och utfört desamma. Det synes ej heller i detta av-
seende vara nödigt att här räkna med särskilt anslag. Därest det om
några år skulle visa sig, att tillfällig personalförstärkning hos lantbruks-
nämnderna påkallas för ändamålet, torde lantbruksstyrelsen ha att därom
göra framställning.

Ersättningar för indragna ströängar

Enligt de i tidigare kapitel lämnade utredningarna omfatta de ströängar,
som enligt förslagen nu skulle bli föremål för indragningsåtgärder, föl-
jande arealer:

inom kronomark i Norrbottens läns lappmark ovan od- lingsgränsen	9 291 hektar
inom allmänningsskogar i Norrbottens läns lappmark till cirka 1/3 ovan och 2/3 nedom odlingsgränsen	10 193 hektar
inom hemman och nybyggen i Norrbottens läns lapp- mark ovan och nedom odlingsgränsen	295 hektar

Härtill komma de i kap. IX berörda vid tidigare indrag-
ningar för fastigheterna bibehållna ängarna i den del de
ligga å kronomark. De omfatta i Västerbottens läns lapp-
mark ovan odlingsgränsen 4 047 hektar och nedom sam-
ma gräns likaledes 4 047 hektar samt i Norrbottens läns

lappmark nedom odlingsgränsen 10 365 hektar. Då indragningen här skall vara frivillig är det givetvis svårt att nu ange den areal, som kan komma att indragas. Emellertid må här räknas med att $\frac{2}{3}$ av arealen indrages, eller alltså ..... 12 306 hektar

Summa areal som skulle bli föremål för indragningsåtgärder ..... 32 085 hektar

Enligt förestående skulle alltså en areal av 19 779 hektar ströängar i Norrbottens läns lappmark bli föremål för obligatorisk indragning. Härifrån bör i detta sammanhang dragas arealen avrösningsjord och impediment inom ängarna eller, enligt en gjord undersökning, cirka 7 % av totalarealen. Enligt utredningsmannens förslag skola vidare i vissa fall ängar icke omfattas av indragningen, varjämte i andra fall innehavarna på eget yrkande kunna få behålla vissa ängar. Vid indragningen enligt 1921 års lag i Norrbottens län blev 21 % av arealen bibehållen. Givetvis bör, av skäl som tidigare anförts i detaljmotiveringen till 28 § i den föreslagna lagen, nu icke räknas med tillnärmelsevis så högt procenttal. Skäligen bör icke räknas med mer än 2—3 %. I enlighet härmed skulle vid den obligatoriska indragningen en areal av högst 18 000 hektar äng komma att ersättas. Enligt den verkställda undersökningen kan räknas med att av dessa 18 000 hektar i ängarnas nuvarande skick 70 % hör till grupp A, 22 % till grupp B, 7 % till grupp C och 1 % till grupp D och däröver. För ifrågasvarande ströängar kan alltså enligt de för grupperna i kap. X och 9 § av lagförslaget föreslagna ersättningsnormerna beräknas komma att utgå en sammanlagd ersättning med 3 061 800 kronor. Härtill kommer föreslagen ersättning för avrösningsjord, som må skattas till 80 000 kronor. Den totala ersättningen för dessa ströängar skulle alltså böra räknas till 3 141 800 kronor.

På samma sätt men med högre procenttal för de bättre ängarna kan indragningsersättningen för de bibehållna ängarna (kap. IX) beräknas till 2 273 550 kronor. Därvid har räknats med att, efter avdrag för avrösningsjord och impediment, arealen äng blir 11 500 hektar samt att därav 60 % faller under grupp A, 27 % under grupp B, 10 % under grupp C och 3 % under grupp D och däröver. Härtill kommer ersättning för avrösningsjord, impediment och växande skog nu uppskattad till 125 000 kronor. Den sammanlagda ersättningen för dessa ängar skulle alltså bli 2 398 550 kronor.

Enligt förestående skulle ersättningen för ströängar, vilka enligt de gjorda förslagen skulle indragas, komma att sammanlagt utgöra omkring 5 500 000 kronor.

För bestridande av de vid tilläggsavvittringen och ströängsindragningen enligt 1921 års lag bestämda ersättningarna för avstadda ströängar ha alltsedan år 1922 under Lantmäteriväsendet i riksstaten upptagits särskilda

anslag (Statsverkspropositionen år 1957, IX huvudtiteln, Lantmåteriväsendet, anslagen K 14 och K 15). Det synes icke vara lämpligt att i fråga om ersättningarna för de genom den fortsatta ströängsindragningen återtagna ängarna förfara på samma sätt och för ändamålet ha anslag uppförda för icke överskådlig framtid. Lämpligare synes vara, att dessa ersättningar, vilkas utbetalning kommer att fördelas på ett ej begränsat antal år, förklaras skola utgå från det i riksstaten under Lantbruksstyrelsen m. m. uppförda anslaget: Bidrag till jordbrukets rationalisering, även om en sådan anordning längre fram och sedan förstärkningsarbetena kommit i gång under vissa år kan kräva en uppräknig av posten för särskilt inre rationalisering. Det torde emellertid få ankomma på lantbruksstyrelsen att i samband med sina anslagsäskanden beakta denna fråga. Tänkbart är även att en särskild post under sagda anslag anordnas för den fortsatta ströängsindragningen.

De för tilläggsavvittringen och den tidigare ströängsindragningen i riksstaten alltsedan 1922 upptagna båda anslagen äro numera till beloppen obetydliga (2 000 resp. 3 800 kronor) och medelsåtgången ännu mindre. Från anslagen skola utgå ännu inestående odlingsersättningar samt kostnader för avsyningar o. d. Då de bestämda ersättningarna icke äro underkastade preskription, måste medel under en icke överskådlig framtid finnas tillgängliga för ändamålet. Det har emellertid framstått som ett önskemål att de båda anslagen icke vidare bleve behållna i riksstaten. Möjlighet härför torde föreligga, om ersättningarna bestämdes skola, liksom ovan föreslagits i fråga om ersättningarna vid den fortsatta ströängsindragningen, utgå från rationaliseringsanslaget. Härvid bör emellertid föreskrivas, att sagda anslag i denna del får disponeras även av de båda länsstyrelserna.

Förkortningar

- Allmäningsutredningen 1947* =Betänkande d. 28 okt. 1948 med förslag till lag om häradsallmänningar och allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, avgivet av 1947 års allmäningsutredning (sten-cil).
- Almquist* =Det norrländska avvitringsverket av Jan Eric Almquist i Svenska lantmäteriet 1628—1928. D. 1. Sthlm 1928.
- Berglöf* =Betänkande d. 28 dec. 1951 ang. vissa fiskerättsliga förhållanden inom lappmarkerna samt tillgodogörandet av fisket i kronovattnen därstädes och i Jämtlands län m. m. av Lennart Berglöf, SOU 1952:13.
- Bergström* =Om stadgad åborätt, kameralhistorisk utredning efter offentligt uppdrag verkställd av P. R. Bergström, första delen, Sthlm 1920, bil. till kronolägenhetskommissionens betänkannden.
- Bylund* =Koloniseringen av Pite lappmark t. o. m. 1867 av Erik Bylund, Uppsala 1956.
- Edman* =Samling av k. brev och författningar ang. storskiftes- och avvitringsverken samt krononybyggen i rikets norra län (1872—79), utg. av C. G. Edman, Sthlm 1880. Ny följd (1880—1895) utg. av densamme. Sthlm 1895.
- Ekstrand* =Samling av k. brev och författningar ang. storskiftes- och avvitringsverken samt krononybyggen i rikets norra län (1880—94), utg. av V. Ekstrand, Umeå 1895.
- Ekström* =Samling av k. brev och författningar ang. storskiftes- och avvitringsverken samt krononybyggen i rikets norra län (1820—61), utg. av C. R. Ekström. Sthlm 1862.
- Gyldén* =Samling av författningar rör. lantmäteriet, forstväsen-det och justeringen av mått, mål och vikt i Finland, utg. av Claes Wilhelm Gyldén, D. 1, Hfors 1836.
- van der Hagen* =Samling av k. brev och författningar ang. storskiftes- och avvitringsverken samt krononybyggen i rikets norra län (1862—71), utg. av A. L. van der Hagen. Sthlm 1872.
- Hedlund* =Till frågan om rättshandlingsservituten och tvångsservituten, akademisk avhandling av Gunnar Hedlund, Uppsala och Sthlm 1938.

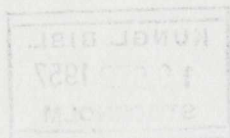
- Holmbäck* = Begränsade sakrätter till fast egendom vid expropriation, lösen enligt vattenlagen, återköp m. m. av Åke Holmbäck, Uppsala och Sthlm 1925.
- Kolonisationskommittén* = Förslag d. 10 dec. 1919 till lag om ströängars indragande till kronan samt till andra därmed sammanhängande författningar, avgivna av kolonisationskommittén, Sthlm 1920; även i riksdagstrycket 1921, 2 saml., 2 avd., 6 band.
- Laestadius* = Om möjligheten och fördelen av allmänna uppodlingar i Lappmarken av L. L. Laestadius, Sthlm 1824.
- Lantmäteri-styrelsen* = Lantmäteri-styrelsens tryckta årsberättelser samt styrelsens administrativa arkiv.
- Lapputredningen 1930* = Betäkande d. 29 dec. 1935 angående åtgärder för avhjälpan av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader som därav kunde föräntas m. m., avgivet av 1930 års lapputredning, SOU 1936:23.
- Lilienberg* = Svensk lagsamling, utg. av G. R. Lilienberg, D. I, II och III, Sthlm 1875 och 1876.
- Marks von Würtemberg I* = Förslag d. 17 febr. 1917 till lagar innefattande inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning av fastighet, vartill höra ströängar, ävensom förbud mot avsöndring av sådana ängar, upprättat inom jordbruksdepartementet av tillkallade sakkunniga (E. Marks von Würtemberg, ordf.), tryckt 1917.
- Marks von Würtemberg II* = Förslag d. 24 febr. 1917 till kungörelse ang. ströängars utbytande mot annan mark, upprättat inom jordbruksdepartementet av tillkallade sakkunniga (E. Marks von Würtemberg, ordf.), tryckt och bifogat prop. 1917 nr 242.
- Modée* = Utdrag utur alla — — publique handlingar m. m. D. 1—15. (1718—1794). D. 1—4 utarb. av R. G. Modée. Sthlm 1742—1829.
- Poignant* = Samling av författningar ang. de så kallade Lappmarksfriheterna, utgiven av E. Poignant. Sthlm 1872.
- Rodhe* = Historisk redogörelse rör. ströängarnas tillkomst och behandling vid avvitrning m. m. av A. E. Rodhe. Tryckt 1920 som bil. till kolonisationskommitténs ovan angivna betänkande.
- Skogslagskommissionen* = Betänkanden d. 23 dec. 1936 med förslag till lagstiftning ang. särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, SOU 1937:5, samt d. 31 aug. 1937 med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, SOU 1937:29.

NJA	= Nytt juridiskt arkiv, avd. I
KBr	= Kungl. brev
KF	= Kungl. förordning
KK	= Kungl. kungörelse
KPI	= Kungl. plakat
KSkR	= Kungl. skrivelse
SFS	= Svensk författningssamling
SOU	= Statens offentliga utredningar
SvJT	= Svensk Juristtidning

Noter

- 1 Ang. kronans rätt till skogarna i rikets norra delar samt allmänna bestämmelser om upptagande av odlingar och nybyggen där, se Almquist, s. 5 ff och Rodhe, s. 109 ff.
- 2 Konung Magnus Erikssons brev d. 16 mars 1340, tryckt i Handl. rör. Skand. hist., del 29, s. 19, samt KPl d. 27 sept. 1673 och 3 sept. 1695, tryckta hos Poignant.
- 3 Ang. nybyggesanläggningens omfattning före år 1749, se Bylund, s. 3 och 47.
- 4 Tr. hos Gylden, D. 1 och Modée, D. 4.
- 5 Tr. hos van der Hagen.
- 6 KBr d. 18 april 1884, 23 sept. 1886 och 20 juni 1890, tr. hos Edman.
- 7 KF d. 21 dec. 1865, SFS nr 74 s. 1, tr. hos van der Hagen.
- 8 Instr. för kronofogdarna i lappmarken d. 5 aug. 1760, tr. hos Poignant, och KBr den 30 sept. 1851, tr. hos Ekström.
- 9 KBr d. 5 febr. 1808 och kammarkollegiets kung. d. 29 i samma månad. Tr. hos Lilienberg, D. II, s. 146.
- 10 KF d. 19 sept. 1723 och 21 febr. 1789 samt KK d. 15 dec. 1848, tr. hos Lilienberg, D. II.
- 11 KBr d. 6 maj 1817, 10 febr. 1824, 17 sept. 1846, 17 febr. 1847 och 15 dec. 1848, KK d. 8 maj 1863, kammarkollegiets kung. d. 7 juli 1876 och KK d. 26 sept. 1879, tr. hos Lilienberg, D. II o. III.
- 12 Kolonisationskommittén, s. 28 o. 29.
- 13 SFS 1873, nr 26, s. 1, tr. hos Lilienberg och Edman. Ändr. genom KK d. 9 nov. 1877, SFS nr 47 s. 1; 12 juli 1878, SFS nr 26 s. 1; 13 juli 1883, SFS nr 33 s. 1 och 5 juni 1917, SFS nr 250. Vidare ha tilläggsbestämmelser meddelats i särskilda författningar samt KBr och KSk.
- 14 Berglöf, s. 69 o. 104, NJA 1894 s. 494 och 1942 s. 336 samt SvJT 1947, rättsfall s. 7.
- 15 Ytterligare förbehåll vid avvittringen om lapparnas rättigheter stadgades i KK d. 5 juni 1909, nr 54 s. 1, ändrad genom KK d. 31 dec. 1915, nr 581. Hithörande förhållanden äro emellertid numera reglerade i renbeteslagstiftningen.
- 16 KSk d. 18 nov. 1892, SFS bih. nr 102 samt KK d. 5 juni 1909, nr 54 s. 1.
- 17 SFS 1878, bih. nr 56 s. 1. Tr. hos Edman.
- 18 KBr d. 20 juni 1879 för Västerbottens läns lappmark, KSk d. 22 juni 1883 för Gällivare socken, d. 5 april 1889 för Jokkmokks och Arjeplogs socknar, d. 18 aug. 1893 för Jukkasjärvi socken och d. 19 okt. 1894 för Karesuando socken. Samtliga KSk och KBr tr. hos Edman eller Ekstrand samt, utom KBr d. 20 juni 1879, intagna i SFS.
- 19 KK d. 20 april 1906, SFS nr 36, s. 1.
- 20 KK d. 5 juni 1909, SFS nr 54, s. 1.
- 21 Riksdagens skrivelse år 1916 nr 230 samt KBr till länsstyrelsen d. 21 juni 1916 o. 22 juni 1917, Lantmäteristyrelsen. Se ock 31 § i KK d. 30 dec. 1916 nr 603.
- 22 KK d. 6 juni 1930, nr 194.
- 23 Bergström, s. 270.
- 24 Uppgifterna äro hämtade från kolonisationskommittén, s. 103—105, men ha justerats enligt nu av överlantmätarna gjorda utredningar.
- 25 Ang. ströängarnas rättsliga ställning se kolonisationskommittén, s. 34—36 samt Marks von Würtemberg I, s. 12—14 och II, s. 15 och Rodhe, s. 144. Se även NJA 1944 s. 133.

- 26 K. Maj:ts utslag d. 4 april 1889, NJA B 308, ref. av kolonisationskommittén s. 36.
- 27 KK d. 5 juni 1917, nr 250.
- 28 Prop. 1921 nr 199, s. 92. Se även rättsfallet NJA 1946 s. 497.
- 29 Berglöf, s. 23 n, se även s. 85.
- 30 Närmare redogörelse härom finnes hos kolonisationskommittén s. 36 ff och Rodhe, s. 144 ff.
- 30a KSkd d. 24 febr. 1890, Lantmäteristyrelsen.
- 31 Landshövding O. von Sydows enl. K. Maj:ts uppdrag verkställda utredning d. 9 april 1913 ang. lapparnas förhållanden, ej tr.
- 32 SFS 1916 nr 603, ändrad genom KK d. 7 febr. 1919, nr 33, 3 juni 1921, nr 339, 4 maj 1923, nr 99, och 8 april 1927, nr 118. Tilläggsbestämmelser i åtsk. KBr, bl. a. 26 juli 1923, 25 aug. 1925 och 15 febr. 1929, Lantmäteristyrelsen.
- 33 Prop. 1916, nr 166, s. 156 o. 157.
- 34 Tr. 1920 och intaget i riksdagstrycket 1921, 2 saml., 2 avd., 6 band.
- 35 SFS 1921, nr 378, ändrad genom lagarna d. 4 maj 1923, nr 98, och 31 maj 1935, nr 238, varjämte särskilda bestämmelser meddelats i åtskilliga KBr.
- 36 Prop. 1921, nr 199, s. 40—41.
- 37 Prop. 1921, nr 199, s. 92 o. 93.
- 38 Uppgifterna, som bygga på avvitrings- och ströängsnämndernas årsredogörelser, äro hämtade dels från lantmäteristyrelsens utlåtande 1938, L nr 205, dels ock från utredningar som nu lämnats av länsstyrelserna och överlantmäterna.
- 39 Uppgifterna avse antalet hemman eller registerfastigheter, men då många av dessa äro sämjedelade mellan två eller flera delägare, är antalet brukningsdelar åtskilligt större. För Norrbottens län har uppgift erhållits endast om antalet hemman, men fördelningen har skett enligt den grund som kan erhållas av uppgifterna för Västerbottens län.
- 40 Uppgifterna hämtade från lantmäteristyrelsens berättelse för år 1933 och för åren därefter erhållna från riksräkenskapsverket och riksdagstrycket.
- 41 Kolonisationskommittén s. 91.
- 42 Prop. 1921:199, uttalanden av lagrådet under 4 samt 51 och 52 §§ samt av statsrådet, s. 98.
- 43 Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utl. nr 1, s. 5 år 1921.
- 44 Prop. 1916, nr 166, s. 162.
- 45 Riksdagens skrivelse, 1916 nr 230, s. 35.
- 46 Det är endast 8,10 hektar ströängar inom Sorsele allmänningsskog och 2,55 hektar inom Tärna och Stensele allmänningsskog som ligga nedanför odlingsgränsen och disponeras av domänverket.
- 47 Lapputredningen 1930, s. 309 ff.
- 48 Marks von Württemberg I, s. 16.
- 49 Prop. 1917, nr 242, s. 13 o. 14.

- 26 a. Mått för ...
- 27 ...
- 28 ...
- 29 ...
- 30 ...
- 31 ...
- 32 ...
- 33 ...
- 34 ...
- 35 ...
- 36 ...
- 37 ...
- 38 ...
- 39 ...
- 40 ...
- 41 ...
- 42 ...
- 43 ...
- 44 ...
- 45 ...
- 46 ...
- 47 ...
- 48 ...

KUNGL. BIBL.
19 SEP 1957
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1957

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

JO och kommunerna. [2]
Fordringspreskription m. m. [11]
Förenklad byggnadslagstiftning. [21]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Statens instituts för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. [6]
Kanslister i administrativ tjänst. [23]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen.

Fullföljdsbegränsning i skattemål. [3]
Den statliga indirekta beskattningen. [13]
Statliga företagsformer IV. Statens vattenfallsverk. [26]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Allmänna pensionsberedningen. 1. Förbättrad pensionering. [7] 2. Remissyttranden. [16]
1955 års långtidsutredning. 2. Balanserad expansion. Bilagor. [10] 3. Remissyttranden. [22]
Beroende uppdragstagare. [14]

Hälsa- och sjukvård.

Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. [1]

Allmänt näringsväsen.

Oljelagring. [4]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Jordbruks förstärkande med skog. [8]
Markvård och erosionsskydd. [17]
Utredning med förslag till ny veterinärtaxa m. m. [20]
Ströängar. [30]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Stommateriel från jord- och stenindustrin. [12]
Statliga betongbestämmelser. Del 2 a. [25]

Handel och sjöfart.

Mönstring och registrering av sjöfolk. [29]

Kommunikationsväsen.

Trafiksäkerhet. II [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Krigsskada å egendom. [5]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Församlingslag. [15]
Biskopsvalkommittén. 1. Biskopsval. [19] 2. Ärkebiskopsval. [27]
Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. [24]
Lärarytbildningen på det husliga området. [28]

Försvarsväsen.

Örlogsvarvens organisation m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.